

Latvijas Kultūras akadēmija

Kultūras teorijas un vēstures katedra

IELU MĀKSLA RĪGĀ UN STOKHOLMĀ: LOKALITĀTE UN LEGITIMITĀTE

Bakalaura darbs

Autore:

Akadēmiskās bakalaura studiju programmas „Mākslas”
Starpkultūru sakaru Latvija-Ziemeļvalstis apakšprogrammas

4. kursa studente Valērija Želve

(ID Nr. 20120246)

Darba vadītāja:

doc. Anita Vaivade

Rīga

2016

IEVADS	4
1. IELU MĀKSLAS VĒSTURES UN ATTĪSTĪBAS IZPĒTE.....	7
1.1. ‘Ielu mākslas’ jēdziena skaidrojums	9
1.2 Ielu mākslas attīstības priekšnosacījumi Latvijā.....	11
1.3 Ielu mākslas attīstības priekšnosacījumi Zviedrijā	16
2. IELU MĀKSLAS LOKALITĀTES ANALĪZE RĪGĀ UN STOKHOLMĀ.....	21
2.1 Ielu mākslas lokalitātes izpēte Rīgā.....	23
2.2 Ielu mākslas lokalitātes izpēte Stokholmā	27
2.3 Ielu mākslas lokalitātes salīdzināšana Rīgā un Stokholmā.....	33
3. IELU MĀKSLAS LEGĪTIMITĀTE RĪGĀ UN STOKHOLMĀ	36
3.1 Ielu mākslas legītimītāte Rīgā.....	38
3.2 Ielu mākslas legītimītāte Stokholmā.....	40
3.3 Ielu mākslas legītimītātes salīdzinājums Rīgā un Stokholmā.....	45
4. RĪGAS IELU MĀKSLAS DARBU KARTE.....	47
NOBEIGUMS	48
KOPSAVILKUMS.....	50
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	52
ANOTĀCIJA.....	62
SUMMARY	63
SAMMENDRAG	64
PIELIKUMI.....	65
Pielikums Nr. 1 <i>Topcat 126</i>	66
Pielikums Nr. 2 <i>Keith Harring</i>	67
Pielikums Nr. 3 <i>Space Invader</i>	68
Pielikums Nr. 4 <i>Blu, fragments no animācijas „Muto”</i>	69
Pielikums Nr. 5 <i>Dainis Rudens, Kīwie „Saule, Pērkons, Daugava”</i>	70
Pielikums Nr. 6 <i>Dainis Rudens, Ēriks Caune „Skaņu vīrs”</i>	71
Pielikums Nr. 7 <i>Uzlīmes Rīgā</i>	72
Pielikums Nr. 8 <i>Fascinate</i>	73
Pielikums Nr. 9 <i>Uzlīmes Stokholmā</i>	74

Pielikums Nr. 10 <i>Brödrene Barsky</i>	75
Pielikums Nr. 11 <i>Gustaf Engström</i>	76
Pielikums Nr. 12 <i>Herr Nilssen „Hell Kitty”</i>	77
Pielikums Nr. 13 <i>Banksy „Slave Labour”</i>	78
Pielikums Nr. 14 <i>Banksy</i>	79
Pielikums Nr. 15 <i>Banksy</i>	80
Pielikums Nr. 16 <i>Vhils</i>	81
Pielikums Nr. 17 <i>Latvijas Naivās mākslas muzejs</i>	82
Pielikums Nr. 18 <i>MTO</i>	83
Pielikums Nr. 19 <i>Ielu mākslas darbi uz Kaņepes Kultūras centra sienām</i>	84
Pielikums Nr. 20 <i>Ielu mākslas darbu uz Autentika 2 ēkas</i>	85
Pielikums Nr. 21 <i>Rīgas ielu mākslas darbu karte</i>	86
Pielikums Nr. 22 <i>Intervija ar ielu mākslinieku Daini Rudeni</i>	91

IEVADS

Ielu māksla Rīgā un Stokholmā, tās lokalitāte un leģitimitāte kā bakalaura darba tēma ir izvēlēta tāpēc, ka, apmeklējot šīs pilsētas, arvien biežāk var pamanīt, ka ielu māksla ir kļuvusi par pilsētas telpas ierastu sastāvdaļu. Turklāt tiek organizēti ielu mākslas festivāli, kas notiek ne tikai ārzemēs, bet arī Latvijā, piemēram, „Blank Canvas: art-ground, play-ground, crime-ground” festivāls, kas notika Rīgā 2014. gada maijā. Par ielu mākslas fenomenu tiek veikti daudzi zinātniski pētījumi un publicētas speciālas grāmatas, kas pēta tās vēsturi un attīstību. Piemēram, franču filozofs Žans Bodrijārs grāmatā „Simboliskā apmaiņa un nāve” ir veltījis veselu nodaļu grafiti un ielu mākslas vēstures izpētei un tās lokalitātes aspektiem. Tiek veikti pētījumi ne tikai par ielu mākslas attīstību un lokalitāti, bet arī par tās leģitimitāti. Tiek pētīts, kam pieder ielu mākslas darbi – māksliniekam vai mājas īpašniekam, tiek meklētas atbildes uz jautājumu, vai mākslinieks ir jāsoda par nelegāli veikto mākslas darbu. Ielu mākslai veltītie pasākumi un pētījumi apliecina šī bakalaura darba tēmas aktualitāti.

Ielu māksla ir fenomēns, kas ir raksturīgs dažādām pasaules pilsētām, urbanizētām teritorijām, tieši tāpēc, lai sašaurinātu pētījumu, tika izvēlētas divas pilsētas, kurās tiek analizēta ielu māksla. Šajā darbā uzmanība galvenokārt tiek pievērsta Rīgas un Stokholmas ielu mākslai. Abas pilsētas ir Eiropas valstu galvaspilsētas, kas arī tika atzītas par Eiropas kultūras galvaspilsētām (Stokholma – 1998. gadā un Rīga – 2014. gadā). Rīga ir darba autore dzīvesvieta, tāpēc ir pieeja ielu mākslas darbu apskatei un iespēja veikt intervijas ar Latvijā dzīvojošajiem māksliniekiem un mākslas speciālistiem. Stokholma ir viena no nedaudzajām Eiropas pilsētām (to skaitā Varšava, Parīze, Čīrihe), kur ielu māksliniekiem ir iespēja veidot savus darbus legāli. Tieši tāpēc, pēc darba autore domām, Stokholma tiek ņemta kā piemērs, kas varētu kalpot par paraugu arī Rīgai. Kā arī darba autore ir studiju programmas „Starpkultūru sakari Latvija – Ziemeļvasts” studente. Bakalaura darbs „Ielu māksla Rīgā un Stokholmā: lokalitāte un leģitimitāte” tiek izstrādāts ar mērķi izpētīt ielu mākslas vietas izvēles un tiesiskā regulējuma aspektus Rīgā un Stokholmā un tos savstarpēji salīdzināt. Šis darbs tiek daļēji balstīts uz 2015. gadā uzrakstīto kursa darbu „Ielu māksla Rīgā kā dialogs ar sabiedrību”.

Darba mērķa sasniegšanai ir izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Izpētīt un apkopot informāciju par grafiti vēsturi pasaules kontekstā, sniedzot ieskatu par būtiskākajiem notikumiem;

2. Izpētīt un apkopot informāciju par ‘ielu mākslas’ jēdziena skaidrojumu daudzveidību, un izvēlēties vispiemērotāko;
3. Analizēt un apkopot informāciju par ielu mākslas vēsturi, attīstību un pazīstamākajiem ielu mākslas pārstāvjiem Latvijā un Zviedrijā;
4. Izpētīt un apkopot informāciju par ielu mākslas lokalitāti un leģitimitāti Rīgā un Stokholmā, izmantojot datus, kas iegūti intervijās un tiešo novērojumu rezultātā, un tos salīdzināt;
5. Intervēt Rīgas un Stokholmas ielu māksliniekus, Rīgas domes pārstāvjus, mākslas kuratoru un kultūras antropologu, lai iegūtu pēc iespējas daudzveidīgākus viedokļus par ielu mākslu kā mākslas virzienu, tās nepieciešamību, ietekmi uz pilsētas vidi, kā arī vietu izvēles īpatnībām un leģitimitāti;
6. Izveidot ielu mākslas darbu, kas sastopami teritorijā starp Elizabetes, Skanstes, Tallinas un A. Čaka ielām, karti ar tajā atzīmētiem darbiem;

Bakalaura darbs ietver sevī četras nodaļas. Pirmā nodaļa ir veltīta ielu mākslas vēstures un attīstības izpētei. Tajā ietilpst trīs apakšnodaļas, kurās tiek atklāts ‘ielu mākslas’ jēdziena skaidrojums un tiek vēstīts par ielu mākslas attīstības priekšnosacījumiem Latvijā un Zviedrijā. Abas valstis tiek skatītas kontekstā ar ielu mākslas attīstību pasaulē. Otrajā nodaļā tiek sniegta ielu mākslas lokalitātes analīze Rīgā un Stokholmā, lai radītu priekšstatu par to, kas ietekmē ielu mākslinieku izvēlēties vietu savam mākslas darbam. Pirmā apakšnodaļa ir veltīta ielu mākslas lokalitātes izpētei Rīgā, attiecīgi otrajā apakšnodaļā tiek analizēta ielu mākslas lokalitāte Stokholmā, bet pēdējā – tiek salīdzināti iegūtie rezultāti no pirmās un otrās apakšnodaļas un tiek veikti secinājumi. Darba trešā nodaļa ir veltīta ielu mākslas leģitimitātei Rīgā un Stokholmā. Nodaļa ir strukturēta līdzīgi otrajai nodaļai, tā arī ir sadalīta trīs apakšnodaļās. Pirmajā tiek vēstīts par sodiem, kas attiecas uz nelegālo ielu mākslas īstenošanu Rīgā, otrajā apakšnodaļā tiek analizēti sodi Stokholmā, kas tika piemēroti ielu māksliniekiem, pirms ielu māksla kļuva leģitīva, bet pēdējā – tiek veikts abu soda sistēmu salīdzinājums. Darba ceturtajā nodaļā tiek aprakstīta Rīgas ielu mākslas darbu karte, kas tika izveidota darba ietvaros un kas piedāvā ieskatu ielu mākslas daudzveidībā Rīgas pilsētas telpā.

Darba izstrādē tiek izmantotas kvalitatīvās pētniecības metodes. Tika veiktas gan tiešās, gan netiešās daļēji strukturētās intervijas ar šādiem respondentiem: ar Daini Rudeni –

ielu mākslinieks, kas darbojas Latvijā un ir veidojis vairākus plaši pazīstamus darbus, piemēram, darbs „Saule. Pērkons. Daugava”, kas atrodas A.Čaka un Tallinas ielas krustojumā – lai iegūtu informāciju par mākslinieka daiļradi, mākslas darbu vietas izvēli, leģitimitātes aspektiem Rīgā; ar Gustavu Engstrēmu (*Gustaf Engström*) – ielu mākslinieks, kas dzīvo un darbojas Stokholmā – lai uzzinātu par mākslinieka daiļradi un mākslas darbu vietas izvēli, kā arī par mākslas leģitimitātes aspektiem Stokholmā.

Par darba izpētes metodi tika izvēlēts arī tiešais novērojums. Tika pētīta teritorija, ko ierobežo Elizabetes iela, A. Čaka iela, Tallinas iela un Skanstes iela, lai dokumentētu atrastos ielas mākslas darbus. Darbi tika fotografēti un atlasīti, lai parādītu ielu mākslas daudzveidību, un pievienoti bakalaura darba pielikumu daļā. Šī teritorija bija izvēlēta tāpēc, ka tā, pirmkārt, ir pilsētas centra daļa, kur katru dienu pulcējās liels pilsētas iedzīvotāju skaits, otrkārt, tur atrodas dažāda tipa vietas - gan biznesa biroji, gan vidusskolas un augstskolas, gan pamestas ēkas, gan jauniešu pulcēšanās vietas un kultūras objekti. Tāpat arī tika novēroti ielu mākslas darbi, kas atrodas ārpus iezīmētās teritorijas, lai parādītu lokācijas daudzveidību.

Darba izstrādei tika izmantota dažāda veida literatūra - zinātniskā literatūra un laikrakstu publikācijas, kas izdotas gan Latvijā, gan ārzemēs. Tika analizētas grāmatas, kas ir veltītas ielu mākslas un grafiti vēstures un attīstības izpētei, kā arī publikācijas zinātniskajos žurnālos. Publikācijas galvenokārt bija saistītas ar ielu mākslas un grafiti darbu leģitimitātes analīzi, nozīmes izpēti, ietekmi uz sabiedrību, abu mākslas veidu vēsturi un attīstību, īpašuma tiesībām, sociālo analīzi, mākslas darbu aizsargāšanu un pētīšanu. Tika izmantoti arī dati, kas iegūti intervijās.

1. IELU MĀKSLAS VĒSTURES UN ATTĪSTĪBAS IZPĒTE

Ielu māksla un grafiti ir divi mākslas jēdzieni, kas dažkārt šķiet nedalāmi viens no otra. Runājot par ielu mākslu, nevar nepieminēt grafiti vēsturi un grafiti žanra attīstību. Kā zināms, grafiti ir ielu mākslas priekštecis, līdz ar to ieskats grafiti vēsturē ir nepieciešams, lai izprastu ielu mākslu un tās būtību.

Grafiti kā laikmetīgās mākslas virziens radās 1960. gadu beigās.¹ Sākumā tas veidojās kā „pagrīdes” ekspresijas forma, bet ar laiku šo mākslas virzienu atzina arī mākslas sabiedrībā un vairāki darbi tika ievietoti mākslas galerijās un muzejos.² Britanikas tiešsaistes akadēmiskā enciklopēdija (*Encyclopedia Britannica Online Academic Edition*) tulko ‘grafiti’ jēdzienu kā ‘nelegāls uzraksts vai zīmējums, kas ir izvietots uz kādas publiskas sienas vai virsmas’. Šis jēdziens radās 1945. gadā un pats vārds ‘grafiti’ nāk no itāliešu darbības vārda ‘graffiare’, kas nozīmē ‘skrāpēt’.³ Ar šo vārdu apzīmēja uzrakstus vai figūru zīmējumus, kas tika atrasti uz antīko ēku drupām, kā, piemēram, romiešu katakombas un antīkās pilsētas, piemēram, Pompeja. Grafiti, kas tika atklāti uz Pompejas pilsētas sienām, saglabājās diezgan labā stāvoklī, pateicoties vulkāna Vezūvijs izvirdumam. Šie uzraksti un zīmējumi sniedz ieskatu itāliešu ikdienas dzīvē, nenormatīvajā leksikā un maģiskajos rituālos. Šie grafiti piemēri izveido priekšstatu par Pompeju ielu dzīvi.⁴

20. gadsimta 60. gadu beigās grafiti sāka strauji attīstīties Amerikas Savienoto Valstu štatā Filadelfijā, pēc tam grafiti sāka parādīties arī Ņujorkas ielās. Par vienu no iemesliem grafiti kustības straujajai attīstībai tiek uzskatīta pilsētu streiku represija ASV laika posmā no 1966. gada līdz 1970. gadam.⁵ Par vienu no pirmajiem grafiti rajteriem (no angļu valodas ‘writers’ - rakstītājs) tiek uzskatīti *Cornbread* un *Cool Earl*. Uzrakstus viņi veidoja ar melnu marķieri, galvenokārt rakstot savus grafiti pseidonīmus uz privātiem īpašumiem, publiskām vietām un sabiedriskā transporta. Filadelfijas rajters *TOPCAT-126* bija uzsācis veikt savus

---

¹ Lewisohn, C. *Street Art*. London, 2008.

² Whitehead, J.L. *Graffiti: The Use of the Familiar*. Art Education, Vol. 57, No. 6, 2004. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/27696041> [skatīts 2015, 13. nov]

³ Encyclopedia Britannica Online Academic Edition. Pieejams: <http://datubazes.lanet.lv:3881/bps/dictionary?query=graffiti> [skatīts 2015, 13. nov]

⁴ Whitehead, J.L. *Graffiti: The Use of the Familiar*. Art Education, Vol. 57, No. 6, 2004. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/27696041> [skatīts 2015, 13. nov]

⁵ Baudrillard, J. *KOOL KILLER, or The Insurrection of Signs*, in *Symbolic Exchange and Death*. London, 1975.

uzrakstus Ņujorkā ap 1970. gada sākumu (sk. pielikums Nr. 1). Līdz 1971. gadam grafiti kustībā bija iesaistījušies galvenokārt nabadzīgi mazākumtautību jaunieši, lielākā daļa no kuriem bija jaunāki par 18 gadiem. Rajteru galvenais mērķis bija ‘bombēšana’ vai uzrakstīt savu vārdu pēc iespējas vairākas reizes, un sarežģītu vietu sasniegšana. Lai veiktu savu grafiti zīmējumu vai uzrakstu, daudzi jaunieši bija spiesti zagt krāsas to augstās cenas dēļ.⁶

1970. gadu sākumā mākslinieki un mākslas kritiķi sāka skatīties uz grafiti rakstiem un zīmējumiem kā uz ielu kultūras neatkarīgo mākslas izteiksmes formu. Par populārākajiem grafiti rajtieriem tika uzskatīti Žans-Mišēls Baskijāts (*Jean-Michelle Basquiat*), amerikāņu grafiti mākslinieks, kas kļuva populārs, pateicoties savam „Samo” tegam⁷, un Kīts Harings (*Keith Haring*), profesionāls mākslinieks, kas sāka plaši izmantot grafiti stilu (sk. pielikums Nr. 2).

Jauno tehnisko paņēmieni pielietošana 1980. gados un 1990. gadu sākumā noveda pie jaunās grafiti formas izveidošanās, ko sauc par *post-grafiti* vai *ielu mākslu*⁸. Ielu māksla ietver sevī vairākas tehnikas, kā, piemēram, uzlīmes, stencili, afišas, fotokopijas, sienu gleznojumi, papīra izgriezumi, mozaīkas, ielu instalācijas, performances un video projekcijas, kas tiek rādītas pilsētu ielās.⁹ Ielu mākslas darbi galvenokārt ir veltīti aktuālākajām politiskajām, sociālajām vai ekonomiskajām tēmām, kā arī tie pauž autora personiskos pārdzīvojumus un viņa pasaules redzējumu.¹⁰ Ielu mākslas darbu saturs ļoti bieži ir vērst pret valsts varu un pret patērētāju sabiedrības vērtībām.¹¹ Amerikāņu ielu māksliniece Swoon, īstajā vārdā Kaledonija Dens Kari (*Caledonia Dance Curry*)¹², apgalvo, ka ielu mākslas pats būtiskākais princips ir publiskās telpas nodošana pilsētas sabiedrībai, kas bija viens no sociālās un politiskās aktivitātes izvirzītajiem mērķiem 1960. gados.¹³

---

⁶ Masilamani, R. *Documenting Illegal Art: Collaborative Software, Online Environments and New York City's 1970s and 1980s Graffiti Art Movement*. Art Documentation: Journal of the Art Libraries Society of North America, Vol. 27, No. 2, 2008. Pieejams: <http://jstor.org/stable/27949489> [skatīts 2015, 13. nov]

⁷ The Art Story. Pieejams: <http://www.theartstory.org/artist-basquiat-jean-michel.htm> [skatīts 2015, 13. nov]

⁸ Whitehead, J.L. *Graffiti: The Use of the Familiar*. Art Education, Vol. 57, No. 6, 2004. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/27696041> [skatīts 2015, 13. nov]

⁹ Chung, S.K. *An Art of Resistance From the Street to the Classroom*. Art Education, Vol. 62, No. 4, 2009. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/20694777> [skatīts 2015, 15. nov]

¹⁰ Sedliņa, A. *Māksla. Mīts. Dokumenti. Rīgas Ielu Māksla / Street Art in Riga*. Rīga, 2007.

¹¹ Drone, D. *The Business of „Getting Up”: Street Art and Marketing in Los Angeles*. Visual Anthropology 23:2, 2010. Pieejams: <http://dx.doi.org/10.1080/08949460903472952> [skatīts, 2015, 15. nov]

¹² Swoon Biography. Pieejams: <http://www.artnet.com/artists/swoon/biography> [skatīts 2015, 5. nov]

¹³ Saundera, G. *Street Art: Prints and Precents*. Art in Print, Vol. 1, No. 3, 2011. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/43045221> [skatīts 2015, 5. dec]

Ielu mākslas popularitāte pēdējo gadu laikā tiek atspoguļota arī filmu industrijā un muzejos. Benksija režisētā dokumentālā filma „Iziet cauri dāvanu veikalam” („*Exit Through the Gift Shop*”) 2010. gadā tika nominēta Oskara balvai. Filmā tiek stāstīts par aktīvu ielu mākslas kultūru un slavenākajiem ielu māksliniekiem. Tā, piemēram, filmā tiek runāts par franču ielu mākslinieku Invader, kas integrē vairākās pasaules pilsētās paštaisītas mozaīkas (sk. pielikums Nr. 3).¹⁴

Stokholmā 2016. gada maija sākumā notiks ielu mākslas izstāde „UMAMI – 5th Taste of Art”. Pasākumu organizē *Wallery* – organizācija, kura cīnījās par ielu mākslas darbu saglabāšanu, kad Stokholmā tika ieviesta nulles tolerance. Pasākuma veidotāji grib parādīt publikai, cik daudzveidīga var būt ielu māksla. Izstādē piedalīsies vairāk nekā 50 ielu mākslinieku.¹⁵

1.1. ‘Ielu mākslas’ jēdziena skaidrojums

Lai nonāktu pie precīza ‘ielu mākslas’ definējuma, tika izmantotas 6 vārdnīcas: Longman Dictionary of Contemporary English, Merriam-Webster Dictionary, Macmillan Dictionary, Cambridge Dictionaries un Encyclopedia Britannica Online Academic Edition. Tas ir nepieciešams, lai izveidotu priekšstatu par to, kādi darbi tiek uzskatīti par ielu mākslu, jo ne visi zīmējumi uz sienām var tikt dēvēti par ielu mākslas darbiem. Jēdzienam ‘street art’ angļu valodā ir vairāki sinonīmi kā ‘urban art’, ‘guerilla art’, ‘neo-graffiti’, ‘stencil art’, ‘post-graffiti’ un pat ‘corporate art’.¹⁶ Tikai vienā no sešām vārdnīcām tika atrasta ielu mākslas definīcija – ‘mākslas darbs, kas ir izveidots publiskajā telpā, parasti bez oficiālas atļaujas’.¹⁷ Šis ielu mākslas definējums ir pārāk visaptverošs, tāpēc tika izpētīti daži zinātniskie raksti, kuros tiek apspriests ielu mākslas jēdziens.

---

¹⁴Mettler, M. L. *Graffiti Museum: A First Amendment Argument for Protecting Uncommissioned Art on Private Property*. Michigan Law Review, Vol. 111, No. 2, 2012. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/41703441> [skatīts 2015, 5. dec]

¹⁵ Wallery. Pieejams: <http://www.wallery.se/sveriges-storsta-gatukonstutstallning/> [skatīts 2016, 15. apr]

¹⁶ Hellqvist, S. *Konstnärligt intrång – om att hävda sin rätt till plats i det offentliga stadsrummet*. SLU Alnarp, 2008. Pieejams: http://ex-epsilon.slu.se/2703/1/Konstn%C3%A4rligt_intr%C3%A5ng.pdf [skatīts, 2016, 10. feb]

¹⁷ Oxford Dictionaries. Pieejams: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/street-art?q=street+art> [skatīts 2015, 15. nov]

Vienu no ielu mākslas jēdziena skaidrojumiem savā zinātniskajā publikācijā „Street Art: The Transfiguration of the Commonplace”¹⁸ piedāvā Nikolas Aldens Rigls (*Nicholas Alden Riggle*), San Dijēgo Universitātes profesora asistents, kurš 2013. gadā Ņujorkas Universitātē ir ieguvis doktora grādu filozofijā.¹⁹ Rigls apgalvo, ka priekšstats, ka ielu māksla ir māksla, kas ir izvietota uz ielas, ir maldinošs, jo tas nozīmē, ka ielu mākslas darbs tiek veikts ārpus ielas un tikai pēc tam tiek novietots uz ielas. Viņš uzskata, ka tas ir nepareizs jēdziena skaidrojums, jo bieži vien iela ir iesaistīta mākslas darba veidošanā. Rigls pievērš uzmanību arī tam, ka dažiem no ielu mākslas darbiem nav tiešas saistības ar ielu kā tādu. Kā piemēru viņš min ielu mākslinieka *Blu* darbu *Muto*, kas ir animācija un kurā iela tiek izmantota kā zīmēšanas virsma (sk. pielikums Nr. 4). Pēc pētnieka viedokļa ielu māksla ir māksla, kas izmanto ielu kā māksliniecisko resursu. Ielu mākslinieki ļoti bieži izmanto ielas elementus, lai izveidotu savus darbus – ēku sienas, metro vagonus, akritumu konteinerus. Vēl viens faktors, kas nosaka, ka darbs var būt definēts kā ielu māksla, ir ielas nepieciešamība ielu mākslas darba nozīmes noteikšanā. Rigls norāda arī uz ielu mākslas īslaicīgumu, jo darbs var tikt aizkrāsots, izdzēsts dažas stundas pēc darba izveidošanas. Viens no faktoriem ir arī tas, ka ielu mākslas darbs nevienam nepieder, izņemot sabiedrību. Raksta beigās Nikolas Rigls nonāk pie secinājuma, ka ielu māksla ir māksla, kura izmanto ielas telpu, lai izpaustu darba būtību, kā arī iela kļūst par mākslas darba noteicošo kontekstu, bez kura darba jēga nav sasniedzama.²⁰

Amerikāņu grafiti un ielu mākslinieks Breds Dounijs (*Brad Downey*) uzskata, ka jēdziens ‘ielu māksla’ ir relatīvi jauns, salīdzinot ar ‘grafiti’ jēdzienu. Mākslinieks apgalvo, ka pats jēdziens ir radies ap 2001. vai 2002. gadu, un pašā sākumā to izmantoja galvenokārt medijos, lai aprakstītu māksliniecisko darbību, kas nelegāli sāka parādīties uz ielām vairākās pasaules pilsētās. Viņš uzskata, ka jēdziens ‘ielu māksla’ attiecas uz darbiem, kurus veido ne tikai uzraksti uz sienām, bet kuriem ir vairāk simboliska nozīme.²¹

---

¹⁸ Riggle, N.A. *Street Art: The Transfiguration of the Commonplaces*. The Journal of Aesthetics and Art Criticism, Vol. 68, No. 3, 2010. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/40793266> [skatīts 2015, 5. nov]

¹⁹ Nick Riggle. Pieejams: <http://www.nickriggle.com/curriculumvitaef/> [skatīts 2015, 5. nov]

²⁰ Willard, M. B. *Vandals or Visionaries? The Ethical Criticism of Street Art*. Weber State University, 2016. Pieejams: <http://commons.pacificu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1545&context=eip> [skatīts 2016, 19. mar]

²¹ Peralta, E. *From the Streets to the World: New Perspectives of Graffiti and Street Art*” Sotheby’s Institute of Art, 2011. Pieejams: <http://datubazes.lanet.lv:2235/dissertations/docview/1032690946/F00403BE83414560PQ/10?accountid=27169> [skatīts 2016, 19.mar]

Pēteris N. Salībs (*Peter N. Salib*) darbā „Banksija likums: Kam pieder ielu māksla?” (*The Law of Banksy: Who owns Street Art?*) apgalvo, ka ielu māksla ir māksla, kas ir veidota pilsētas telpā, ir izvietota uz ēkas bez īpašnieka atļaujas un vietā, kur sabiedrība to var viegli ieraudzīt.²²

Pēc dažādu rakstu un vārdnīcu definējumiem, jēdziens ‘ielu māksla’ šajā darbā tiks attiecināts uz legāliem un nelegāliem darbiem, kuriem ielas telpa ir noteicošais faktors darba jēgas nodošanai, kā arī darbi, kuri izmanto ielu un tās objektus kā māksliniecisko resursu. Par ‘ielu mākslas’ darbiem netiks saukti tegi un uzraksti, kas bojā ēkas izskatu. Šajā darbā pie ielu mākslas galvenokārt tiks pieskaitīti sienu apgleznojumi, uzlīmes un stencila tehnikā veidotie zīmējumi, kas papildina pilsētas ielas telpu.

1.2 Ielu mākslas attīstības priekšnosacījumi Latvijā

Latvija bija viena no Padomju Savienības dalībvalstīm gandrīz visa 20. gadsimta laikā. Totalitārais režīms un ierobežotā vārda brīvība ir spēcīgi ietekmējusi un savā ziņā aizkāvējusi mākslas attīstību valstī. Piekļuve informācijai par rietumu kultūru nebija brīva un par to varēja sodīt. Par vienīgo vietu, kur tādu informāciju varēja iegūt (žurnāli vai videokasetes), bijis melnais tirgus.²³ Tomēr jaunieši atrada dažādus veidus, kā izzināt rietumu kultūru, un iespējas, kā tajā pašrealizēties.

Pirmā informācija par grafiti kultūru pie Latvijas iedzīvotājiem nonāca 80. gadu otrajā pusē līdz ar pagrīdes mūzikas popularizēšanu. To veicināja dīdžeji, iepazīstinot Latvijas jauniešus ar hip-hop un pagrīdes mūziku, kā arī ar grafiti kultūru.²⁴ Vairāki jaunieši sāka interesēties par hip-hop kultūras vēsturi, kas ietver sevī arī breakdance un grafiti vēsturi.

Par vienu no Rīgas grafiti pionieriem tiek uzskatīts Krys (*Крыс*), īstajā vārdā Vadims Meikšāns, kas sāka nodarboties ar grafiti 1985. gadā. Jau skolas laikā Krys nodarbojās ar zīmēšanu. Viņš veidoja arī kreklus Rīgas futbola komandām, tāpēc Krysam bija pieredze darbā ar trafaretiem un aerosola krāsu. Viņa interese par nepazīstamu un svešu grafiti un ielu mākslu radās pēc aizliegtās dokumentālās filmas „Hip-hop and it’s History” noskatīšanās,

---

²² Salib, P.N. *The Law of Banksy: Who owns Street Art?* The University of Chicago Law Review, Vol. 82, No. 4, 2015. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/43655484> [skatīts 2016 19. mar]

²³ Intervija ar Vadimu Meikšānu

²⁴ Graffiti. Pieejams: <http://graffiti.uceuo.com/vesture.html> [skatīts 2015, 25. okt]

kuras saturs tajā laikā tika uzskatīts par propagandu pret padomju varu. Šo filmu Krys bija iegādājies pavisam nejauši, jo to bija ieteicis viens no tirgotājiem melnajā tirgū. 80. gados Krys nodarbojās ar dīdžeingu, tāpēc viņam nācās apmeklēt melno tirgu, lai nopirktu rietumu mūzikas plātes un ierakstus. Pēc dokumentālās filmas noskatīšanās Krys sāka interesēties par grafiti kultūru, jo tajā laikā Latvijā neviens ar to nenodarbojās. Viņš mēģināja saprast grafiti tehniku un izprast šīs kultūras filozofiju. Krys secināja, ka tas arī bija veids, kā sevi varēja pašrealizēt. Aerosola baloniņu pieejamais krāsu spektrs nebija tik plašs, tāpēc Krysam pašam nācās izgudrot tehnoloģijas, lai dabūtu pēc iespējas dažādākas krāsas. Krys apgalvo, ka tajā laikā sabiedrības reakcija bija diezgan pozitīva. Cilvēki bija priecīgi par to, ka kāds veido grafiti zīmējumu par labu sabiedrībai. Pat milicijas darbinieki prasīja uzzīmēt kaut ko viņu bērniem, jo tie bija Krysa darbu fani. Bija arī tādi cilvēki, kuri bija noskaņoti pret grafiti mākslu, jo viņi saprata, ka tādā veidā cilvēki iziet ārpus pieļautā robežām.²⁵

1996. gadā mākslinieks bija izveidojis Latvijas grafiti raiteru (no angļu valodas ‘writer’ - rakstnieks), hip-hop mūzikas piekritēju un *break-dance* dejotāju grupu, kas saucās „The Gang Breakers”.²⁶ Mūsdienās Krys veido veikalu, diskotēku, šovbiznesa, koncertu noformējumus, piedalās vietējos un starptautiskos grafiti festivālos gan kā dalībnieks, gan kā žūrijas loceklis. Kādā Dānijas pilsētā tika izdota enciklopēdija, kurā Krys ir minēts kā viens no grafiti mākslas virziena pamatlicējiem postpadomju valstīs.²⁷ Vadima darbi ir apskatāmi ne tikai Rīgā, bet arī ārpus Latvijas. Viņš veidoja savus zīmējumus arī citās Padomju republikās; tā, piemēram, Kaļiningradas pilsētā var atrast vairākus darbus ar Krysa parakstu.²⁸

Grafiti un ielu mākslas kultūru Vadims Meikšāns attīstīja kopā ar saviem draugiem Alexandroid Malysh un Picasso. Malysh aktīvi piedalījās Latvijas hip-hop kultūras attīstīšanā. Krys un Malysh vienlaicīgi aizsāka grafiti gaitas, turklāt viņi abi mācījās vienā klasē un kopā sāka veidot savus pirmos darbus uz Latvijas pilsētu sienām.²⁹ Astoņdesmito gadu otrajā pusē viņi bija izveidojuši vairākus darbus, tostarp vienu no ievērojamākajiem darbiem Maskavas ielas tramvaju tunelī, kurš ar pārtraukumiem tika papildināts no 1987. gada līdz pat 1994.

---

²⁵ Intervija ar Vadimu Meikšānu

²⁶ ART Krys Pieejams: <http://artkrys.lv/> [skatīts 2016, 10. jan]

²⁷ Vadims Meikšāns jeb Krys: grafiti kā profesionāla māksla. Pieejams: <http://www.la.lv/graffiti-ka-profesionala-maksla/> [skatīts 2016, 10. jan]

²⁸ Intervija ar Vadimu Meikšānu

²⁹ Viss par graffiti. Pieejams: <http://visspargraffiti.blogspot.com/2009/05/kas-pie-vellna-ir-graffiti.html> [skatīts 2015, 13. nov]

gadam. Zīmēšanas procesu nācās periodiski pārtraukt milicijas kontroles dēļ.³⁰ Zīmējums norādīja uz nāves tuvošanos un tajā tika attēlota smejoša žurka uz daļēji sagruvušas pilsētas un aerosola baloniņu fona un Jēzus tēlu.

Graffiti kultūra sāka attīstīties ne tikai Rīgā, bet arī citās Latvijas pilsētās. Piemēram, Liepājā graffiti kultūrai pievērsās Aleksejs Odnorukovs, kas strādāja ar pseidonīmu 'Element'. Aleksejs sāka zīmēt 1998. gadā. Viens no mākslinieka panākumiem graffiti attīstīšanās vēsturē Latvijā ir viņa veidotā pirmā graffiti izstāde Latvijas teritorijā.³¹

Ielu māksla Latvijā straujāk sāka attīstīties pēc graffiti pirmā popularitātes viļņa. Par ielu mākslas aizsākuma gadu Latvijā var uzskatīt 2001. gadu, kad autori sākuši veidot zīmējumus uz sienas stencila tehnikā. Ap to pašu laiku sāka parādīties uzlīmes un plakāti ar dažādiem vēstījumiem.³² Par vienu no pirmajiem ielu māksliniekiem tiek uzskatīti St.Ispa un Cyberpunk. Savus darbus mākslinieki veidoja, izmantojot trafaretus. Trafaretu paņēmieni graffiti praksē bija zināms un reizēm praktizēts, bet šodien tas ir kļuvis par vienu no izplatītākajām tehnikām. Tas pats ir sakāms par uzlīmju mākslu, ko Latvijā attīstīja tie paši autori, kuri radīja darbus graffiti stilistikā.³³

Viens no lielākajiem pasākumiem, kura ietvaros Latvijā varēja legāli veidot graffiti un ielu mākslas darbus, bija NRG, kurš Latvijā notika katru gadu sākot no 1997. gada līdz pat 2004. gadam. Šo pasākumu veidoja Alexandroid Malysh, ar mērķi popularizēt hip-hop kultūru Latvijā, un šī pasākuma ietvaros notika arī konkurss par labāko graffiti izpildītāju. NRG ietvaros graffiti konkurss pēdējoreiz notika 2003. gadā, kad uzvarēja Busta, kas bija aktīvs Rīgas sienu mākslas meistars.³⁴

Krys kopā ar citu graffiti mākslinieku Otex 2004. gadā legāli apkrāsoja tramvaja vagonus ar mobilo sakaru operatorfirmas Tele2 priekšapmaksas kartes „Zelta zivtiņas” reklāmai veltītiem zīmējumiem. 2004. gadā notika vēl viens pasākums, kura ietvaros mākslinieki varēja legāli veidot graffiti zīmējumus. Pirms desmit gadiem Rīgā ar Hansabankas (toreizējais Swedbank nosaukums) atbalstu notika Ķīpsalas gājēju tuneļa apgleznošana graffiti

---

³⁰ Pieprasītie nelegāli jeb pasaules spicākie graffiti mākslinieki. Pieejams: <http://www.delfi.lv/kultura/news/art/pieprasitie-nelegali-jeb-pasaules-spicakie-graffiti-makslinieki.d?id=43209544&page=2> [skatīts 2015, 13. nov]

³¹ Viss par graffiti. Pieejams: <http://visspargraffiti.blogspot.com/2009/05/kas-pie-vellna-ir-graffiti.html> [skatīts 2015, 13. nov]

³² Pavāre, K. Graffiti vēsture. Pieejams: <http://www.ritmainstituts.lv/?11=blog&l2=207> [skatīts 2015, 13. nov]

³³ Sedliņa, A. *Izdevumu sērija Māksla. Mīts. Dokumenti. Rīgas ielu māksla / Street art in Riga*. Rīga, 2007

³⁴ Pavāre, K. Graffiti vēsture. Pieejams: <http://www.ritmainstituts.lv/?11=blog&l2=207> [skatīts 2015, 13. nov]

stilā.³⁵ Tuneļa sienas bija apgleznojuši 25 grafiti mākslinieki no trim Baltijas valstīm: Latvijas, Lietuvas un Igaunijas. Tas bija pirmais apjomīgais un starptautiskais legālās grafiti mākslas projekts, kurš tika īstenots Latvijā. Tika veikts konkurss, kura ietvaros žūrijas komisija izvēlējās labākās no visām iesūtītajām skicēm. Par grafiti darbu vadmotīvu bija pasludināta Baltijas valstu pāreja uz vienotu valūtu un katrs mākslinieks varēja izpaust savu personīgo viedokli par pāreju uz eiro. Mākslinekiem bija atvēlēti 5 metri tuneļa sienas laukuma. Grafiti konkurss tika rīkots ar Rīgas pilsētas galvenā mākslinieka Leonarda Laganovska saskaņojumu, pēc kura viedokļa legāla grafiti mākslas darbu veidošana varētu mainīt sabiedrības attieksmi pret grafiti kā mākslas parādību nevis vandalismu un tas ievērojami uzlabotu arī pašu darbu kvalitāti.³⁶

Mākslinieki, kas bija ieinteresēti grafiti un ielu mākslas attīstībā, turpināja veidot dažādus festivālus un pasākumus, lai pievērstu sabiedrības uzmanību šim mākslas veidam. 2006. gada septembrī Rīgā stadionā „Daugava” notika pirmais Baltijas grafiti festivāls. Projektu organizēja jauniešu organizācija sadarbībā ar Rīgas Domes Izglītības Jaunatnes un sporta departamentu. Projekta mērķis bija dot iespēju radoši izpausties Rīgas jauniešiem. Stadionā apvienojās spēcīgākie grafiti mākslinieki no trim Baltijas valstīm.³⁷

Festivāli notika ne tikai Rīgā, bet arī citās Latvijas pilsētās. 2004. gadā no 7. līdz 9. augustam Daugavpilī norisinājās ielu mākslas festivāls, lai aktivizētu, popularizētu un parādītu ielu mākslas un grafiti pozitīvo ietekmi. Jaunieši veidoja kopēju mākslas darbu, apgleznojot žogu blakus dzelzceļa stacijai. 8. augustā notika publisks pasākums ar muzikantu un hip-hop dejotāju uzstāšanos, kā arī sienas apgleznošana.³⁸

Viens no aktuālākajiem pasākumiem, kas arī tika vērsts uz ielu mākslas popularizēšanu Latvijā, notika 2014. gadā no 13. līdz 17. maijam „Rīga 2014” ietvaros. Ielu mākslas festivāla „Blank Canvas: Art-ground, play-ground, crime-ground” mērķis bija raisīt sabiedrībā un profesionāļu vidē diskusiju par ielu mākslas vietu pilsētvidē. Festivāla kurators Edgars Zvirgzdiņš atzīst, ka viens no festivāla mērķiem bija parādīt, ka dialogs starp ielu mākslinieku

---

³⁵ Gabre, A. Grafiti: māksla vai cūcība? Pieejams: <http://nra.lv/latvija/116888-grafiti-maksla-vai-cuciba.htm> [skatīts 2015, 23. okt]

³⁶ Hansabankas dāvana rīdziniekiem – Hanza Tunelis Kīpsalā Hansabankas pie Hansabankas Centrālās ēkas. Pieejams: <https://www.swedbank.lv/zinas/12.11.2004/> [skatīts 2016, 10. jan]

³⁷ Rīgā notiek pirmais Baltijas grafiti čempionāts. Pieejams: <http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/183742-riga-notiek-pirmais-baltijas-grafiti-čempionats> [skatīts 2015, 13. nov]

³⁸ Кубасова С. В скучные ramпы вдохнули жизнь. Наша Газета, 2006, 26 окт.

un sabiedrību var pastāvēt, ka ir iespējams veidot kvalitatīvus ielu mākslas darbus, īpaši, ja ir vietas, kur to var legāli darīt. Pēc kuratora viedokļa, festivāls varētu veicināt sadarbību starp ielu māksliniekiem un pašvaldības iestādēm, kas ir atbildīgas par pilsētas vizuālo noformējumu, kā arī, uzaicinot starptautiski atzītus un populārus māksliniekus, Rīgā radīt ielu mākslas objektus kā precedentus, ar kuriem varētu pierādīt, ka ielu māksla var būt kvalitatīva un patikt plašai publikai. Festivāla organizētājiem sākotnēji vajadzēja iegūt ēku īpašnieku un apsaimniekotāju atļauju izmantot viņu īpašumus to apzīmēšanai festivāla vajadzībām.³⁹

Ielu māksla Latvijā attīstās tikpat strauji kā grafīti kultūra 90. gados. Viens no slavenākajiem Latvijas ielu māksliniekiem, kura darbus var redzēt ne tikai Rīgā, bet arī citās Latvijas pilsētās, ir Dainis Rudens jeb Rudens Stencils. Māksliniekam interese par ielu kultūru aizsākās ar grafīti zīmējumu veidošanu. Tikai 2008. vai 2009. gadā Dainis Rudens pirmo reizi bija pamēģinājis griezt trafaretus un veidot zīmējumus stencila tehnikā, kas lika Dainim saprast, ka tas ir veids, kā viņš varētu pašrealizēties. Ielu mākslinieks bija iesaistīts festivāla „Blank Canvas: Art-ground, play-ground, crime-ground” organizēšanā, lai palīdzētu festivāla komandai ar krāsu piegādi un lokāciju vietu atrašanu zīmējumu veikšanai. Festivāla ietvaros Dainis Rudens kopā ar vēl vienu Latvijas grafīti mākslinieku *Kiwie* bija izveidojis milzīgu zīmējumu „Saule, Pērkons, Daugava” Tallinas ielas un Aleksanda Čaka ielas krustojumā (sk. pielikums Nr. 5). Pēc mākslinieka atzinuma, šis festivāls bija lieliska iespēja ienest pilsētā vairākus kvalitatīvus ielu mākslas darbus, lai parādītu sabiedrībai ielu kultūras pozitīvo pusi. Dainis Rudens uzskata, lai veiktu to pašu „Saule, Pērkons, Daugava” zīmējumu, viņš personiski nekad nevarētu dabūt oficiālo atļauju no būvvaldes, bet, piedaloties festivālā, tas viss kļuva iespējams.⁴⁰ Šis ielu mākslas darbs tiek uzskatīts par lielāko ielu mākslas darbu Baltijā. Pēc *Kiwie* vārdiem, ēkas zīmējums tapis, iedvesmojoties no 1938. gada Dziesmusvētku plakāta. Izstrādājot zīmējuma konceptu, tā izveidei pievienojusies arī latviešu literatūrzinātniece Janīna Kursīte un latvju zīmju pazinējs un mākslinieks Modris Tenisons.⁴¹

Rudens Stencila ielu mākslas darbi ir apskatāmi arī ārpus Rīgas. Piemēram, viņš bija veicis sienu zīmējumu uz Valgas Kara muzeja fasādes, uz Madonas Bērnu un jauniešu centra

---

³⁹ Ar darba „Saule, Pērkons, Daugava” atklāšanu noslēdzies ielu mākslas festivāls. Kultūra Rīgā, 2014. Pieejams: <http://www.kultura.riga.lv/public/60434.html> [skatīts 2015, 5. nov]

⁴⁰ Intervija ar Daini Rudeni

⁴¹ Krišjāņa Barona ielā atklāts lielākais ielu mākslas darbs Baltijā „Saule, Pērkons, Daugava”. Ir, 2014. Pieejams: <http://www.irlv.lv/2014/5/27/krisjana-barona-iela-apskatams-lielakais-ielu-makslas-darbs-baltija-saule-perkons-daugava> [skatīts 2015, 5. nov]

nama sienas.⁴² Kā arī kopā ar mākslinieku Ēriku Cauni, Dainis Rudens bija izveidojis sienas zīmējumu „Skaņu vīrs” Liepājā (sk. pielikums Nr. 6).⁴³

Runājot par ielu mākslas attīstību Latvijā, ir vērts atzīmēt, ka valsts teritorijā vairāk izplatīti ir tādi ielu mākslas darbi kā uzlīmes un stencila tehnikā veidotie uzraksti vai mazi zīmējumi. Sienu zīmējumi nav tik populāri ielu mākslinieku vidū, jo tas prasa diezgan ilgu laiku, lai tādu darbu varētu izveidot. Tādējādi māksliniekam ir savlaicīgi jāvienojas ar ēkas īpašnieku par sava darba veidošanu. Staigājot par Rīgas ielām, var pārliecināties, ka uzlīmes un stencila uzraksti ir iekarojuši pilsētas telpu, jo tie ir atrodami itin visur – uz stabiem, durvīm vai sienām (sk. pielikums Nr. 7).

1.3 Ielu mākslas attīstības priekšnosacījumi Zviedrijā

Grafiti Zviedrijā parādījās vairākās pilsētās XX gadsimta 80. gadu beigās. Šī māksla sāka attīstīties nelegāli, zīmējumi tika veikti uz publiskajām un privātajām ēkām, tāpēc nodarbošanās ar grafiti vienmēr tika sodīta. Par grafiti cilvēki galvenokārt uzzināja no filmām, kas stāstīja par grafiti kustību Amerikā un par pirmajiem grafiti zīmējumiem Rietum pasaulē. Par galveno informācijas avotu bija hip-hop filma „Beat street” un dokumentālā fima „Style wars” par hip-hop kultūru Ņujorkā. Šajā dokumentālajā filmā, kas sniedz ieskatu kultūrā, kas radīja mūsdienīgo grafiti, mākslas tirgotāji satikās ar jaunajiem grafiti māksliniekiem, lai radītu un pārdotu darbus uz auduma.⁴⁴ Laikā no 1984. līdz 1985. gadam Zviedrijā sāka strauji attīstīties hip-hop kultūra, līdz ar to arī grafiti kļuva populārs. Par galvenajiem grafiti centriem kļuva tādas pilsētas kā Stokholma, Gēteborga, Vasterosa, Upsāla un Malme. Viens no pirmajiem grafiti rakstītājiem Zviedrijā bija Disney, puisis, kuram bija 17 gadi un kurš interesējās par mākslu.⁴⁵ Vairāki grafiti darbi tika veidoti uz vilcienu vagoniem, tāpēc 1987. gadā Stokholmas pilsētas sabiedriskā transporta vadība noslēdza vienošanos ar apsardzes

---

⁴² Rudens gatavs apgleznot Latviju. Fold.lv, 2014. Pieejams: <http://www.fold.lv/2014/03/rudens-gatavs-apgleznot-latviju/> [skatīts 2015, 5. nov]

⁴³ Ar „Skaņu vīru” Liepājas ielās ienāk laikmetīgā māksla. irLiepaja, 2015. Pieejams: <http://www.irliepaja.lv/lv/raksti/kultura/ar-skanu-viru-liepajas-ielas-ienak-laikmetiga-maksla/> [skatīts 2015, 5. nov.]

⁴⁴ Riggle, N.A. *Street Art: The Transfiguration of the Commonplaces*. The Journal of Aesthetics and Art Criticism, Vol. 68, No. 3, 2010. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/40793266> [skatīts 2015, 5. nov.]

⁴⁵ Segerud, L. *Graffiti – konst eller klotter. Hur har graffitiens grafiska utveckling skapat en konstform som nått erkännande inom konstvärlden?* Luleå tekniska universitet, 2007. Pieejams: <http://epubl.ltu.se/1402-1773/2007/284/LTU-CUPP-07284-SE.pdf> [skatīts 2016, 17. mar]

kompaniju „Falck”, lai nodrošinātu vagonu tīrību. Tas ietekmēja grafiti attīstīšanos, līdz ar to vairāki darbi tika veikti uz legālajām grafiti sienām galvenokārt Stokholmā, kā arī citās Zviedrijas pilsētās. Bet tik un tā nelegālais grafiti joprojām pastāvēja uz pilsētu ielām, neskatoties uz valdības centieniem to maksimāli samazināt.⁴⁶

Viens no slavenākajiem sienu zīmējumiem Stokholmā ir izveidots 1989. gadā. Darbs „Fascinate” tika uzskatīts par vislielāko grafiti zīmējumu Ziemeļeiropā (sk. pielikums Nr. 8). Tā izmēri sasniedz 13 metrus platumā un 8 metrus garumā. Šī zīmējuma veidošanu ir ietekmējuši slavenie Ņujorkas grafiti rakstītāji. „Fascinate” autori bija zviedru rakstītāji Tarik un Circle, kuri, pateicoties savam izveidotajam zīmējumam, kļuva ļoti populāri un starptautiski atzīti grafiti rakstītāju vidū. Mūsdienās Tarik Saleh ir slavens zviedru režisors. Circle savukārt nodarbojas ar tetovēšanu savā studijā zviedru pilsētā Sundbībergā un ir kļuvis par vienu no populārākajiem tetovētājiem Zviedrijā.⁴⁷ „Fascinate” piesaistīja arī ļoti plašu sabiedrības uzmanību, līdz ar to pilsētas vadība bija izveidojusi sienas legālo grafiti zīmējumu veidošanai „Fascinate” zīmējuma tuvumā.⁴⁸ Zīmējumam ir veltīta mājaslapa fascinategraffiti.blogspot.com, kurā tiek stāstīts par zīmējumu veidošanas procesu un nozīmi.

Ielu māksla Stokholmā ir piesaistījusi gan piekritēju, gan pretinieku uzmanību. Sabiedrībā tiek veiktas vairākas diskusijas par to, vai ielu mākslai un grafiti ir vieta galvaspilsētā. Tomēr atbalstītāju loks ir diezgan plašs. Tā, piemēram, tiek rīkotas speciālas ielu mākslas tūres, lai tūristi un galvaspilsētas iedzīvotāji varētu iepazīties ar Stokholmas skaistākajiem ielu mākslas darbiem. 2012. gada aprīlī Zviedrijas galvaspilsētā avīzes „Dokument Press” redaktors Tobiass Barentīns Līndblads (*Tobias Barenthin Lindblad*) sadarbībā ar „Steinsland Berlines” galeriju (*Gallery Steinsland Berliner*) sāka vadīt divu stundu ilgas ekskursijas, lai ieinteresēti cilvēki varētu apskatīt aktuālākos ielu mākslas darbus un uzzinātu par to vēsturi.⁴⁹

---

⁴⁶ Bjerhem, J. *Graffiti frågan i Sverige – två städers förhållningssätt*. Lunds universitet, 2005. Pieejams: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1332282&fileId=1332283> [skatīts 2016, 17. mar]

⁴⁷ Fascinate. Pieejams: <http://fascinategraffiti.blogspot.com/2011/03/about-intro.html> [skatīts 2016, 10. mar]

⁴⁸ Moya, G. *Graffiti – en immateriell kulturarv. Ved å se på graffitiens historie og unike uttrykk kan man påstå at graffiti må sees på som en immateriell kulturarv*. UiT, Norges Arktiske Universitet. Tromsø, 2015. Pieejams: <http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/8155/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [skatīts 2016, 17. mar]

⁴⁹ Gatukonst. Pieejams: <http://www.gatukonst.se/2012/04/20/gatukonstvandring-i-stockholm-i-morgon/> [skatīts 2016, 10. feb]

Stokholmas ielās ir saskatāmi vairāki ielu mākslas veidi. Visizplatītākais veids ir ielu mākslas darbi, kas tiek veikti stencila tehnikā. Viens no tādiem darbiem, piemēram, ir izvietots Dālas ielā (*Dalagatan*), kas ir vienu metru augsts un atrodas uz Sabatsbērgas sieviešu slimnīcas (*Sabbatsbergs kvinnosjukhus*) fasādes. Šo zīmējumu veido šādi vārdi: „Vai Tavs laiks arī ir pagājis garām?” („Är din tid också förbi?”). Tāda ironiska satura teksti ir ļoti raksturīgi ielu mākslas piemēri, kas ir sastopami vairākās pasaules pilsētās.⁵⁰

Uzlīmes arī ir viens no visbiežāk sastopamajiem ielu mākslas veidiem Stokholmā. Uz uzlīmēm tiek drukāts teksts, kas var būt izveidots gan ar politisku, gan ar filosofisku nolūku, vai arī var būt pavisam bezjēdzīgs. Piemēram, Stokholmā bieži vien var ieraudzīt uzlīmes, kurās tiek izpausti anti-politiski uzskati: „Beidziet veikt bezjēdzīgas pretvardarbības kampaņas” („*Stoppa meningslösa antivåldskampanjer*”). Ir sastopamas arī tādas uzlīmes, kas mudina domāt par cilvēku garīgajām vērtībām: „Mīlestība ir tikai vientulība, kas atstāj ķermeni” („*Kärlek är bara ensamhet som lämnar kroppen*”). Vairākas uzlīmes tiek drukātas arī ar zīmējumiem, kuros reti kāds saskata jēgu (sk. pielikums Nr. 9).

Līdzās uzlīmēm viens no ielu mākslas paveidiem ir arī afišas. Afišas atšķiras no uzlīmēm galvenokārt ar savu izmēru. Lielākā daļa no afišām ir izdrukātas fotogrāfijas, no kurām tiek izgriezts kaut kāds objekts un vēlāk tas objekts tiek uzlīmēts uz sienas vai ēkas fasādes. Viens no afišu piemēriem Stokholmā ir izgrieztās tūristu fotogrāfijas, kuras tika pārveidotas par afišām un uzlīmētas uz Stokholmas vecpilsētas ēku sienām (sk. pielikums Nr. 10). Divu zviedru ielu mākslinieku apvienība Barsky, kuru vārds ir gandrīz vienāds ar Lielbritānijas slavenāko ielu mākslinieku Banksy, ir šo afišu veidotāji. Abi ielu mākslinieki ir brāļi - Pēteris (*Peter*) un Akajs (*Akay*). Šīs afišas netika izveidotas nejauši, jo brāļi no sākuma paši meklēja tūristus Stokholmā, kuri piekristu nofotografēties. Viņi izdrukāja 20 tūristu attēlus un uzlīmēja tos vispopulārākajās Stokholmas vietās gan vecpilsētā, gan Stokholmas centrā.⁵¹ Viens no brāļiem, Pēteris, ir veidojis arī citas afišas, kurās ir attēlots briedis ar skumīgām acīm.⁵² Brāļi ir izmantojuši līdzību ar Banksy vārdu, veidojot savu darbu izstādī Stokholmā 2014. gada martā. Zviedru medijos tika paziņots par slavenā britu ielu mākslnieka

⁵⁰ Hellqvist, S. *Konstnärligt intrång – om att hävda sin rätt till plats i det offentliga stadsrummet*. SLU Alnarp, 2008. Pieejams: http://ex-epsilon.slu.se/2703/1/Konstn%C3%A4rligt_intr%C3%A5ng.pdf [skatīts, 2016, 10. feb]

⁵¹ Bröderna Barsky. Pieejams: http://www.highlights.nu/images/products/762/pdf_762.pdf?PHPSESSID=tbkenkzvc [skatīts 2016, 30. Jan.]

⁵² Hellqvist, S. *Konstnärligt intrång – om att hävda sin rätt till plats i det offentliga stadsrummet*. SLU Alnarp, 2008. Pieejams: http://ex-epsilon.slu.se/2703/1/Konstn%C3%A4rligt_intr%C3%A5ng.pdf [skatīts 2016, 10. feb]

Banksy slepeno izstādi, kas piesaistīja ļoti lielu publikas interesi. Izstādes apmeklētājiem tika piedāvāti apskatīšanai daži darbi, kas tika veikti gan stencila tehnikā, gan kā instalācijas, gan tekstila drukas tehnikā. Tomēr izstādes laikā tika atklāts, ka īstie izstādes veidotāji bija brāļi Barsky, nevis slavenais Banksy. Pēc šīs izstādes brāļu popularitāte Stokholmā bija krietni palielinājusies.⁵³

Runājot par saviem darbiem, brāļi Barsky negrib to saukt par mākslu, lai izvairītos no mākslas kategorizēšanās. Viņi apgalvo, ka viņu projektus var uzskatīt par intervencēm ielu dzīvē, ko bieži vien nosaka ierobežojumi un varas attieksme, kas varētu būt neredzama pārējai sabiedrībai. Brāļi skatās uz pilsētu kā uz viesistabu, kurā ‘mēbeles varētu būt pārvietotas’. Tajā pašā laikā viņi apgalvo, ka pilsēta ir vieta, kurā ‘vairākas lietas mēdz pazust un pēc tam tās tiek aizvietotas ar kaut ko jaunu’. Viena no brāļu intervencēm Stokholmas ielu dzīvē ir viņu izveidotais projekts „Albano māja” („*Albano house*”). Šis projekts bija veikts ar mērķi izteikt brāļu skepsi pret pārmaiņām Stokholmas vecajā industriālajā pilsētas daļā. Viņi bija uzcēlušī slepeno vietu, no kurienes dokumentēja šīs pilsētas daļas demolēšanu. Viņi bija uzrakstījuši „Kāpēc tam vienmēr ir jābeidzas šādi” („*Why does it always have to end like this*”) uz viena no demolētās mājas baļķiem, lai izpaustu savu nostāju pret notiekošo.⁵⁴ Par brāļu mākslu tika izdota grāmata „Urban recreation from Akay and Peter”, kas sniedz ieskatu brāļu trispadsmit veiktajos projektos laika periodā no 2003. līdz 2007. gadam.⁵⁵

Ielu mākslas daudzveidība Stokholmā patiešām pārsteidz ar ielu mākslinieku radošo pieeju savu darbu veidošanā. Mākslinieku apvienība *Stickkontakt* arī ir ienesusi savu mākslu Stokholmas ielās. Viņus interesē galvenokārt seno rokdarbu tehnika, kā adīšana un tamborēšana, līdz ar to ar saviem darbiem šie mākslinieki mēģina palielināt sabiedrības interesi pret rokdarbiem. Darbi tiek saukti par *garntag*, kas nozīmē ‘grafīti tag’, kas pārstāv ielu mākslinieku parakstu. *Stickkontakt* darbi ir apskatāmi vairākās vietās Stokholmas centrā,

---

⁵³ Bröderna Banksy. *Gatukonst*, 2014. Pieejams: <http://www.gatukonst.se/2014/03/23/broderna-banksy/> [skatīts 2016, 10. feb]

⁵⁴ Akayism as Urban Recreation. *Pervasive Games: Theory and Design*, 2009. Pieejams: <https://pervasivegames.wordpress.com/2009/12/08/akayism-as-urban-recreation/> [skatīts 2016, 10. feb]

⁵⁵ Urban Recreation from Akay and Peter. *Wooster Collective*, 2007. Pieejams: <http://www.woostercollective.com/post/urban-recreation-from-akay-and-peter> [skatīts 2016, 10. feb]

tie parasti tiek piestiprināti pie lukturu stabiem. Viena no vietām ir Marijas tirgus (Mariatorget), kas atrodas ar tūristiem piepildītājā Horns ielā (*Hornsgatan*).⁵⁶

Vēl viens Stokholmas ielu mākslas pārstāvis ir policists Gustavs Engstrēms (*Gustaf Engström*). Savos darbos mākslinieks apvieno gan grafiti, gan ielu mākslu (sk. pielikums 11).⁵⁷ Viņš uzskata, ka ielu māksla un grafiti Zviedrijā kļuva tik populāri, pateicoties mediju uzmanībai. Ne reti Zviedrijas laikrakstos tiek rakstīts par jaunizveidotajiem ielu mākslas darbiem. Ielu mākslas un grafiti leģitimitātes jautājums ir ļoti aktuāls pēdējo desmit gadu laikā, tāpēc sabiedrībā nepārtraukti tiek apspriesta ielu kultūra.⁵⁸

Viens no Zviedrijas ielu māksliniekiem ir ieguvis arī starptautisku popularitāti. Par viņa darbiem un instalācijām rakstīja Apvienotās Karalistes ziņu portāls „The Guardian”. Ielu mākslinieks Herr Nilsson kļuva slavens, pateicoties saviem vardarbīgajiem Hell Kitty stencila zīmējumiem. Viņa darbus var sastapt ne tikai Zviedrijā, bet visā pasaulē, piemēram, ASV štatā Majami un Lielbritānijas galvaspilsētā. Par populārāko Herr Nilsson ielu mākslas darbu tiek uzskatīts darbu kopums ar nosaukumu „Tumšās princeses” (*„Dark Princesses”*). Zīmējumi tika izveidoti Stokholmā 2013. gadā. Šajā darbu sērijā ietilpst Sniegbaltītes, Guļošās skaistules un Pelnrušķītes zīmējumi, kuros pasaku tēli ir attēloti ar ieročiem. Slavenos Hell Kitty zīmējumus mākslinieks ir pamatojis uz slavenām Otrā pasaules kara fotogrāfijām, kur amerikāņu karavīri uzstādīja savas valsts karogu Ivodzimas salā (sk. pielikums Nr. 12).⁵⁹

Zviedrijā ielu mākslai tiek veltīti vairāki interneta portālu raksti. Internetā šai kultūrai tiek pievērsta ļoti liela uzmanība un to atbalsta vairāki tūkstoši valsts iedzīvotāju. Tā, piemēram, lai popularizētu ielu mākslu, tika izveidotas šīs interneta vietnes: www.gatukonst.se un www.atlasmuren.se. Mājaslapās tiek publicēti aktuālākie raksti, diskusijas, intervijas, kas ir veltītas ielu mākslai. Kā arī tajās tiek izvietota informācija par vietām, kur var veidot savus ielu mākslas darbus.⁶⁰

---

⁵⁶ Beckman, M. *De stickar in staden i garn*. Dialogweb, 2011. Pieejams:

<http://old.nordvux.net/object/29279/destickarinstadenigarn.htm> [skatīts 2016, 2. feb]

⁵⁷ Gustaf Engström, Sverige. Konstnärererna, 2015. Pieejams: <http://www.streetartosterlen.se/gustaf-engstrom-sverige/> [skatīts 2016, 2. feb]

⁵⁸ Intervija ar Gustavu Engstrēmu

⁵⁹ Brittiska The Guardian hyllar Stockholms gatukonstnär Herr Nilsson. Pieejams:

<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/brittiska-the-guardian-hyllar-stockholms-gatukonstnar-herr-nilsson/aRKobg!bb@103pisVYpi7wjzAB49A/> [skatīts 2015, 10. dec]

⁶⁰ Hellqvist, S. *Konstnärligt intrång – om att hävda sin rätt till plats i det offentliga stadsrummet*. SLU Alnarp, 2008. Pieejams: http://ex-epsilon.slu.se/2703/1/Konstn%C3%A4rligt_intr%C3%A5ng.pdf [skatīts, 2016, 10. feb]

2. IELU MĀKSLAS LOKALITĀTES ANALĪZE RĪGĀ UN STOKHOLMĀ

Pētot ielu mākslas darbus, galvenokārt tiek pievērsta uzmanība darba saturam, krāsām un darba tehnikai. Tomēr bieži vien pati atrašanās vieta var daudz ko nozīmēt, lai izprastu ielu mākslas darbu. Staigājot pa pilsētas ielām, var pamanīt, ka visbiežāk grafiti vai ielu mākslas darbi tiek veikti uz māju sienām. Tie galvenokārt ir stencila tehnikā veikti darbi. Runājot par uzlīmēm, tās var būt novietotas itin visur uz ielas – uz māju sienām, lukturu stabiem, ceļa zīmēm, māju durvīm un elektriskajiem paneļiem.

Grafiti un ielu mākslas kustības pašā sākumā par lokācijas vietām tika izvēlēti pārsvarā vilcienu vagoni vai māju sienas. Šī tendence aizsākās Amerikas Savienotajās Valstīs un ar laiku šī parādība sāka attīstīties arī Eiropā, piemēram, Francijā un Zviedrijā. Latvijā rakstīšana un zīmēšana uz vilcieniem nebija īsti populāra. To var paskaidrot ar metro sistēmas trūkumu Latvijā, jo citās valstīs, kur metro stacija ir gandrīz ikviena pilsētas iedzīvotāja ikdienas pietura, vilcienu vagoni no grafiti zīmējumiem cieš visvairāk.

Grafiti rajteri nepievērš uzmanību arhitektūrai, kad izvēlas sava tega lokāciju. Savukārt ielu mākslinieks attiecas ar cieņu pret sienu, uz kuras viņš izvēlējās veidot savu darbu.⁶¹

Ielu māksla ir vērsta uz publiskās telpas transformāciju. Ielu mākslas darbi, kas tiek izvietoti speciāli izvēlētās lokācijās, it kā apvieno to pilsētas iedzīvotāju daļu, kas interesējas par ielu mākslu. Ielu māksla apvieno pilsētas sabiedrību, veidojot kopīgas pieredzes sajūtu. Vieta vai siena, kas pirms tam bija parasta mājas siena, pēc ielu mākslas darba izvietojšanas kļūst par orientieri un apskates objektu, kas sev apkārt pulcē domubiedrus un pārējos interesentus.⁶²

Slavenais ielu mākslinieks Benksijs ļoti rūpīgi izvēlas savu ielu mākslas darbu lokācijas vietas. Darba atrašanās vieta bieži vien ir saistīta ar mākslas darba nozīmi. Viens no šādiem darbiem ir „Vergu darbs” (sk. pielikums Nr. 13). Šis ielu mākslas darbs ir izvietots uz

---

⁶¹ Baudrillard, J. *KOOL KILLER, or The Insurrection of Signs*, in *Symbolic Exchange and Death*. London, 1975.

⁶² About Street Art and its Function Within the Urban Landscape. Pieejams: <https://streetartscene.wordpress.com/about-street-art-and-its-function-within-the-urban-landscape/> [skatīts 2016, 3. apr]

veikala sienas, kur visas preces maksā ne vairāk par vienu sterliņu mārciņu, lai izpaustu Benskija kritiku par lēto darbaspēku.⁶³

Benskija darbi, kas ir izveidoti Jordānas Rietumkrastā 2005. gadā, tika ļoti apspriesti medijos un sabiedrībā. Benksijs izmantojis 684 km garu sienu kā audeklu, lai izpaustu savu viedokli par notiekošo starp Izraēlu un Pakistānu (sk. pielikums Nr. 14). Šī lokācijas vieta, protams, bija izvēlēta ar noteikto nolūku – pierādīt sienas nelikumīgo pastāvēšanu un izpaust cerību, ka tā tiks nojaukta.⁶⁴

Visaktuālākais darbs, ko Benksijs izveidoja Francijā, arī netika nejauši uzzīmēts izvēlētajā lokācijā (sk. pielikums Nr. 15). 2015. gada decembrī medijos ne tikai tika runāts par bēgļiem, bet arī par Benskija darbu, kas tika atklāts Ziemeļfrancijas daļā, kur šausmīgos apstākļos teltīs dzīvoja apmēram 6000 bēgļi. Uz sienas, kas atrodas blakus teltīm, bija izveidots mirušā Stīva Džobsa (*Steve Jobs*), Apple Inc. izveidotāja un vadītāja, tēls ar datoru vienā rokā un maisu otrā rokā. Ar šo zīmējumu un lokācijas vietu ielu mākslinieks norādīja uz to, ka arī slavenais Stīvs Džobs nāca no sīriešu imigrantu ģimenes un tieši viņam izdevās izveidot vienu no veiksmīgākajām organizācijām pasaulē.⁶⁵ Tieši tāpēc par sava darba lokācijas vietu Benksijs izvēlējās bēgļu nometni.

Benksijs nav vienīgais ielu mākslinieks, kas rūpīgi izvēlas sava ielu mākslas darba lokācijas vietu. Par to rūpējas arī portugāļu ielu mākslinieks Vīls (*Vhils*). Ielu mākslinieks bija asi reaģējis uz Brazīlijas valdības rīcību attiecībā pret vienu no Brazīlijas pamatiedzīvotāju grupām Guarāni (*Guarani*), kas tika piespiedu veidā pārvietoti no savām dzimtajām zemēm. Lai parādītu Guarāni cilvēku spēku un drosmi, Vīls uzzīmēja viņu portretus uz ēkām, kurās dzīvoja Guarāni, un to durvīm. Ielu mākslas darbi norādīja, kur tieši dzīvoja cilvēki, kas bija spiesti pamest savas mājas (sk. pielikums Nr. 16).⁶⁶

Lai noskaidrotu, cik ļoti nozīmīga darba lokācija ir Rīgas ielu māksliniekiem, tika veiktas intervijas, pētīti zinātniskie raksti un tika veikts ielu mākslas darbu (sienu gleznojumu, stencila tehnikā veidotu darbu un uzlīmju novērojums Rīgā. Lai izpētītu Stokholmas ielu

---

⁶³ Salib, P.N. *The Law of Banksy: Who Owns Street Art?* The University of Chicago Law Review, Vol. 82, No. 4, 2015. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/43655484> [skatīts 2016, 3. apr]

⁶⁴ Jones, S. *Spray can prankster tackles Israel's security barrier*. The Guardian, 2005. Pieejams: <http://www.theguardian.com/world/2005/aug/05/israel.artsnews> [skatīts 2016, 3. apr]

⁶⁵ Banksy and the blue wall in Calais. Pieejams: <https://www.francealumni.fr/de/news/1313> [skatīts 2016, 3. apr]

⁶⁶ Vhils. Pieejams: <http://www.widewalls.ch/artist/vhils/> [skatīts 2016, 3. apr]

mākslas darbu lokācijas, tika izmantoti internetā publicētie attēli, kā arī zinātniskie raksti, kas atsaucas uz Stokholmas sienu gleznojumiem.

2.1 Ielu mākslas lokalitātes izpēte Rīgā

Līdz ar grafiti mākslas attīstīšanos Latvijā, par grafiti darbu lokācijām kļuvušas māju sienas, tuneļu sienas, žogi, logi, pieturvietas, vēsturiskās ēkas, UNESCO ēkas, vilcienu vagoni un autobusi. Ielu mākslas darbi savukārt tiek veikti pārsvarā uz māju sienām. To galvenokārt nosaka ielu mākslas darba tapšanas process. Grafiti rakstīšana vai zīmēšana pēc savas būtības ir ļoti ātrs process, jo tiek krāsots vai zīmēts uz nelegālas teritorijas un rajters jebkurā brīdī var būt aizturēts.⁶⁷ Ielu māksla savukārt ir laikietilpīgs process, jo mākslinieks no sākuma sagatavo trafaretu mājās, sagatavo krāsas un tikai tad var sākt veikt savu darbu.⁶⁸ Daži no ielu māksliniekiem veido savus sienu gleznojumus iepriekš vienojoties ar ēkas īpašnieku. Ja siena, uz kuras mākslinieks grib uzzīmēt savu darbu, atrodas pamestā mājā, tad zīmēšana notiek nelegāli, jo risks būt sodītam ir mazāks.

Runājot par darba lokācijām ar Vadimu Meikšānu un Daini Rudeni, abi mākslinieki ir pieminējuši, ka vietas tiek izvēlētas apdomāti, nevis nejauši. Krys savā intervijā stāsta, ka ielu mākslas darba vai grafiti lokācijas vieta tiek rūpīgi izvēlēta. Tiek ņemts vērā, cik bieži policija atbrauc uz šo vietu, cik daudz brīvas vietas ir uz sienas. Tiek ņemta vērā arī krāsu izturība – lai sagatavotu sienu pirms zīmējuma veikšanas, tā tiek gruntēta. Vadims mēģinājis arī novērot, cik daudz saules gaismas nonāk uz sienas, lai zinātu, kādas krāsas ir labāk izmantot.⁶⁹ Grafiti mākslinieks Kiwie arī cītīgi izvēlas savu darbu lokācijas. Saviem zīmējumiem viņš izvēlas tikai vecas sienas, lai neizpostītu jaunas, skaistas ēkas. Mākslinieks apgalvo, ja uz kādas ēkas parādās viņa zīmējums, tad tā ir norāde, ka šai ēkai ir nepieciešams kosmētiskais remonts. Kiwie uzskata, ka labs mākslinieks nekad neveidos savus darbus uz kādas vēsturiskas ēkas, jo viņam ir jāsaprot, cik šī ēka ir nozīmīga pilsētas vēsturei un arhitektūrai.⁷⁰

---

⁶⁷ Intervija ar Vadimu Meikšānu

⁶⁸ Intervija ar Daini Rudeni

⁶⁹ Intervija ar Vadimu Meikšānu

⁷⁰ Graffiti – work of a master or just a disaster? Pieejams: <http://www.baltictimes.com/news/articles/31165/> [skatīts 2016, 3. apr]

Dainis Rudens, runājot par savu ielu mākslas darbu lokācijas vietu izvēli, atzīmē, ka izvēli, pirmkārt, nosaka nama īpašnieka atļauja, jo mākslinieks savus darbus veido legāli, iepriekš vienojoties ar īpašnieku. Dainis bija izmantojis arī sociālos medijus, lai atrastu kādu labu sienu. Tā, piemēram, sociālajā tīklī „Facebook” viņš rakstīja, ka meklē fasādi, lai uzzīmētu jaunu darbu, un cilvēki sūtīja viņam dažādus piedāvājumus, lai mākslinieks varētu tos izskatīt un izvēlēties vispiemērotāko. Par ļoti nozīmīgu faktoru kļūst sienas izmērs, materiāla kvalitāte, lokācijas pieejamība un redzamība. Kad tika meklētas ielu mākslas darbu lokācijas vietas festivālam „Blank Canvas: art-ground, play-ground, crime-ground”, festivāla organizatori saskārās ar dažām problēmām, jo netika atrasti visi vēlamie namu īpašnieki, kā arī ne visi īpašnieki piekrita piedalīties festivālā. Lai būtu iespējams apzīmēt daudzstāvu mājas sienu, ir nepieciešams savākt 51% parakstu no visiem mājas iedzīvotājiem, kas dotu savu atļauju zīmējuma veikšanai.⁷¹

Rīgā visvairāk ielu mākslas darbi ir saskatāmi Andrejsalā, pirms šī Rīgas daļa kļuva par prestižo restorānu vietu. Agrāk tur pulcējās vairāku subkultūru pārstāvji, kas apzīmēja sienas ar grafiti vai ielu mākslas darbiem. Andrejsalā atradās Latvijas Naivās mākslas muzeja telpas. Tā sienas ir apzīmētas ar Latvijas ielu mākslinieku un grafiti darbiem. Kaut arī muzejs ir pārcēlies uz AB dambi, tie zīmējumi ir joprojām palikuši uz bijušās muzeja ēkas sienām un ir apskatāmi arī šodien (sk. pielikums Nr. 17).⁷² Pirms sešiem gadiem Andrejsalā atradās arī Dirty Deal Cafe, kas rīkoja dažādus kultūras pasākumus un piesaistīja vairāku jauniešu interesi. Uz vietas bija iespēja arī veidot savus grafiti vai ielu mākslas darbus, jo Dirty Deal Cafe atbalstīja pagrīdes kultūras attīstību visās tās nozarēs.⁷³ Andrejsalā kādreiz atradās arī kultūras nams Komutators, ko izveidoja Kārlis Ādminis un kas kļuva par radošo pasākumu vietu, kā arī par vienu no Staro Rīga festivāla lokāciju.⁷⁴ Tur 2009. gadā apskatei tika piedāvāta Latvijas grafiti mākslinieka Kiwie darbu ekspozīcija.⁷⁵

---

⁷¹ Intervija ar Daini Rudeni

⁷² Latvian Museum of Naive Art. Pieejams: <http://www.andrejsala.lv/99/102/> [skatīts 2016, 3. apr]

⁷³ Landmarks. Pieejams: <http://www.andrejsala.lv/162/103/> [skatīts 2016, 3. apr]

⁷⁴ Pasākumu pārskats. Pieejams: <http://www.jau.lv/113/2552/> [skatīts 2016, 3. apr]

⁷⁵ Grafiti mākslas eksponē Andrejsalā. Nra.lv, 2009. Pieejams: <http://nra.lv/izklaide/p-s-kultura/izstades/9416-grafiti-makslas-eksponse-andrejsala.htm> [skatīts 2016, 3. apr]

Bolderājā arī atrodas sava grafiti un ielu mākslas zīmēšanas vieta. Netālu no Latvijas Jūras akadēmijas atrodas pamests baseins, kas viss ir apzīmēts. Tomēr vairāk tur tiek veikti grafiti darbi nevis ielu mākslas darbi.⁷⁶

Viena vieta Rīgā, kur ielu mākslu var veidot legāli, ir Latvijas Mākslinieku savienības Radošais kvartāls „Kombināts Māksla”. Šī vieta atrodas pie Brasas tilta, Gaujas ielā 5 un pieder Latvijas Mākslinieku savienībai. Latvijas Mākslinieku savienība ir profesionāla radoša organizācija vizuālo mākslu jomā. Tā pārņēma 1941. gadā dibinātās Latvijas PSR Mākslinieku savienības un Latvijas PSR Mākslinieku savienības Mākslas fonda, kā arī sabiedriskās organizācijas Latvijas Mākslinieku savienības mantas, tiesības un saistības.⁷⁷ Radošā kvartāla teritorijā notiek mākslas dienas vai mākslas simpoziji. Šogad no 2. līdz 8. maijam tur norisinājās 4. Starptautiskais Mākslas simpozijis „Mākslas dienas 2016. Pašportrets. Identitāte”, kurā piedalījās 12 dalībnieki no Baltijas valstīm, kas veidoja lielformāta gleznas un instalācijas kvartāla teritorijā.⁷⁸ Kvartālā tiek veidota grafiti un ielu mākslas darbu kolekcija, kas katru gadu tiek papildināta.⁷⁹

Pirms radošā kvartāla „Kombināts Māksla”, ēkas pie Brasas tilta saviem radošajiem nolūkiem izmantoja citas jauniešu organizācijas un viss komplekss tika nosaukts par „Brasalonu”. Brasalona teritorijā tika integrēti mūziķi un aktīvi domājoši un dzīvojoši cilvēki. Tur darbojās arī jaunie mākslinieki, kā arī kultūras un mākslas studenti. Brasalona bija līdzīga mākslas centram „Totaldobže” un kustībai „Free Riga”, kuru mērķis bija atdzīvināt Rīgā pamestās teritorijas un radīt kaut ko jaunu. Brasalonā, tāpat kā Latvijas Mākslinieku savienības radošajā kvartālā „Kombināts Māksla”, notika savas Mākslas dienas, kuru ietvaros tika pievērsta uzmanība ne tikai muzeja tipa mākslas darbiem, bet arī grafiti un ielu mākslai.⁸⁰ Brasalona bija izvēlēta par vienu no lokācijas vietām festivālam „Blank Canvas: Art-ground,

---

⁷⁶ Intervija ar Daini Rudeni

⁷⁷ LMS vēsture. Pieejams: http://lms.lv/index.php/cat_id/205/lng/lv [skatīts 2016., 5. apr]

⁷⁸ Стены для искусства. Latvijas Sabiedriskie mediji, 2016. Pieejams: <http://ltv.lsm.lv/lv/raksts/06.05.2016-steni-dlja-iskusstva.id71514/> [skatīts 2016, 8. mai]

⁷⁹ 4. Starptautiskais Mākslas simpozijas „Mākslas dienas 2016. Pašportrets. Identitāte.” 02. – 08.05.2016
Pieejams: <http://lms.lv/index.php/module/Articles/cmd/fullText/artId/673/title/> [skatīts 2016, 8. mai]

⁸⁰ Viesojoties Brasalonā. Latvijas Sabiedriskie mediji, 2014. Pieejams: <http://www.lsm.lv/lv/raksts/maksla/kultura/reportazha-viesojoties-brasalona.a89088/> [skatīts 2016, 8. mai]

Play-ground, Crime-ground”⁸¹. Tur savu darbu ir veidojis franču ielu mākslinieks MTO. Viņa veiktais darbs ir pieejams apskatei arī šodien (sk. pielikums Nr. 18).⁸²

Rīgas bāri arī kļūst par ielu mākslas lokācijas vietām. Tas notiek vienojoties ar bāra īpašnieku, bet arvien vairāk bāru teritorijās parādās ielu mākslas zīmējumi. Tā, piemēram, Kaņepes Kultūras centrs savas ēkas sienas ir piedāvājis ne tikai festivāla „Blank Canvas: art-ground, play-ground, crime-ground” dalībniekiem, bet arī citiem ielu māksliniekiem ārpus festivāla (sk. pielikums Nr. 19). Līdzīgi savu sienu ir atļāvuši apgleznot arī „Chomsky” bāra darbinieki, kas atrodas Lačplēša ielā 68. Zīmējumu uz sienas ir izveidojis Latvijas grafiti mākslinieks TRON Līdzīgi ir dekorētas arī bāra ”Autentika – B2” sienas, kas atrodas Bruņinieku ielā 2. Bāra telpas atrodas 135 gadus vecā koka mājā, kur katras brīvdienas notiek radošie pasākumi.⁸³ Gan iekštelpas, gan ārējās telpas ir dekorētas ar sienu gleznojumiem (sk. pielikums Nr. 20).

Antonijas ielā var ievērot vairākus ielu mākslas darbus, ko veido nelieli stāsti par Magdelēnu. Izrādās, ka visi šie teksti attiecas uz plānotā dzīvojamā kompleksa „Magdelēna” izveidošanu 2016. gadā.⁸⁴

Par cik ielu māksla un grafiti pieder pie ielu kultūras, daudz atbalstītāju nāk tieši no urbānās kultūras vides. Tā, piemēram, jaunieši, kas nodarbojas ar skeitbordingu (no angļu valodas *skateboarding*), dod iespēju ielu māksliniekiem veidot savus darbus skeitparku teritorijās. Skeitparkos notiek pasākumi, kas veicina ne tikai skeitbordinga, bet arī ielu mākslas un grafiti popularitāti. Tā, piemēram, Ghetto Games pasākumu sēriju laikā Grīziņkalna skeitparkā notika grafiti un ielu meistardarbnīcas, kā arī pasākumi, kuros varēja piedalīties ikviens interesents. Ghetto Games organizācija atbalsta arī citus grafiti un ielu mākslas projektus. Pateicoties Ghetto Games iniciatīvai, J.G. Herdera Rīgas Grīziņkalna vidusskolas interjerā tika veidoti grafiti zīmējumi, kas papildina skolas moderno un mūsdienu

---

⁸¹ MTO. Pieejams: <http://www.blankcanvas.lv/en/map/mto> [skatīts 2016, 8. mai]

⁸² MTO x Blank Canvas Festival in Riga, Latvia. Pieejams: <https://urbanitewebzine.com/2014/05/22/mto-x-blank-canvas-festival-in-riga-latvia/> [skatīts 2016, 8. mai]

⁸³ Autentika – B2. Pieejams: <https://www.facebook.com/autentika.b2/info/?tab=overview> [skatīts 2016, 8. mai]

⁸⁴ Magdelēna multifunctional complex development, 1. stage. Pieejams: <http://merks.lv/en/projekt/residential-and-commercial-building-in-riga-str-antonija-17a/> [skatīts 2016, 8. mai]

prasībām atbilstošo vidi.⁸⁵Tādā veidā arī Rīgas Domes īpašumi var kļūt par legālām ielu mākslas vai grafiti lokācijas vietām.

Ielu māksla ir sastopama arī tādās lokācijās kā tuneļos un zem tiltiem. Slavenais Hanzas tunelis ir labs piemērs, kur grafiti un ielu mākslas darbi tika veidoti kuplā skaitā. Rīgas centrā 13. janvāra ielas tunelī 2008. gadā tika atklāts „Zelta zivtiņas tunelis”. Šis pasākums ir organizēts ar komerciālo nolūku, tomēr grafiti un ielu mākslinieki varēja iesūtīt savus darbus, lai piedalītos tuneļa apgleznošanā.⁸⁶ Vairāki skaisti zīmējumi ir redzami, braucot ar 7. tramvaju no Rīgas centra Ķengaraga virzienā. Zem tilta, kuram cauri brauc tramvajs, pagriežot Katoļu ielas pieturas virzienā, var pamanīt liela formāta grafiti un ielu mākslas darbus. Viens no tiem ir zviedru ielu mākslinieka Hop Louie ielu mākslas darbs, kas ir tapis festivāla „Blank Canvas: art-ground, play-ground, crime-ground” ietvaros 2014. gadā.⁸⁷

2.2 Ielu mākslas lokalitātes izpēte Stokholmā

Stokholmas ielu mākslinieki uztver pilsētas telpu citādāk nekā vienkāršie iedzīvotāji. Viņi pārveido pilsētas stuktūru un izskatu, ienesot tajā savus mākslas darbus. Vietas, kas pilsētniekiem var šķist bezjēdzīgas vai estētiski nepievilcīgas un mazsvarīgas, ielu mākslinieku redzējumā var kļūst par vietām, kur viņi varētu realizēt savu mākslu un radošās idejas, tādā veidā ienesot kaut ko pavisam jaunu pilsētas telpā. Tieši ielu mākslinieki ir spējīgi atdzīvināt vairākas pamestas ēkas, kas ir sastopamas ne tikai Stokholmas apkārtnē, bet arī pilsētas centrā. Ar savu kreatīvo un radošo pieeju, ielu mākslinieki dod ēkām otro iespēju uz pastāvēšanu, tādējādi piešķirot telpām arhitektonisko, estētisko un funkcionālo nozīmīgumu.⁸⁸

Viens no Stokholmas ielu māksliniekiem, kas vēlējās palikt anonīms, savā intervijā stāsta, ka viņš vienmēr izvēlas kādu slepenu vietu, kurai sabiedrība ne īpaši pievērš uzmanību. Tā parasti ir kāda veca celtne, ar sadrupušu fasādi un gandrīz vai bezkrāsaina. Šo vietu izvēli nosaka tas, ka ielu māksla ir nelegāla mākslas izpausme un, to veidojot, ir jāuzmanās no

---

⁸⁵ J.G.Herdera Rīgas Grīziņkalna vidusskolai būs grafiti interjers. Rīgas Pašvaldības portāls, 2014. Pieejams: <https://www.riga.lv/NR/exeres/7AEF35E2-21F3-4C6A-A0B2-A94E808341A1.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished> [skatīts 2016, 1. mai]

⁸⁶ Rudenī Rīgā tiks atklāts „Zelta Zivtiņas” tunelis. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/preses-relizes?id=179927> [skatīts 2016, 30. mar]

⁸⁷ Hop Louie. Pieejams: http://www.blankcanvas.lv/en/map/hop_louie [skatīts 2016, 30. mar]

⁸⁸ Andersson, C. *Gatukonst – på plats i staden*. Paper från ACSIS nationella forskarskonferens för kulturstudier, Norrköpping 2005. Pieejams: www.ep.liu.se/ecp/015/ [skatīts 2016, 30. mar]

policistiem. Darba apstākļi ir ļoti grūti, jo visu laiku ir jāuzmanās, vai kāds nenāk ēkas tuvumā. Mākslinieks apgalvo, ka šī izvēle mainītos, ja ielu māksla būtu legāla visā Stokholmas pilsētā.⁸⁹

Tomēr pamestās ēkas nav vienīgās lokācijas, kur var vērot ielu mākslu Zviedrijas galvaspilsētā. Par savu darbu lokāciju vietējie ielu mākslinieki izvēlas arī diezgan riskantas vietas, kuras visas dienas garumā ir pilnas ar cilvēkiem. Par lokācijas vietām bieži vien Stokholmas mākslinieki izvēlas tuneļus. Tas savukārt ietekmē darbu kvalitāti, un vizualizētais ielu mākslas veids, ko var redzēt, ejot cauri tuneļiem, ir afišas, uzlīmes, vai arī stencila tehnikā veidoti nelieli uzraksti uz tuneļa sienām.⁹⁰

Kad grafiti un ielu māksla Zviedrijā tikai aizsākās, lielākā daļa no darbiem tika veidoti vilcienu vai metro stacijās. Tās bija vietas, kur katru dienu pulcējās liels cilvēku skaits, tādā veidā jaunie mākslinieki mēģināja pievērst sev sabiedrības uzmanību. Viņi gribēja parādīt, ka Stokholmā arī pastāv sava ielu kultūra, kurai noteikti ir tiesības būt galvaspilsētas telpā. Tā, piemēram, Slušenass metro stacija (*Slussens t-banestation*) gandrīz pilnīgi ir aprakstīta ar grafiti tegiem. Tomēr savu vietu tur ir atraduši arī nedaudzi ielu mākslas darbi, kurus veido nelieli uzraksti uz stacijas sienām.⁹¹ Šeit atrodas ne tikai jaunizveidotie darbi, bet arī darbi, ko ir radījuši vieni no pirmajiem grafiti un ielu māksliniekiem Stokholmā. Siena, uz kuras ir izvietoti uzraksti, tegi un uzlīmes, atrodas ļoti sliktā stāvoklī, tāpēc kāds vietējais iedzīvotājs ir piestiprinājis lielu balķi, lai saglabātu šo grafiti un ielu mākslai vēsturiski nozīmīgu sienu.⁹²

Ielu mākslinieki, kas nodarbojas ar uzlīmju veidošanu un to piestiprināšanu pilsētas vidē, parasti izvēlas lokācijas, kas atrodas netālu no kāpnēm, kas ved uz metro staciju. Gēta ielā (*Götgatan*), šī iela atrodas tieši blakus metro stacijas ieejai, gandrīz visi lukturu stabi ir aplīmēti ar paštaisītām uzlīmēm, kas nes ne tikai ironiskus, bet arī politiskus vēstījumus.⁹³

---

⁸⁹ Andersson, C. *Gatukonst – på plats i staden*. Paper från ACSIS nationella forskarskonferens för kulturstudier, Norrköpping 2005. Pieejams: www.ep.liu.se/ecp/015/ [skatīts 2016, 30. mar]

⁹⁰ Andersson, C. *Gatukonst – på plats i staden*. Paper från ACSIS nationella forskarskonferens för kulturstudier, Norrköpping 2005. Pieejams: www.ep.liu.se/ecp/015/ [skatīts 2016, 30. mar]

⁹¹ Andersson, C. *Gatukonst – på plats i staden*. Paper från ACSIS nationella forskarskonferens för kulturstudier, Norrköpping 2005. Pieejams: www.ep.liu.se/ecp/015/ [skatīts 2016, 30. mar]

⁹² Carlsson, B. *Street Art Stockholm*. Bokförlaget Max Ström. Pieejams: http://www.gatukonst.se/diverse/streetartstockholm_benke_carlsson.pdf [skatīts 2016, 30. mar]

⁹³ Andersson, C. *Gatukonst – på plats i staden*. Paper från ACSIS nationella forskarskonferens för kulturstudier, Norrköpping 2005. Pieejams: www.ep.liu.se/ecp/015/ [skatīts 2016, 30. mar]

Vēl viens Stokholmas ielu mākslinieks, kas arī vēlējās būt anonīms, stāsta, ka pirms darba veidošanas viņam ir nepieciešams tuvāk iepazīt vietu, kurā viņš ir izvēlējis veidot savu darbu. Māksliniekam ir svarīgi izprast šo pilsētas daļu, iepazīties ar tās iemītniekiem, ar arhitektūru un pat vēsturi. Viņam ir svarīgi, lai viņa veidotais ielu mākslas darbs iederētos šajā telpā, lai tas nebūtu svešs un lai šīs pilsētas daļas iedzīvotāji varētu saskatīt kaut ko savu šajā darbā.⁹⁴

Stokholmas vecpilsētas daļa arī ir kļuvusi par vienu no populārākajām ielu mākslas darbu lokācijas vietām. Tur ir iespējams atrast itin visus ielu mākslas paveidus: sākot ar uzlīmēm un beidzot ar afišām. Vecpilsēta ir populārākais tūristu objekts Zviedrijas galvaspilsētā. Staigājot pa vecpilsētas ielām, var ievērot ļoti lielu uzlīmju skaitu, ko ir izvietojuši un izvietojuši Stokholmas ielu mākslinieki (sk. pielikums nr.). Uzlīmes un afišas tiek līmētas galvenokārt uz stabiem vai durvīm, tādā veidā pasargājot vēsturiskās celtnes no to bojājuma. Slavenie ielu mākslinieki brāļi Barski (*Bröderna Barsky*) ir izvietojuši tūristu afišas vecpilsētā, kuras ietekmēja brāļu popularitātes pieaugumu Zviedrijas ielu mākslinieku vidū.⁹⁵

Brāļi Barski savus darbus izvietoja ne tikai tūristu pilnajā vecpilsētā, bet arī Stokholmas industriālajā pilsētas daļā. Tur viņi veido gan instalācijas, gan uzrakstus uz sienām. Šī daļa ir vēsturiski svarīga Stokholmai, tāpēc brāļi vēlējās pievērst tai lielāku sabiedrības uzmanību, kad Stokholmas Dome bija nolēmusi nojaukt vairākas ēkas, kas tur atradās.⁹⁶ Šajā pilsētas daļā aktīvi darbojas arī ielu māksliniece Šūra (*Shora*). Viņa savus darbus veido pārsvarā uz legālajām sienām, bet kad tādas iespējas nebija, māksliniece aktīvi apzīmēja pilsētas industriālās daļas ēku sienas, lai atdzīvinātu šo vietu, par kuru vairāki galvaspilsētas iedzīvotāji ir vienkārši aizmirsuši.⁹⁷

Vēl viens pilsētas objekts, kur aktīvi savus darbus veido Stokholmas ielu mākslinieki, ir nosaukts par Atlasa sienu. Šī vieta atrodas blakus Svētā Ērika (*Sankt Eriksbron*) tiltam. Šo pilsētas daļu Stokholmas iedzīvotāji sauc par visneglītāko vietu Stokholmā. Bet tieši šeit ir

---

⁹⁴ Andersson, C. *Gatukonst – på plats i staden*. Paper från ACSIS nationella forskarskonferens för kulturstudier, Norrköpping 2005. Pieejams: www.ep.liu.se/ecp/015/ [skatīts 2016, 30. mar]

⁹⁵ Gamla Stan – stickers & tags. Pieejams: <http://www.gatukonst.se/2013/03/01/gamla-stan-stickers-tags/> [skatīts 2016, 30. mar]

⁹⁶ Bröderna Barsky. Pieejams: http://www.highlights.nu/images/products/762/pdf_762.pdf?PHPSESSID=tbkcnkzvc [skatīts 2016, 30. mar]

⁹⁷ Shora målade Justin Biebers "What do you mean?"-vägg i Stockholm! Pieejams: <http://www.tidningenjulia.se/artiklar/artiklar/20151029/shora-malade-justin-biebers-whatdoyoumean-vagg-i-stockholm> [skatīts 2016, 30. mar]

izveidoti vairāki ielu mākslas darbi, kā afišas un uzlīmes. Vienā no uzlīmēm ir attēlota sarkanbalta seja, zem kuras ir uzrakstīts „izeja ir pārdota”. Uz sienas var redzēt arī no kartonpapīra izveidoti viensūņi. Šī darba autors, iespējams, ir ielu mākslinieks Baktērija (*Bacteria*), jo viensūņu veidā veidotie ielu mākslas darbi ir kļuvuši par mākslinieka vizītkarti.⁹⁸ Ar katru nedēļu darbu skaits paliek arvien lielāks, tāpēc, pateicoties ielu māksliniekiem, sabiedrības attieksme pret Atlasu arī mainās.⁹⁹

Svētā Ērika tilts nav vienīgais, kuram blakus tiek veidoti ielu mākslas darbi. Stokholmā tilti ir diezgan populāra lokācija ielu mākslas izvietojšanai. Tā, piemēram, vairākus ielu mākslas darbus var redzēt uz un zem Centrālā tilta (*Cetnralbron*), Tranebergas tilta (*Tranebergsbron*), gājēju tilta pie vecpilsētas (*gångbron mot Gamla stan*), Vēstertilta (*Västerbron*), Alvikas tilta (*Alviksbron*), Munka tilta (*Munkbron*) un Danvikstulas tilta (*Danvikstullsbron*).¹⁰⁰

Atrast vietu Stokholmā, kur varētu veidot ielu mākslu, nav tik grūti, jo pastāv vairāki palīgriki, kas palīdz ielu māksliniekiem atrast lokācijas vietu savas mākslas īstenošanai. Interneta vietnē www.graffitiframjandet.se ir iespējams atrast brīvas sienas, kur var nelegāli veidot savus mākslas darbus. Mājaslapa sniedz informāciju par katru sienu, kura ir brīva, un mājaslapas veidotāji brīdina māksliniekus par to, ka ir nepieciešams ņemt vērā sienas lokāciju, transporta kustības slodzi un cilvēkus, kas dzīvo blakus šai sienai. Informācija šajā interneta vietnē pastāvīgi tiek atjaunināta, pateicoties Stokholmā dzīvojošiem un aktīviem ielu māksliniekiem.¹⁰¹

Tomēr par populārākajām ielu mākslas lokācijas vietām Stokholmā ir kļuvušas legālas grafiti un ielu mākslas sienas, kas atrodas vairākās pilsētas daļās. Šobrīd Stokholmā ir atļauts legāli veidot ielu mākslas un grafiti darbus uz vairāk nekā 30 sienām.¹⁰² Tādējādi Stokholma ir kļuvusi par vienu no Eiropas pilsētām ar vislielāko legālo sienu skaitu.¹⁰³

---

⁹⁸ Hultdt, K. *Varför gatukonst?* Institutionen för bildpedagogik, 2007. Pieejams: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:413288/FULLTEXT01.pdf> [skatīts 2016, 30. mar]

⁹⁹ Carlsson, B. *Street Art Stockholm*. Bokförlaget Max Ström. Pieejams: http://www.gatukonst.se/diverse/streetartstockholm_benke_carlsson.pdf [skatīts 2016, 30. mar]

¹⁰⁰ Carlsson, B. *Street Art Stockholm*. Bokförlaget Max Ström. Pieejams: http://www.gatukonst.se/diverse/streetartstockholm_benke_carlsson.pdf [skatīts 2016, 30. mar]

¹⁰¹ Öppna väggar. Pieejams: <http://graffitiframjandet.se/oppna-vaggar/> [skatīts 2016, 30. mar]

¹⁰² "Stockholm behöver mer graffiti". Pieejams: <http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/stockholm-behoover-mer-graffiti/Ldendk!9CcWIdZVI3PNCITZQ4W5g/> [skatīts 2016, 30. mar]

¹⁰³ New Graffiti Law Makes Stockholm City with Most Legal Walls. Pieejams: <http://www.artslant.com/9/articles/show/41122> [skatīts 2016, 30.mar]

2015. gada vasarā Šlusenas rajonā vienas nedēļas laikā uz Kolingsburgas (*Kolingsborg*) apaļās stikla ēkas deviņi labākie ielu mākslinieki bija legāli veidojuši savus darbus, lai padarītu skaistāku tās izskatu. Projektu „OMStart” atbalstīja Stokholmas pašvaldība, lai parādītu Stokholmas iedzīvotājiem, ka ielu māksla un grafiti ir nevis ēku aprakstīšana, bet laika ietilpīgs darbs. Viens no projekta iniciatoriem bija grafiti un ielu mākslinieks Pērra Andreasson (*Pärre Andreasson*).¹⁰⁴ Ar šo darbu veidošanu bija iecerēts uzlabot sabiedrības attieksmi pret Stokholmas ielu kultūru.¹⁰⁵

Par populārāko legālo sienu Stokholmā kļuva sienas, kas ir izvietotas Snēsetras rajonā (*Snösättra*). Šajā pilsētas daļā atrodas Stokholmas rūpniecības zona, kas ir pazīstama kā diezgan krimināla vieta Stokholmā. 2014. gada vasarā šeit tika atļauts legāli veidot grafiti un ielu mākslas darbus. Tādējādi Snēsetra ir pārtapusi no bīstama par radošo rajonu, kur šodien atrodas lielākā ielu mākslas darbu neoficiālā ‘izstāde’ Zviedrijā.

Pirmais legālais ielu mākslas darbs, kas parādījās uz Snēsetras sienām, ir puslika eņģeļa zīmējums, kura darba autori ir ielu mākslinieki Soe un Baynes, īstajos vārdos – Daniels Rolins (*Daniel Rohlin*) un Saša Tomaševičaka (*Sasha Tomasevichaka*). Tieši pēc šo ielu mākslinieku iniciatīvas Snēsetrā tika uzceltas vairākas legālas sienas. Tagad Daniels Rolins ir uzskatāms par legālo sienu ‘kuratoru’, kas izvēlas māksliniekus, kuri pieteicas savu darbu veidošanai uz kādas no Snēsetras sienām, jo, lai dabūtu atļauju zīmēt, māksliniekam ir nepieciešams apspriest savu projektu ar Danielu.¹⁰⁶

Snēsetrā savu darbu ir izveidojis Stokholmā dzīvojošais ielu mākslinieks Huge, kas ir slavens ar savu reālistisko stilu. Šeit ir veidojis savus darbus arī zviedru grafiti un ielu mākslinieks Yash. Viņa tehnika iekļauj sevī fotogrāfijas pārnesanu uz sienas. Snēsetrā ielu mākslas un grafiti darbus veido ne tikai vietējie mākslinieki. Lai izvietotu savus zīmējumus uz Snēsetras legālajām sienām uz Stokholmu atbrauc arī ārzemju ielu mākslas meistari.¹⁰⁷

Snēsetras legālo sienu kopējais garums sasniedz apmēram 500 metrus. Darbu stili ir ļoti daudzveidīgi, sākot ar parastajiem tegiem un beidzot ar sirreālistiskajiem un

---

¹⁰⁴ Gatukonst på Slussen. Pieejams: <http://www.stockholmkonst.se/aktuellt/gatukonst-pa-slussen/> [skatīts 2016, 30. mar]

¹⁰⁵ Hela Kolingsborg ska målas med graffiti. Pieejams: <http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/hela-kolingsborg-ska-malas-med-graffiti/aRKofo!fJGpSoqnW9Qt7fO5RDZXBA/> [skatīts 2016, 30. mar]

¹⁰⁶ Snösättras väggar har vaknat till liv. Pieejams: <http://www.svd.se/snosatras-vagg-ar-vaknat-till-liv> [skatīts 2016, 30. mar]

¹⁰⁷ Snösättras väggar har vaknat till liv. Pieejams: <http://www.svd.se/snosatras-vagg-ar-vaknat-till-liv> [skatīts 2016, 30. mar]

fotoreālistiskajiem zīmējumiem ar trīsdimensionāliem efektiem. Lai apskatītos grafiti un ielu mākslas darbus, katru nedēļu uz Snēsetru atbrauc simtiem apmeklētāju no visas pasaules valstīm. Tagad šī pilsētas daļa ir kļuvusi par vienu no galvaspilsētas tūristu iecienītākajām vietām, līdz ar to kriminālais līmenis ir samazinājies līdz 70%. Apmeklētāji, runājot par šo vietu, salīdzina to ar mākslas galeriju, kur var apskatīt patiesi kvalitatīvus ielu mākslas darbus.¹⁰⁸

2015. gadā no 17. līdz 19. aprīlim Snēsetrā notika pasākums ar nosaukumu „Spring Remake”, kura ietvaros no rīta līdz vakaram vairāk nekā simts labākie grafiti un ielu mākslinieki vienlaicīgi veidoja ielu mākslas darbus uz legālajām sienām. Savus darbus ir veidojuši arī daži no Zviedrijas grafiti un ielu mākslas pionieriem – mākslinieki Puppet, Zappo, Merlet, Erse, Gouge, Bruce, News, Mander, Zigg un Disney. Pasākuma organizators bija Daniels Rolins. Šo pasākumu apmeklēja 8000 cilvēku, ieskaitot mākslniekus, dīdžejus un pārtikas pārdevējus. Ātri pēc pasākuma paveiktie darbi tika aizkrāsoti, lai arī citiem māksliniekiem būtu iespēja radīt savu mākslu.¹⁰⁹

Stokholmā, neskatoties uz jau pastāvošajām legālajām grafiti un ielu mākslas sienām, tiek būvētas arvien vairāk sienas, kur ielu mākslinieki varētu realizēt savas radošās ieceres. Tā, piemēram, tiek strādāts pie četru sienu būvniecības Stokholmas Sēdermalmas rajonā. Pie sienu būvēšanas izstrādes projekta darbi bija uzsākti 2015. gada decembrī. Valdība ir apsolījusi Sēdermalmas rajona iedzīvotājiem, ka sienas tiks uzceltas gada laikā, līdz 2016. gada beigām.¹¹⁰

Jaunas sienas tiks uzceltas arī Vēlingbijas (Vällingby) un Hēselbijas (Hässelby) rajonos. Vēlingbijā sienu ir iecerēts uzbūvēt Solus parkā (*Solusparken*), savukārt Hēselbijā siena tiks uzbūvēta laukumā, kur katru dienu pulcējas liels daudzums šīs Stokholmas pilsētas daļas iedzīvotāju.¹¹¹

Ir ieplānots uzbūvēt vēl vienu sienu, lai veidotu legālu ielu mākslu. Tā tiks celta pie Vēsteras tilta, kas atrodas uz Kungsholmen salas. Kustības *GraffitiFrämjandet* pārstāvis Hugo

---

¹⁰⁸ Snösättras väggar har vaknat till liv. Pieejams: <http://www.svd.se/snosatras-vagggar-har-vaknat-till-liv> [skatīts 2016, 30. mar]

¹⁰⁹ Här är Stockholms största frizon för graffiti. Pieejams: <http://www.metro.se/nyheter/har-ar-stockholms-storsta-frizon-for-graffiti/EVHodq!ARNzFAhnIyys/> [skatīts 2016, 30. mar]

¹¹⁰ Snart finns lagliga graffitiväggar på Söder. Pieejams: <http://www.stockholmsfria.se/artikel/116576> [skatīts 2016, 30. mar]

¹¹¹ Förslag: Lagliga väggar för gatukonst i Vällingby. Pieejams: <http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/forslag-lagliga-vagggar-for-gatukonst-i-vallingby/aRKOjo!AOCNLaCX4D1g4p0UAFapw/> [skatīts 2016, 30. mar]

Rējgords (*Hugo Røjgård*) uzskata, ka šī tilta siena ir klasiska, jo grafiti un ielu mākslas darbi tur tika veidoti vairāku gadu laikā. Viņš apgalvo, ka šī legālā siena kļūs par lielisku lokācijas vietu, jo tā atrodas labi redzamā vietā.¹¹²

Orstas rajona (*Årsta*) iedzīvotāji arī ir izvirzījuši projektu par legālo sienu būvēšanu šajā galvaspilsētas daļā. Viņi uzskata, ka ir vērts uzbūvēt sienas uz Orstas laukuma. Rajona iedzīvotāji mudina pilsētas domi betonēt tuneļa sienas, kas ved no Vallas laukuma pie Orstas laukuma, lai ielu mākslinieki varētu tās apgleznot, tādējādi uzlabojot šīs pilsētas daļas ārējo izskatu.¹¹³

Stokholmā ielu mākslinieki izvēlas savu darbu lokācijas arī iekštelpās. Tā, piemēram, Zviedrijas galvaspilsētas ielu mākslinieki Olio (*Ollio*) un Ēvers (*Evers*) ir dekorējuši HAK bāra iekštelpas. Tas bija pirmais mākslinieku veiktais kopdarbs. Bārā viņi ir izveidojuši stencila tehnikā veidotus zīmējumus, kas ir izvietoti ne tikai uz ēkas sienām, bet arī galdiem un bāra letes.¹¹⁴

2.3 Ielu mākslas lokalitātes salīdzināšana Rīgā un Stokholmā

Ielu mākslinieki Rīgā un Stokholmā izvēlas savu mākslas darbu lokācijas vietu pēc diezgan līdzīgiem faktoriem. Mākslinieki pievērš uzmanību, cik laba ir izvēlētās lokācijas redzamība, tas savukārt ir atkarīgs arī no ielu mākslas darba mērķa – ja ar savu darbu mākslinieks grib mudināt cilvēkus mainīt savus politiskos uzskatus vai mainīt savu dzīves pozīciju, tad droši vien viņš izvēlēsies tādu vietu, kur katru dienu pulcējas liels cilvēku skaits. Tā var būt gan tūristu mīļākā pilsētas daļa vai arī siena pie tuneļstacijas. Ja māksliniekam nav svarīgi, cik daudz cilvēku spēs ieraudzīt vai pamanīt viņa darbu, tad šis faktors vairs nav tik būtisks.

---

¹¹² Nya förslaget: Skapa graffiti-paradis under Tranebergsbron. Pieejams: <http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/nya-forslaget-skapa-graffitiparadis-under-tranebergsbron/aRKpbj!T5dsJVWa5uHVSdvltxCp@A/> [skatīts 2016, 30. mar]

¹¹³ Graffiti-väggar snart i Årsta – kanske. Pieejams: <http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/graffitivaggar-snart-i-arsta-kanske/aRKOjo!Nt2n8@KqZqgitfdFCb9SEw/> [skatīts 2016, 30. mar]

¹¹⁴ Evers & Olio @HAK. Pieejams: <http://www.wallery.se/commissions/evers-ollio-hak/> [skatīts 2016, 30. mar]

Gan Rīgā, gan Stokholmā mākslinieki, izvēloties sienu, domā arī par ēku, uz kuras atradīsies viņu darbs. Profesionālie ielu mākslinieki neizvēlas UNESCO ēkas, lai nebojātu to izskatu. Kā arī viņi izvairās no zīmējumu veidošanas uz pilsētas vēsturiski nozīmīgajām ēkām.

Par savu darbu lokācijas vietām abu pilsētu ielu mākslinieki parasti izvēlas tās vietas, kurām ikdienā iedzīvotāji īpašu uzmanību nepievērš. Līdz ar to ielu mākslinieki izvieto tur savus darbus, lai šīs ēkas, teritorijas, pilsētas daļas kaut nedaudz varētu atdzīvināt, un lai atgādinātu pilsētniekiem par šo vietu nozīmīgumu pilsētas vēsturē.

Par populāro ielu mākslas lokācijas vietu abās galvaspilsētās ir kļuvušas arī tuneļu sienas. Tā Rīgā tika izveidoti vairāki zīmējumi Hanzas tunelī, kas tiek saukts arī par Ķīpsalas tuneli. Stokholmā gandrīz katrā tunelī var atrast vai nu uzlīmes, vai uzrakstus, veidotus stencila tehnikā.

Ielu mākslas darbu izvietošana zem tiltiem vai tiem pieguļošā teritorijā arī ir kļuvusi par līdzīgu tendenci abās pilsētās. Rīgā vairāki ielu mākslas un grafiti zīmējumi ir izvietoti zem tilta, kas atrodas netālu no Katoļu ielas. Braucot ar 7. tramvaju var vērot arī vienu no darbiem, kas tika izveidots 2014. gada maijā festivāla „Blank Canvas: art-ground, play-ground, crime-ground ietvaros” laikā. Stokholmā savukārt ielu mākslas un grafiti darbus var atrast gandrīz pie katra tilta. Dažas no sienām ir kļuvušas par legālām sienām. Stokholmas dome strādā pie vairāku tādu sienu legalizēšanu pilsētas teritorijā.

Abās pilsētās ielu mākslas darbus var atrast arī bāru un kafejnīcu iekšpagalmos vai pat iekštelpās. Tas savukārt norāda uz atpūtas vietu īpašnieku pozitīvo attieksmi pret ielu mākslu, jo parasti bara īpašnieki sameklē ielu mākslinieku pēc savas iniciatīvas, lai tie varētu papildināt bāra vai kafejnīcas telpu ar saviem zīmējumiem.

Stokholmā metro ir viens no populārākajiem transporta veidiem, kuru katru dienu izmanto simtiem galvaspilsētas iedzīvotāju. Līdz ar to vairāki grafiti un ielu mākslas darbi tiek izvietoti uz vagonu vilcieniem. Tomēr šī lokācijas vieta bija vairāk populāra 1990. gados, laikā, kad grafiti un ielu māksla tikko sāka attīstīties Zviedrijā. Mūsdienās metro stacijas ir aprīkotas ar labu apsardzes sistēmu, tāpēc mākslinieku pieeja šīm vietām vairs nav tik brīva, kā tas ir bijis iepriekš.

Galvenā atšķirība ielu mākslas lokalitātē Rīgā un Stokholmā ir saistīta ar legālo sienu izmantošanu. Rīgā atrodas tikai viena legāla siena, kur ielu mākslinieki var īstenot savas radošās ieceres. Šī siena atrodas Latvijas Mākslinieku savienības radošajā kvartālā

„Kombināts Māksla” teritorijā, kur, iepriekš sarunājot, var veidot savu grafiti vai ielu mākslas darbu uz kādas no brīvajām sienām. Tomēr sienu daudzums nav īpaši liels un vecie darbi, kas bija izveidoti pirms kāda laika, netiek aizkrāsoti. Dainis Rudens savā intervijā akcentē to, ka Rīgā ir nepieciešams izveidot dažas legālas sienas, kur varētu darboties ne tikai slavenie Latvijas ielu mākslinieki, bet arī tie, kuri gribētu pamēģināt izpaust sevi šajā mākslas virzienā. Viņaprāt, legālo sienu izveidošana Rīgā varētu samazināt grafiti bombēšanu un sienu bezjēdzīgo aprakstīšanu. Šīs sienas, protams, nebūtu vienīgā vieta, kur ielu mākslinieki lokalizētu savus darbus, bet tas vismaz varētu sakopt pilsētas vidi un uzlabot tās estētisko izskatu.

Stokholmā šodien ir izveidotas vairāk nekā 30 legālas sienas. Šīs sienas tiek izvietotas ne tikai Stokholmas centrā, bet arī pilsētas nomalēs. Tādā veidā jebkuras pilsētas daļas iedzīvotājam ir iespēja legāli veidot savus darbus. Sienu legalizēšana aizsākās 2014. gadā un pilsētnieki, kā arī politiķi, aktīvi piedalās jaunu sienu meklēšanā.

3. IELU MĀKSLAS LEGITIMITĀTE RĪGĀ UN STOKHOLMĀ

Kā zināms, pirmie grafiti un ielu mākslas darbi sāka parādīties Amerikas Savienoto Valstu teritorijā. Tie pārsvarā tika nelegāli veidoti uz vilcienu vagoniem. Nelegālie uzraksti un tegi noskaņoja pilsētas sabiedrību pret ielu kultūru un tās grafiskajām izpausmēm. Grafiti veidošana vienmēr tika saistīta ar kriminālu, kā, piemēram, zagšanu, jo vairāki grafiti mākslinieki nāca no trūcīgām ģimenēm. Tāpēc, lai dabūtu aerosola krāsas, jaunieši apzaga veikalus. Daži grafiti un ielu mākslas vēstures pētnieki apgalvo, ka nelikumība palīdzēja ielu māksliniekiem justies brīviem no pilsētas sociālo slāņu autonomijas.¹¹⁵

Mūsdienās ielu māksla ir nelegāla vairākās pasaules vietās, tomēr pakāpeniski pilsētu iedzīvotāji sāk saskatīt ielu mākslas pozitīvo ietekmi uz pilsētas telpu. Rezultātā pilsētu skaits, kur tiek būvētas vai atbrīvotas sienas ielu mākslas veidošanai, pieaug. Ēku īpašnieki arī kļūst draudzīgāki attiecībā pret ielu māksliniekiem. Daži no tiem sāk aicināt māksliniekus, lai tie izveidotu sienu gleznojumu uz viņu sienas. Pirms divdesmit gadiem šādu attieksmi pret ielu mākslu būtu diezgan grūti iedomāties.¹¹⁶

Ņujorkas pilsēta ir viens no amerikāņu grafiti pilsētu spilgtākajiem piemēriem. Tomēr, neskatoties uz to, ka vairāki grafiti un ielu mākslas darbi, kā uzlīmes un stencila tehnikā veidotie uzraksti atrodas metro stacijās un uz vilcienu vagoniem, Ņujorkā sāka parādīties arī legāla ielu māksla. To pārsvarā var redzēt uz nelielo uzņēmumu biroja ēku sienām, uz milzīgajām rūpnīcu sienām un skolu pagalmu sienām. Lai izveidotu legālu zīmējumu, ielu mākslinieki vipirms sazinās ar ēku īpašniekiem. Ir vērts atzīmēt, ka vairāki ielu mākslinieki neprasa finansiālo atbalstu legālo zīmējumu veidošanai. Daudziem no viņiem pats svarīgākais ir atrast sienu, kur var veidot savu darbu un nebūt par to sodītam.¹¹⁷ Piemēram, Ņujorkā, Kvīns (*Queens*) apkaimē ir legalizētas vairākas sienas, kur ielu mākslinieki var legāli

---

¹¹⁵ 10 places where graffiti is legal. Pieejams: <http://matadornetwork.com/trips/10-places-where-graffiti-is-legal/> [skatīts 2016, 3. apr]

¹¹⁶ Zavakos, R. *The Streets Are Art*. Pieejams: <https://freshwriting.nd.edu/volumes/2014/essays/the-streets-are-art> [skatīts 2016, 3. apr]

¹¹⁷ Kramer, R. *Painting with permission: Legal graffiti in New York City*. *Ethnography*, Vol.11, No.2, 2010. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/24048062> [skatīts 2016, 3. apr]

darboties. Pirms darbu veikšanas viņiem ir nepieciešams parādīt savus darbus sienu kuratorei, kurai ir jāapstiprina iepļānotais ielu mākslas darbs.¹¹⁸

Eiropas lielākajās galvaspilsētās ielu māksla pakāpeniski iegūst sen gaidīto legimitāti. Piemēram, Vācijas galvaspilsētā Berlīnē ielu māksla ir legalizēta. Pilsētas vadība uzskata, ka ielu māksla un grafiti piesaista lielu tūristu skaitu, līdz ar to ielu māksla var uzlabot pilsētas ekonomisko stāvokli.¹¹⁹ Līdzīga attieksme pret ielu mākslu ir vērojama arī Skotijā, kur Kelburnas pils (*Kelburn Castle*) sienu apgleznošanai tikai uzaicināti vairāki ielu mākslinieki. Tādā veidā Fērli (*Fairlie*) pilsētas pašvaldība mēģināja palielināt tūristu apmeklējumu skaitu savas pilsētas vizītkartītei.¹²⁰ Parīze arī ir viena no Eiropas lielpilsētām, kur dažās pilsētas daļās var legāli veidot ielu mākslu. Piemēram, Parīzes 13. rajons pakāpeniski kļūst par ielu mākslai draudzīgāko pilsētas vietu. Šeit tiek veidoti vairāki ielu mākslas darbi ne tikai uz dzīvojamo ēku sienām, bet tiek apgleznotas arī vairākas pilsētas institūcijas.¹²¹ Tā, piemēram, slavenā franču ielu māksliniece Kashink 13. rajonā ir radījusi ielu mākslas darbus kopā ar skolēniem uz Vandrezānas skolas (*Ecole Vandrezanne*) sienām.¹²² Parīzes metro stacijās arī tiek veikti izcili ielu mākslas darbi. 2015. gada jūlijā *Quai 36* projekta ietvaros notika Parīzes metro stacijas *Gare du Nord* legāla apgleznošana. Katru dienu šeit pulcējas apmēram 700 000 cilvēku, kuri varēs vērot lieliski izveidotos ielu mākslas darbus.¹²³

Ielu mākslas legalizācija notiek ne tikai Eiropā, bet arī ārpus tās. Piemēram, Brazīlijas valdība dekriminalizēja ielu mākslu 2009. gada martā. Tomēr tas nenozīmē, ka mākslinieks var izvēlēties jebkuru sienu, uz kuras viņš gribētu veidot savu zīmējumu. Māksliniekiem ir nepieciešams saņemt ēkas īpašnieka atļauju, kas dod viņiem visas tiesības, lai realizētu savu ielu mākslas darbu. Brazīlijas ielu mākslinieki ļoti pozitīvi reaģēja uz šo likumu. To atbalstīja

¹¹⁸ 10 places where graffiti is legal. Pieejams: <http://matadornetwork.com/trips/10-places-where-graffiti-is-legal/> [skatīts 2016, 3. apr]

¹¹⁹ Arms, S. *The Heritage of Berlin Street Art And Graffiti Scene*. Smashing magazine, 2011. Pieejams: <https://www.smashingmagazine.com/2011/07/the-heritage-of-berlin-street-art-and-graffiti-scene/> [skatīts 2016, 3. apr]

¹²⁰ Merrill, S. *Keeping it real? Subcultural graffiti, street art, heritage and authenticity*. International Journal of Heritage Studies, Vol. 21, No. 4, 2015. Pieejams:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13527258.2014.934902#.VzSQ5PI97IU> [skatīts 2016, 3. apr]

¹²¹ History of Street Art in France: A Quick Overview. Pieejams: <http://www.widewalls.ch/history-of-street-art-in-france/> [skatīts 2016, 3. apr]

¹²² Balade du dimanche SUPER STREET ART sur les pas de KASHINK. Pieejams: <https://socutesoculture.com/balade-du-dimanche-super-street-art-sur-les-pas-de-kashink/> [skatīts 2016, 3. apr]

¹²³ Crossman, R. *Paris street art: Gare du Nord goes graffiti with Quai 36 project*. The Guardian, 2015. Pieejams: <http://www.theguardian.com/travel/gallery/2015/jun/12/paris-street-art-gare-du-nord-goes-graffiti-with-quai-36-project> [skatīts 2016, 3. apr]

arī valsts iedzīvotāji, jo ielu māksla ir kļuvusi par neatņemamu Brazīlijas pilsētas telpu sastāvdaļu jau kopš tās aizsākuma gadiem, t.i., 1990. gada.¹²⁴

Lai sniegtu labāku priekšstatu par legālo ielu mākslu pasaulē, tika izveidota interneta vietne www.legal-walls.net, kur kartē ir atzīmētas legālas ielu mākslas sienas pasaulē. Šī karte tiek visu laiku papildināta un atjaunināta, jo interneta vietnes veidotāju nolūks ir popularizēt ielu mākslu un palīdzēt māksliniekiem legāli veidot savus darbus.¹²⁵

Ielu māksla gan Latvijā, gan Zviedrijā aizsākās kā nelegāls mākslas virziens. Ielu mākslinieki vienmēr atradās policijas uzmanības lokā. Veidojot savus darbus, māksliniekiem vajadzēja uzmanīties, lai kāds no garāmgājējiem neizsauktu policistus. PSRS laikā par ielu mākslas darbu veidošanu varētu izslēgt no komjaunatnes.¹²⁶ Tomēr, laikam ejot, sabiedrības attieksme pret ielu mākslu ir mainījusies.

3.1 Ielu mākslas leģitimitāte Rīgā

Ielu māksla Rīgā pastāv kopš 20. gadsimta beigām. Mūsdienās darbu skaits nesamazinās, mākslinieki meklē jaunas lokācijas, kur viņi varētu veidot savus darbus. Latvijā ielu māksla nekad nav bijusi legāla. Ielu mākslinieki un grafiti vienmēr atradās policijas uzraudzībā. Vairāki ielu mākslinieki, lai veidotu savus darbus, sarunā sienas izmantošanu ar nama īpašnieku. Ar to saskārās sava darba praksē pieredzējušais Latvijas ielu mākslinieks Dainis Rudens. Tomēr viņš ir viens no nedaudzajiem izņēmumiem, jo Rīgas ielās var pamanīt, ka vairāki aktīvie ielu mākslinieki veido savus stencila uzrakstus vai līmē uzlīmes nelegāli.

Ielu mākslas un grafiti neleģitimitāti nosaka Rīgas Domes izstrādātie saistošie noteikumi Nr. 80 „Sabiedriskās kārtības noteikumi Rīgā”. Dokumenta 6. punktā ir rakstīts, ka Rīgas administratīvajā teritorijā ir aizliegts bojāt dzīvojamās un sabiedriskās ēkas, saimnieciskās celtnes, žogus, citas būves un arhitektoniskos elementus ar uzrakstiem un zīmējumiem. Ja persona, kura pārkāpj šo noteikumu, tiek aizturēta, tad viņai var būt uzlikts naudas sods no diviem līdz simt četrdesmit diviem eiro.¹²⁷ Zīmētājiem draud ne tikai

---

¹²⁴ The Legalization of Street Art in Rio de Janeiro, Brazil. Pieejams: <http://untappedcities.com/2012/02/13/the-legalization-of-street-art-in-rio-de-janeiro-brazil/> [2016, 3. apr]

¹²⁵ Find legal graffiti walls around the world. Pieejams: <http://www.legal-walls.net/#lat=47.5378&lng=8.773270000000025&zoom=2> [skatīts 2016, 3. apr]

¹²⁶ Intervija ar Vadīmu Meikšānu

¹²⁷ Sabiedriskās kārtības noteikumi Rīgā. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=160837> [skatīts 2016, 15. apr]

administratīvais sods, bet, ja izdodas pierādīt apzinātu svešas mantas bojāšanu, zīmētājam iestājas arī kriminālatbildība.¹²⁸ Daži namu īpašnieki apstrādā savu māju fasādi ar īpašu šķīdumu, kas vēlāk ļauj vieglāk notīrīt aerosola krāsas. Ir iespēja vērsties arī pie speciālistiem, kas ieteiks gan materiālus, gan līdzekļus, lai zīmētājiem nebūtu iespējams uzzīmēt vai lai viņu veiktais zīmējums būtu viegli notīrāms.¹²⁹

Tomēr grafiti un ielu mākslas veidošanu ir iespējams saskaņot ar pilsētas būvvaldi un ar būves īpašnieku, bet šis process parasti ir ļoti ilgs un sarežģīts. Ilze Žūka, Rīgas pilsētas būvvaldes Sabiedrisko attiecību projektu vadītāja, norāda, ka jauniem grafiti un ielu māksliniekiem pietrūkst zināšanu par ielu kultūras būtību, ka tā nav ēku apzīmēšana ar savu vārdu.¹³⁰

Dainis Rudens, Latvijas ielu mākslinieks, uzskata, ja Rīgā būtu vairākas legālas sienas, kur grafiti un ielu mākslinieki varētu izpausties, tad daudzas pilsētas daļas varētu palikt neaizskartas, līdz ar to, uzlabotos galvaspilsētas estētiskais izskats.¹³¹

Latvijā sienas vairāk ir aprakstītas ar grafiti tegiem un uzrakstiem, nekā ar ielu mākslas darbiem vai stencila darbiem. Tās veido sabiedrības negatīvo attieksmi pret ielu mākslu. Parasti sodīti tiek sienu apzīmētāji, kuri neveido ielu mākslas darbus. Kā ir minēts, ielu mākslinieki cenšas vienoties par sienas pieejamību, pirms darba veikšanas.

Latvijas grafiti un ielu mākslas pionieris Vadims Meikšāns intervijā norāda, ka, viņaprāt, legālas sienas nesamazinās vandalismu, ko var vērot Rīgas ielās. Viņš uzskata, ka ar vienu sienu būs nepietiekami, mākslinieki sāks uzslāņot darbus uz kāda cita darba, līdz ar to tiks meklētas jaunas vietas, kur neviens netraucēs veidot zīmējumus un mākslinieks varēs būt drošs par to, ka viņa darbs saglabāsies tādā veidā, kādā tas tika izveidots. Pēc Krysa uzskatiem, ir jāmainās cilvēka uzvedībai. Viņš uzsver, ka jauniem grafiti rakstītājiem un ielu māksliniekiem pietrūkst atbildības sajūtas. Viņi nesaprot, ka aiz ielu mākslas darbiem pastāv gadiem izstrādāta filozofija, kuru ir kauns nezināt.¹³² Līdzīgu viedokli izsaka arī politiskās partijas „Gods kalpot Rīgai” dalībnieks Dainis Turlais. Viņš uzskata, ka vairāki apzīmētāji

---

¹²⁸ Grafiti mākslinieku postījumi nekustamajam īpašumam pieaug. Pieejams: <http://www.building.lv/2-zinas/119062-grafiti-makslinieku-postijumi-nekustamajam-ipasumam-pieaug> [skatīts 2016, 15. apr]

¹²⁹ Grafiti mākslinieku postījumi nekustamajam īpašumam pieaug. Pieejams: <http://www.building.lv/2-zinas/119062-grafiti-makslinieku-postijumi-nekustamajam-ipasumam-pieaug> [skatīts 2016, 15. apr.]

¹³⁰ Grafiti – māksla vai vandalisms? Tvnet, 2016. Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/602324-grafiti_riga_maksla_vai_vandalisms [skatīts 2016, 15. apr]

¹³¹ Intervija ar Daini Rudeni

¹³² Intervija ar Vadimu Meikšānu

nemaz neinteresējas par legālo sienu izveidošanu, jo viņus motivē tieši nodarbes nelegālums.¹³³

2015. gadā no 1. jūnija līdz 26. jūlijam Latvijā norisinājās kampaņa „Cif tīra Latviju”, kuras ietvaros tika notīrīti 275,6 kvadrātmetri apzīmētu un aprakstītu objektu. Kampaņas mērķis bija pievērst sabiedrības uzmanību ēku, pieminekļu un vides objektu nelikumīgai apzīmēšanai. Lielākā daļa no pieteiktajiem objektiem atradās tieši Rīgā. Lai atbrīvotu objektus no nevēlamiem uzrakstiem vai zīmējumiem, tika veikta tīrīšanas procesa saskaņošana ar objekta īpašnieku, jo bija nepieciešams saņemt īpašnieka apstiprinājumu darba veikšanai.¹³⁴

Rīgas Domes Sabiedrisko attiecību nodaļas projektu koordinators V. Daugmalis uzskata, ka daži no zīmējumiem, kas parādās uz Rīgas ēku sienām, var būt uzskatīti arī par māsklu, bet, viņaprāt, jebkurus vizuālos attēlojumus uz dzīvojamajām un sabiedriskajām ēkām, saimnieciskajām celtnēm, žogiem, citām būvēm un arhitektoniskiem elementiem ir jāsaskaņo ar Rīgas pilsētas būvvaldi un ar būves īpašnieku. Rīgas pašvaldības policijas Administratīvās pārvaldes priekšnieks Jānis Znotiņš piemin Rīgas brīvostas žogu Andrejsalā, kuru jaunieši varēja apgleznot, pēc saskaņota pasākuma.¹³⁵

3.2 Ielu mākslas leģitimitāte Stokholmā

Kopš 2014. gada ielu māksla Stokholmā ir kļuvusi legāla. Tiek celtas vairākas legālas sienas, kur ielu mākslinieki var veidot savus darbus. Tomēr tā nav bijis vienmēr. Ap 1990. gadu Zviedrijas galvaspilsētā sāka notikt diskusijas par ielu mākslas un grafiti negatīvo ietekmi uz pilsētas sabiedrību. Stokholmas satiksmes darbinieks Kjēls Hultmans (*Kjell Hultman*) piedāvāja sākt darbību pret nelegālās ielu mākslas īstenošanu. Viņaprāt, grafiti un ielu māksla neienes negatīvismu sabiedrībā, bet pēc viņa aprēķiniem, zīmējumu un tegu aizkrāsošana prasa ļoti lielus nevajadzīgus izdevumus. Sabiedrībā tika uzskatīts, ka nelegālie grafiti vai ielu mākslas darbi norādīja uz to, ka šī vieta ir pamesta un neviens nekontrolē tās

---

¹³³ Grafiti zīmējumi Rīgas ielās. Izdaiļo vai bojā skatu? Pieejams: <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/165527/grafiti-zimejumi-rigas-ielas-izdailo-vai-boja-skatu> [skatīts 2016, 15. apr.]

¹³⁴ Kampaņas ietvaros notīrīti 275,6 m² apzīmētu un aprakstītu objektu. Pieejams: <http://laiki.lv/kampanas-ietvaros-notiriti-2756-m%C2%B2-apzimetu-un-aprakstitu-objektu/> [skatīts 2016, 15. apr.]

¹³⁵ Neatļautā māksla – grafiti. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=250621> [skatīts 2016, 15. apr.]

teritoriju. Tas savukārt veicinās darbu skaita palielināšanos tieši šīs vietas teritorijā.¹³⁶ Hultmans piedāvāja aizliegt legālo sienu veidošanu un pēc iespējas ātrāk aizkrāsot darbus, pēc to parādīšanas. Tieši Kjēls Hultmans aizsāka pret-ielu mākslas kampaņu Stokholmā. Viņš ir uzstājies politiķu priekšā, lai pievērstu viņu uzmanību nelegālas ielu mākslas izpausmēm galvaspilsētā.¹³⁷

2004. gada 1. decembrī Stokholmas pašvaldība tika izstrādājusi stingrākus noteikumus par nelikumīgās mākslas veidošanu. Visi uzraksti, zīmējumi un stencili tika pieskaitīti pie vandalisma un noziegumiem. Par šādiem noziegumiem tika lemts piemērot naudas sodu vai pat cietumsodu līdz vienam gadam. Ja zīmējums ir pārāk liels un tas nodara ļoti nopietnu kaitējumu, tad noziedznieks var būt notiesāts ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz četriem gadiem.¹³⁸

2005. gada februārī Stokholmas pašvaldība izveidoja speciālo komisiju, kuras sastāvā bija 40 darbinieki, kas pārstāvēja gan privāto, gan valsts sektoru, kas uzsāka darbu pie nulles tolerances politikas izstrādes. Izstrādātie priekšlikumi tika vienbalsīgi pieņemti, tomēr Stokholmas Satiksmei šie priekšlikumi šķita pārāk maigi, tāpēc 2007. gadā bija izveidota jaunā nulles tolerances politikas versija. Jaunos priekšlikumus atbalstīja Sociālās labklājības komiteja, kura uzskatīja, ka Stokholmā ir jāstrādā pie noziedzības samazināšanas sadarbībā ar citām ieinteresētajām pusēm, lai nodrošinātu topošai jaunajai paaudzei drošu izaugsmi.¹³⁹

Nulles tolerances politiku atbalstīja arī Madelena Sjostēdta (*Madeleine Sjöstedt*), Stokholmas kultūras komisāre no 2006. gada līdz 2010. gadam. Viņa uzskatīja, ka nevienam pilsētas iedzīvotājam nekad nebija tiesību pašam izvēlēties un pieņemt lēmumu par zīmēšanu uz sienas. Savukārt vairāki Stokholmas mākslinieki salīdzināja Nulles tolerances politiku ar

---

¹³⁶ Hellqvist, S. *Konstnärligt intrång – om att hävda sin rätt till plats i det offentliga stadsrummet*. SLU Alnarp, 2008. Pieejams: http://ex-epsilon.slu.se/2703/1/Konstn%C3%A4rligt_intr%C3%A5ng.pdf [skatīts, 2016, 10. Feb.]

¹³⁷ Lundqvist, E. *“Graffiti är till sin natur illegal” - En uppsats om nolltolerans mot graffiti och dess föreställningar*. Lunds universitet, 2013. Pieejams: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=3798569&fileId=3798570> [skatīts 2016, 20. apr]

¹³⁸ Hellqvist, S. *Konstnärligt intrång – om att hävda sin rätt till plats i det offentliga stadsrummet*. SLU Alnarp, 2008. Pieejams: http://ex-epsilon.slu.se/2703/1/Konstn%C3%A4rligt_intr%C3%A5ng.pdf [skatīts, 2016, 10. Feb.]

¹³⁹ Lundqvist, E. *“Graffiti är till sin natur illegal” - En uppsats om nolltolerans mot graffiti och dess föreställningar*. Lunds Universitet, 2013. Pieejams: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=3798569&fileId=3798570> [skatīts 2016, 20. apr]

liekulīgo monstros, kas ne tikai izmaksāja vairākus miljonus, bet arī daļēji atņēma galvaspilsētas iedzīvotājiem demokrātisko brīvību.¹⁴⁰

2007. gadā Stokholmā tika pieņemta Nulles tolerances politika. Likumā ir deviņi punkti, kuros tiek stāstīts, kā un kāpēc ielu māksla un grafiti nevar parādīties Stokholmas ielās. Pēc politiķu uzskata, Stokholmai ir jābūt drošai, tīrai un skaistai pilsētai, kuras pilsētas telpa ir spējīga uzlabot pilsētnieku kopības sajūtu. Uzraksti, tegi un nelegāla ielu māksla netiek akceptētas. Likumā ir apgalvots, ka 24 stundu laikā tiks aizkrāsoti visi zīmējumi, kas tika izveidoti. Priekšroka tiek dota skolu un pirmsskolas izglītības iestāžu ēkām. Likumā ir arī rakstīts, ka laicīga valdības reakcija un rīcība attiecībā uz nelegālo grafiti vai ielu mākslas darbu parādīšanos var samazināt jauniešu vidū izplatītas problēmas, kā narkotisko vielu izmantošanu un noziedzību.¹⁴¹

Ideja par šādas Nulles tolerances ieviešanu nāca no Stokholmas sabiedriskā transporta satiksmes vadības, kuri jau daudzus gadus bija mēģinājuši apstādināt grafiti un stencilu zīmējumu veikšanu uz sabiedriskā transporta vai pieturvietās. Tika izdota arī grāmata „Grip till varje pris”, kurā tiek stāstīts par Stokholmas satiksmes vadības cīņu pret nelegālo ielu mākslu uz transporta.¹⁴²

Nulles tolerances noteikumi ietver sevī četras galvenās sastāvdaļas. Pirmā daļa vēstī par to, ka nelegālie grafiti un ielu mākslas darbi veido nedrošības sajūtu pilsētas telpā, tāpēc tai ir jābūt novāktai no galvaspilsētas ielām. Otrajā daļā tiek runāts par stingriem sodiem, kas tiek piemēroti cilvēkiem, kas nelegāli veido ielu mākslu un grafiti. Tika izveidotas īpašas policijas vienības, lai tiktu galā ar šāda veida noziegumiem. Trešajā daļā ir uzsvērts, ka valdībā tiek aktīvi strādāts pie tā, lai novērstu visus iespējamus mēģinājumus izveidot legālas grafiti un ielu mākslas sienas. Ceturtajā daļā tiek stāstīts par ielu kultūru kā negatīvu kultūras parādību. Tiek piedāvāti politiķu un policijas darbinieku viedokļi par grafiti un ielu mākslas

---

¹⁴⁰ DN Debatt. Nolltolerans mot graffiti – en politisk linje som spårar ur. Pieejams: <http://www.dn.se/debatt/stockholmsdebatt/nolltolerans-mot-graffiti-en-politisk-linje-som-sparat-ur/> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁴¹ Policy mot klotter och liknande skadegörelse i Stockholm. Pieejams: <http://www.gatukonst.se/wp-content/uploads/2013/08/klotterpolicy2.pdf> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁴² Olaglig graffiti stoppas lättare utan nolltolerans. Pieejams: <http://www.dagenssamhalle.se/debatt/olaglig-graffiti-stoppas-laettare-utan-nolltolerans-11617> [skatīts 2016, 20. apr]

zcelsmi un mērķiem. Šie cilvēki savukārt runā tikai par negatīvajām parādībām, tādā veida ietekmējot sabiedrības attieksmi pret ielu mākslu un nostādot pilsētniekus pret to.¹⁴³

Vairāki politiķi, runājot par ielu mākslas un grafiti negatīvo ietekmi uz Zviedrijas sabiedrību, pieminēja slaveno sasisto logu teoriju. Ja kādā pilsētas daļā ir sastopami vairāki nelegāli ielu mākslas darbi, tad tie parādīsies arī citās pilsētas vietās. Tāpēc daudzi politiķi uzskatīja, ka ir nepieciešams aizkrāsot pēc iespējas lielāku darbu skaitu.¹⁴⁴

Džennija Lindāla (*Jenny Lindahl*), interešu organizācijas „Zviedru Karikatūristi” („*Svenska Tecknare*”) dalībniece, uzskatīja, ka Nulles tolerances politikas rezultātā Stokholmā ir palēninājusies ielu kultūras attīstība un tā ir kļuvusi par pilsētu ar ierobežoto vārda brīvību. Pēc Džennijas Lindālas uzskata, Nulles tolerance pret ielu mākslu padarīja galvaspilsētas iedzīvotājus pasīvus. Viņa uzsvēra, ka Nulles tolerance pret ielu mākslu līdzinās nullei.¹⁴⁵

Mākslas vēsturnieks Jakobs Kimvāls (*Jacob Kimvall*) 2012. gadā izdeva grāmatu „Nulles tolerance – Cīņa pret grafiti”, kurā viņš analizēja grafiti un ielu mākslas politiku, kas tika īstenota Stokholmā no 1995. gada līdz 2011. gadam. Grāmatas beigās autors izdara secinājumu, ka, realizējot nulles tolerances politiku, tās izveidotāji un atbalstītāji ir izveidojuši tieši to, pret ko viņi bija vērsušies – nedrošu sabiedrību. Jakobs Kimvāls uzskatīja, ka izstrādātajā nulles tolerances politikā ir jūtams ļoti vienpusīgs skatījums uz ielu kultūru, kas, viņaprāt, nav taisnīgi.¹⁴⁶

Stokholmas Pilsētas muzejs (*Stockholms Stadsmuseet*) arī bija Nulles tolerances pretinieku vidū. Neskatoties uz Nulles tolerances politiku, muzeja darbinieki rīkoja ekskursijas, kuru laikā visi ieinteresētie varēja apskatīt labākos Stokholmas ielu mākslas darbus.¹⁴⁷

---

¹⁴³ Lundqvist, E. “Graffiti är till sin natur illegal” - *En uppsats om nolltolerans mot graffiti och dess föreställningar*. Lunds universitet, 2013. Pieejams: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=3798569&fileId=3798570> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁴⁴ Fel att släppa nolltolerans motklotter. Pieejams: <http://www.svd.se/fel-att-slappa-nolltolerans-mot-klotter/om/debatt> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁴⁵ Henrikson, L. *Meningslöst klotter eller kreativ gatukonst?* Pieejams: <https://lovahenrikson.files.wordpress.com/2013/03/meningslc3b6st-klotter-eller-kreativ-gatukonst1.pdf> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁴⁶ Konstvetare kritiserar nolltolerans mot graffiti. Pieejams: <http://www.su.se/om-oss/press-media-nyheter/nyheter/konstvetare-kritiserar-nolltolerans-mot-graffiti-1.88758> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁴⁷ Stadsmuseet anordnar vandringar i gatukonst. Pieejams: <http://www.stockholmsfria.se/artikel/7164> [skatīties 2016, 20. apr]

Zviedru Sociāldemokrātiskās partijas dalībnieks Tomas Rudins (*Tomas Rudin*) arī iestājās pret nulles tolerances politiku. Kopā ar ielu mākslas pētnieku Tobiasu Barentīnu Lindblādu (*Tobias Barenthin Lindblad*) viņi rīkoja protesta akciju, lai atbalstītu ielu mākslas un grafiti kustības attīstību Zviedrijā. Tomas Rudins bija viens no cilvēkiem, kas piedāvāja valdībai veidot publiskās galerijas, kur grafiti un ielu mākslinieki varētu veidot savus darbus.¹⁴⁸

Pret nulles tolerances politiku nostājās arī Zviedrijas ielu mākslinieks Gustavs Enstrēms (*Gustaf Enström*). Viņš uzskatīja, ka demokratiskajā sabiedrībā veselu mākslas virzienu nedrīkst pakļaut nežēlīgai cenzūrai. Mākslinieks rakstā avīzē *Dagens Nyheter* apgalvoja, ka Stokholmas valdībai nav tiesību noteikt, kas var tikt pieskaitīts pie ielu mākslas un kas nevar. Gustavs Engstrēms salīdzināja Nulles toleranci ar estētisko cenzūru, kas, viņaprāt, nevarētu būt pieļaujama Eiropas lielpilsētā.¹⁴⁹

2012. gadā politiķis Mats Bērglunds (*Mats Berglund*) piedāvāja valsts vadībai sākt sadarboties ar organizācijām, kas mēģina attīstīt ielu mākslu Stokholmā. Pēc viņa domām, nulles tolerances politikas 9. punktu, kurā tiek runāts, ka valsts neatbalstīs organizācijas, kas grib palielināt sabiedrības interesi par grafiti un ielu mākslu, vajadzēja izslēgt. Pēc vairākām diskusijām un balsojumiem, Zviedrijas vadība pieņēma lēmumu par 9. punkta anulēšanu un tas tika izdzēsts no nulles tolerances politikas.¹⁵⁰

2014. gadā Nulles tolerances politika tika atcelta pēc septiņiem pastāvēšanas gadiem. Tās atcelšanu atbalstīja Sociāldemokrātu partija, Kreisā partija, Vides partija un Feministiskās iniciatīvas partija.¹⁵¹ 9. punkta anulēšana ievērojami ietekmēja Nulles tolerances politikas atcelšanu. Vairāki politiķi ieraudzīja, cik liels ir kultūras pasākumu skaits, kuros tiek iesaistīta grafiti un ielu māksla.¹⁵²

---

¹⁴⁸ Sosse protesterade mot nolltolerans – målade graffitipå laglig väg. Pieejams:

<http://www.stockholmsfria.se/artikel/91634> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁴⁹ Polis: Nolltolerans mot graffiti är estetisk censur. Pieejams: <http://www.dn.se/debatt/stockholmsdebatt/polis-nolltolerans-mot-graffiti-ar-estetisk-censur/> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁵⁰ En mer positiv attityd till gatukonst och graffiti. Pieejams: <https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1747845> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁵¹ Stockholm avskaffar nolltolerans mot graffiti. Pieejams: <http://www.svt.se/kultur/konst/stockholms-graffitiforbud-avskaffas> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁵² Lindqvist, M. Nolltoleransens förändring. *Processen bakom Stockholms nya policy mot klotter och annan skadegörelse*. Uppsala Universitet, 2015. Pieejams: <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:898514/FULLTEXT01.pdf> [skatīts 2016, 20. apr]

Tas nebūtu iespējams bez aktīvo ielu mākslas atbalstītājiem, kā, piemēram, organizācija GraffitiFrämjandet, kura tika nodibināta 2011. gadā. Organizācijas preses pārstāvis Hugo Rējgords (*Hugo Røjgård*) vienā no intervijām stāsta, ka šī organizācija bija izveidota, lai varētu notikt grafiti un ielu mākslas pasākums „Arts of the streets”. GraffitiFrämjandet dalībnieki piedalījās pasākumā organizēšanā un atbildēja uz visiem jautājumiem par grafiti un ielu mākslu, kas radās Stokholmas iedzīvotājiem. Tādā veidā organizācija spēja daļēji izmainīt pilsētnieku attieksmi pret ielu kultūru, stāstot par tās vēsturi un attīstību. Šī organizācija bija legālo sienu izveidošanas ierosinātājs. GraffitiFrämjandet dalībnieki uzskata, ka katrā Zviedrijas pilsētā ir jābūt legālajām grafiti un ielu mākslas sienām. Pēc Rējgorda domām, tieši legālo sienu izveidošana spētu atbrīvot Zviedrijas sabiedrību no negatīva stereotipa par ielu mākslu un grafiti, kas savukārt pozitīvi ietekmētu ielu kultūras attīstību.¹⁵³

2015. gadā viens no pirmajiem ielu mākslas darbiem Stokholmā „Fascinate” saņēma juridisko aizsardzību pret tā nojaukšanu. Iniciatīvu par šī darba likumisko aizsargāšanu aizsāka Tobias Barentīns Lindblāds un Jakobs Kimvāls. Šim darbam tika piešķirta kultūras vērtība, kas savukārt nodrošinās darba pieejamību ne tikai Bromsten apkaimes iedzīvotājiem, bet arī Stokholmas viesiem, kuru vidū šis darbs vienmēr ir bijis ļoti populārs.¹⁵⁴

3.3 Ielu mākslas leģitimitātes salīdzinājums Rīgā un Stokholmā

Gan Latvijā, gan Zviedrijā ielu māksla sākotnēji attīstījās tikai nelegālā veidā. Šī māksla nekad nav bijusi legāla Latvijā. Leģitimitāti nosaka tikai būves īpašnieka atļauja, ko dažreiz ielu mākslinieki pieprasa, lai varētu izveidot savu darbu uz kādas ēkas sienas. Tomēr Rīgā pie legālas ielu mākslas var pieskaitīt nedaudzus sienu gleznojumus. Uzlīmes, stencila tehnikā veidotie zīmējumi, ko var ieraudzīt Rīgas apkārtnē ir lielākoties nelegāli veidoti.

Līdzīga situācija ir izveidojusies arī Zviedrijas galvaspilsētā, kur sienu gleznojumi nav izplatītākais ielu mākslas veids. Tomēr, neskatoties uz diezgan lielu nelegālās ielu mākslas darbu skaitu, Stokholmā tiek piedāvātas vairākas iespējas veidot legālus ielu mākslas darbus.

---

¹⁵³ Lindqvist, M. Nolltoleransens förändring. *Processen bakom Stockholms nya policy mot klotter och annan skadegörelse*. Uppsala Universitet, 2015. Pieejams: <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:898514/FULLTEXT01.pdf> [skatīts 2016, 20. apr]

¹⁵⁴ Nu är det klart, Fascinate officiellt k-märkt. Pieejams: <http://www.gatukonst.se/2015/12/07/nu-ar-det-klart-fascinate-officiellt-k-markt/> [skatīts 2016, 20. apr]

Izpētot valdības attieksmi pret ielu mākslu Rīgā un Stokholmā, var secināt, ka gan Rīgas, gan Stokholmas pašvaldības, uzskata, ka nelikumīgajiem ielu mākslas darbiem ir jābūt aizkrāsotiem un novāktiem no pilsētas telpas. Tīrīšanas pasākumi tika veikti abās galvapilsētās. Tomēr Zviedrijas politiķiem šķita, ka ar šādiem pasākumiem būtu nepietiekoši. Tāpēc 2004. gadā tika ieviesta nulles tolerances politika, kas nozīmēja, ka jebkurš nelegālais ielu mākslas darbs, kas parādās uz valstij piederošas būves, tiks aizkrāsots 24 stundu laikā. Šī politika tika īstenota līdz 2014. gadam, kad vairākums politiķu sāka atbalstīt ielu kultūras kustību. Līdz ar to bija mainījusies arī Stokholmas iedzīvotāju attieksme pret ielu mākslu. Stokholmas pašvaldība sāka legalizēt ielu mākslu, ceļot un atbrīvojot sienas, kur mākslinieki varētu veidot savus darbus.

Rīgā par ielu mākslas leģitimitāti tiek diskutēts diezgan bieži. Galvapilsētā notiek festivāli un pasākumi, kuros iesaistās arī ielu mākslinieki. Tas norāda uz to, ka Rīgā darbojas cilvēki, kuri mēģina mainīt sabiedrības negatīvo viedokli par ielu kultūru. Tomēr vairāki ielu mākslinieki atzīmē, ka Rīgas sabiedrība galvenokārt veido savu attieksmi pret ielu mākslu, balstoties uz sienu „ķēpājumiem”, ar ko viņi saskaras savā ikdienā. Vienīgā legālā siena, uz kuras tiek piedāvāta iespēja veidot legālus zīmējumus, atrodas Latvijas Mākslinieku savienībai piederošā teritorijā pie Brasas stacijas.

Stokholmā situācija ir nedaudz citādāka. Pēc Nulles tolerances politikas atcelšanas, ko veicināja liels ielu mākslas atbalstītāju skaits, Stokholmas pašvaldība īsteno vairākus legālo sienu būvēšanas projektus. Zviedrijas galvaspilsētas iedzīvotāji paši iesaka vietas, kur, viņuprāt, varētu veidot legālu ielu mākslu. Pilsētnieku iniciatīva norāda uz to, cik ielu māksla ir nozīmīga un augsti vērtējama Stokholmā.

Par nelegālas ielu mākslas īstenošanu gan Rīgā, gan Stokholmā tiek uzlikti naudas sodi. Rīgā par to var tikt piemērots naudas sods līdz pat simts četrdesmit diviem euro. Abās galvaspilsētās būves īpašnieks var pieprasīt naudas summu, kas segs aizkrāsošanas izmaksas.

Gadījumā, ja ielu mākslinieks vai persona, kas ir izveidojusi nelegālo ielu mākslas darbu uz kādas ēkas, tiek aizturēta un nozieguma apjoms ir diezgan liels un nopietns, tad šī persona var tikt ieslodzīta no viena līdz četriem gadiem. Šāda sodu politika tiek īstenota Stokholmā. Rīgā par šādu noziegumu atbildīga persona arī var būt saukta pie kriminālas atbildības.

4. RĪGAS IELU MĀKSLAS DARBU KARTE

Lai sniegtu precīzāku priekšstatu par ielu mākslu Rīgā, darba gaitā tika izveidota karte (sk. pielikums Nr. 21). Kartē ir atzīmēti ielu mākslas darbi, kurus var redzēt teritorijā starp Skanstes, Tallinas, Aleksandra Čaka un Elizabetes ielām. Šī karte tika veidota ar nolūku pierādīt ielu mākslas aktualitāti Rīgā. Viens no mērķiem ir arī pierādīt, ka Rīgā ir vērojama ielu mākslas daudzveidība un vairāku darbu kvalitāte ir ļoti augsta.

Par cik ielu māksla Rīgā tiek uzskatīta par nelegālu mākslas virzienu, šī karte varētu būt izmantota, lai ieinteresētu Rīgas Domi atbalstīt projektus, kas prasa finansējumu ielu mākslai veltītajiem pasākumiem (piemēram, festivāli). Šī karte varētu būt labs pierādījums tam, ka Rīgā ir nepieciešamas legālas sienas, kur profesionāli un topošie ielu mākslinieku varētu legāli veidot savus darbus un netikt par to sodīti.

Kartē ir atzīmēti 23 ielu mākslas darbu lokācijas vietas. Lielākā daļa no darbiem atrodas Miera ielā. Šajā kartē ir norādīti 8 neliela formāta darbi, kas ir veidoti stencila tehnikā. Ir atzīmēti 4 lielu sienu gleznojumu lokācijas vietas, divus no kuriem ir izveidojis ielu mākslinieks Dainis Rudens. Vadoties pēc kartes norādījumiem, var apskatīt 4 darbus, ko veido lielā formāta teksti gan latviešu, gan angļu valodā, kas ir veidoti uz ēku sienām. 2 no darbiem atrodas uz atpūtas vietu ēkām – uz Kaņepes Kultūras centra mājas un Robert's Books grāmatu veikala fasādes. Kartē ir norādītas arī dažas uzlīmes un afišas, kuru skaits Rīgas centrā ir ārkārtīgi liels.

NOBEIGUMS

Ielu māksla, kopš savas attīstības pirmsākumiem 20. gadsimta 80. gados, ir kļuvusi par pilsētu telpas neatņemamu sastāvdaļu. Ielu mākslas pamatā ir pārņemti un modificēti grafiti mākslas tehniskie paņēmieni. Abiem ielu kultūras mākslas virzieniem ir daudz kopīgu pazīmju, līdz ar to lielākā sabiedrības daļa nespēj atšķirt vienu virzienu no otra. Nepastāv arī precīzas ‘ielu mākslas’ jēdziena definīcijas. Vairāki pētnieki ir devuši savus skaidrojumus šai mākslas parādībai, tomēr, meklējot ‘ielu mākslas’ skaidrojumu vārdnīcās, nekas netiek atrasts. Priekšstats par to, kas ir ielu māksla, veidojas, analizējot ielu mākslinieku un mākslas pētnieku intervijas.

Pētot un runājot par ielu mākslu, ir jāņem vērā, par kādiem darbiem tiek runāts, jo šis mākslas virziens ietver sevī vairākus apakšveidus. Šajā darbā par ielu mākslas darbiem tiek saukti sienu apgleznojumi, uzlīmes un stencila tehnikā veidoti zīmējumi.

Neskatoties uz to, ka XX gadsimtā Latvijas teritorija atradās PSRS sastāvā, Latvijas grafiti un ielu māksla sāka attīstīties gandrīz tajā pašā laikā kā Zviedrijā. Abās valstīs šī māksla attīstījās nelegāli. Rīgā vairāki ielu mākslinieki sākotnēji nodarbojās tieši ar grafiti veidošanu. Tikai pēc laika viņi nomainīja savu stilu un pievērsās ielu mākslai. Ielu mākslinieku skaits Rīgā nav tik liels, bet māksliniekus ir grūti izsekot, jo lielākā daļā no tiem darbojas anonīmi. Stokholmā ielu mākslinieku skaits ir lielāks. Abās galvaspilsētās tiek vairāk veidoti ielu mākslas darbi stencila tehnikā nevis sienu apgleznojumi. Uzlīmes arī ir ļoti populāras kā Rīgā, tā arī Stokholmā.

Gan Rīgā, gan Stokholmā tiek organizēti festivāli, kuru mērķis ir uzlabot sabiedrības attieksmi pret ielu mākslu. Uz galvaspilsētām brauc ārzemju mākslinieki, lai dalītos pieredzē un izveidotu kvalitatīvus darbus uz kādas no pilsētas sienām. Par Zviedrijas ielu māksliniekiem tiek rakstītas un izdotas grāmatas. Par viņiem raksta arī ārvalstu ziņu portāli, savukārt arī Latvijas ielu māksliniekiem netrūkst starptautiskās atzīšanas.

Informācija, kas iegūta no intervijām ar ielu māksliniekiem un pētījumiem par ielu mākslu, liecina, ka vairāki ielu mākslinieki izvēlas savu ielas mākslas darbu lokāciju vietas pārdomāti. Vietas izvēli ietekmē vairāki faktori, kā, piemēram, redzamība un pieejamība. Lokācijas vietas Rīgā un Stokholmā ir diezgan līdzīgas. Abās galvaspilsētās ielu māksla netiek

koncentrēta tikai lielpilsētas centrā. Darbi tiek veidoti arī pilsētas nomalēs, ar nolūku pievērst lielāku sabiedrības uzmanību kādai konkrētai pilsētas daļai. Bāri, kafejnīcas un veikali arī izmanto ielu mākslu kā savas fasādes dekoru. Viņu īpašnieki aicina ielu māksliniekus, lai tie padarītu ēkas ārpusi skaistāku un pievilcīgāku. Vairāki ielu mākslas darbi tiek izvietoti netālu no tiltiem, kas atrodas pilsētās. Stokholmā par populārāko ielu mākslas lokācijas vietu kādreiz bija metrostacijas. Šodien tādi ielu mākslas darbi kā uzlīmes un stencila tehnikā veidotie zīmējumi ir vairāk redzami pie stacijām, nevis to iekšpusē.

Gan Rīgā, gan Stokholmā ielu māksla tiek uzskatīta par nelegālu mākslu. Personas, kas tiek aizturētas, var tikt sodītas ar naudas sodu, kā arī sauktas pie kriminālatbildības. Stokholmā daži no māksliniekiem, mākslas pētniekiem un politiķiem ir panākuši ielu mākslas leģitimitāti. Pēc septiņu gadu laikā īstenotās Nulles tolerances politikas, kad ielu mākslas darbi tika aizkrāsoti 24 stundu laikā pēc to parādīšanās brīža, Zviedrijas valdība ir izmainījusi savu attieksmi pret ielu mākslu. Šodien Stokholmā tiek veidotas vairākas legālas sienas, kur ielu mākslinieki var likumīgi veidot savus ielu mākslas darbus. Stokholma tiek uzskatīta par Eiropas pilsētu ar lielāko legālo sienu skaitu.

Veiktajā pētījumā tika īstenoti vairāki izvērztie uzdevumi. Dažu iecerēto intervējamo personu nepieejamības dēļ netika veiktas ieplānotās intervijas. Tieši tāpēc lielāka informācijas daļa tika ņemta no zinātniskajiem rakstiem, kuri bija lielākoties pieejami angļu vai zviedru valodā. Lai izpētītu sabiedrības attieksmi pret ielu mākslu, tika lasīti arī zviedru un latviešu ziņu portālos publicētie raksti.

Šis pētījums varētu būt izmantots, lai pievērstu Rīgas Domes uzmanību ielu mākslas problēmai. Šis darbs varētu pamatot legālo sienu nepieciešamību Rīgā. Pēc darba autores uzskata, legālas sienas ievērojami nesamazinātu sienu „ķēpājumu” skaitu, bet tas palīdzētu ielu māksliniekiem attīstīt savas prasmes un tehniku legālā vietā. Kā arī tas noteikti piesaistītu tūristu uzmanību, kas savukārt uzlabotu pilsētas ekonomisko stāvokli.

KOPSAVILKUMS

1. Ielu māksla sāka attīstīties 20. gadsimta 80. gados kā grafiti mākslas paveids.
2. Ielu māksla ietver sevī vairākas tehnikas, kā, piemēram, uzlīmes, stencili, afišas, fotokopijas, sienu gleznojumi, papīra izgriezum, mozaīkas, ielu instalācijas, performances un video projekcijas, kas tiek rādītas pilsētu ielās.
3. Ielu mākslas darbi galvenokārt ir veltīti aktuālākajām politiskajām, sociālajām vai ekonomiskajām tēmām, kā arī tie pauž autora personiskos pārdzīvojumus un viņa pasaules redzējumu.
4. Jēdzienam 'street art' angļu valodā ir vairāki sinonīmi kā 'urban art', 'guerilla art', 'neo-graffiti', 'stencil art', 'post-graffiti' un pat 'corporate art'.
5. Jēdziens 'ielu māksla' šajā darbā tiek attiecināts uz legāliem un nelegāliem darbiem, kuriem ielas telpa ir noteicošais faktors darba jēgas nodošanai, kā arī darbi, kuri izmanto ielu un tās objektus kā māksliniecisko resursu.
6. Par ielu mākslas aizsākuma gadu Latvijā var uzskatīt 2001. gadu, kad autori sākuši veidot zīmējumus uz sienas stencila tehnikā.
7. Viens no slavenākajiem Latvijas ielu māksliniekiem, kura darbus var redzēt ne tikai Rīgā, bet arī citās Latvijas pilsētās, ir Dainis Rudens jeb Rudens Stencils.
8. Latvijā ir vairāk izplatīti tādi ielu mākslas darbi kā uzlīmes un stencila tehnikā veidoti uzraksti vai mazi zīmējumi.
9. Grafiti vairākās Zviedrijas pilsētās parādījās XX gadsimta 80. gadu beigās un par galveno informācijas avotu kļuva hip-hop filma „Beat street” un dokumentālā filma „Style wars”.
10. Visizplatītākais ielu mākslas veids Zviedrijā ir ielu mākslas darbi, kas tiek veikti stencila tehnikā.
11. Lai popularizētu un attīstītu ielu mākslu Zviedrijā, tika izveidotas interneta vietnes, kurās tiek publicēti aktuālākie raksti, diskusijas, intervijas, kas ir saistītas ar ielu mākslu, kā arī tiek izvietota informācija par vietām, kur var veidot savus ielu mākslas darbus.
12. Daži no ielu māksliniekiem veido savus sienu gleznojumus, iepriekš vienojoties ar ēkas īpašnieku.

13. Meklējot lokācijas vietu ielu mākslas darbam, tiek ņemts vērā, cik bieži policija atbrauc uz šo vietu, nama īpašnieka atļauja, sienas izmērs, materiāla kvalitāte, lokācijas pieejamība un redzamība.
14. Profesionālie ielu mākslinieki neizvēlas UNESCO ēkas, lai nebojātu to izskatu, un izvairās no zīmējumu veidošanas uz pilsētas vēsturiski nozīmīgajām ēkām.
15. Par savu darbu lokācijas vietām abu pilsētu ielu mākslinieki parasti izvēlas tās vietas, kurām iedzīvotāji ikdienā īpašu uzmanību nepievērš.
16. Par populāru ielu mākslas lokācijas vietu abās galvaspilsētās ir kļuvušas arī tuneļu sienas.
17. Ielu mākslas darbu izvietošana zem tiltiem vai tiem pieguļošā teritorijā arī ir kļuvusi par līdzīgu tendenci abās pilsētās.
18. Ielu mākslas darbus abās pilsētās var sastapt arī bāru un kafejnīcu iekšpagalmos vai pat iekštelpās.
19. Galvenā atšķirība ielu mākslas lokalitātē Rīgā un Stokholmā ir saistīta ar legālu sienu izmantošanu.
20. Gan Latvijā, gan Zviedrijā ielu māksla sākotnēji attīstījās tikai nelegālā veidā.
21. Gan Rīgas, gan Stokholmas pašvaldības uzskata, ka nelikumīgajiem ielu mākslas darbiem ir jābūt aizkrāsotiem un novāktiem no pilsētas telpas.
22. No 2007. gada līdz 2014. gadam Zviedrijā tika īstenota nulles tolerances politika, kas nozīmēja, ka jebkurš nelegālais ielu mākslas darbs, kas parādās uz valstij piederošas būves, tiks aizkrāsots 24 stundu laikā.
23. Par nelegālas ielu mākslas īstenošanu gan Rīgā, gan Stokholmā tiek uzlikti naudas sodi, un persona, kas to ir veikusi, var tikt saukta pie kriminālās atbildības.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Monogrāfijas:

1. Sedliņa, A. Māksla. Mīts. Dokuments. Rīgas Ielu Māksla / Street Art in Riga. Rīga, 2007.
2. Baudrillard, J. KOOL KILLER, or The Insurrection of Signs”, in Symbolic Exchange and Death. London, 1975.
3. Lewisohn, C. Street Art. London, 2008.
4. Carlsson, B. Street Art Stockholm. Vārnamo 2007,

Vārdnīcas:

5. Encyclopedia Britannica Online Academic Edition. Pieejams:
<http://datubazes.lanet.lv:3881/bps/dictionary?query=graffiti> [skatīts 2015, 13. nov]
6. Oxford Dictionaries. Pieejams:
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/street-art?q=street+art> [skatīts 2015, 15. nov]

Zinātniskie raksti:

7. Chung, S.K. An Art of Resistance From the Street to the Classroom. Art Education, Vol. 62, No. 4, 2009. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/20694777> [skatīts 2015, 15. nov]
8. Dronev, D. The Business of „Getting Up”: Street Art and Marketing in Los Angeles. Visual Anthropology 23:2, 2010. Pieejams:
<http://dx.doi.org/10.1080/08949460903472952> [skatīts, 2015, 15. nov]
9. Kramer, R. Painting with permission: Legal graffiti in New York City. Ethnography, Vol.11, No.2, 2010. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/24048062> [skatīts 2016, 3. apr]
10. Masilamani, R. Documenting Illegal Art: Collaborative Software, Online Environments and New York City’s 1970s and 1980s Graffiti Art Movement. Art Documentation: Journal of the Art Libraries Society of North America, Vol. 27, No. 2, 2008. Pieejams: <http://jstor.org/stable/27949489> [skatīts 2015, 13. nov]

11. Merrill, S. Keeping it real? Subcultural graffiti, street art, heritage and authenticity. *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 21, No. 4, 2015. Pieejams: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13527258.2014.934902#.VzSQ5PI97IU> [skatīts 2016, 3. apr]
12. Mettler, M. L. Graffiti Museum: A First Amendment Argument for Protecting Uncommissioned Art on Private Property. *Michigan Law Review*, Vol. 111, No. 2, 2012. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/41703441> [skatīts 2015, 5. dec]
13. Peralta, E. From the Streets to the World: New Perspectives of Graffiti and Street Art” Sotheby’s Institute of Art, 2011. Pieejams: <http://datubazes.lanet.lv:2235/dissertations/docview/1032690946/F00403BE83414560PQ/10?accountid=27169> [skatīts 2016, 19.mar]
14. Riggle, N.A. Street Art: The Transfiguration of the Commonplaces. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol. 68, No. 3, 2010. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/40793266> [skatīts 2015, 5. nov.]
15. Salib, P.N. The Law of Banksy: Who owns Street Art? *The University of Chicago Law Review*, Vol. 82, No. 4, 2015. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/43655484> [skatīts 2016, 19. mar]
16. Saundera, G. Street Art: Prints and Presents. *Art in Print*, Vol. 1, No. 3, 2011. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/43045221> [skatīts 2015, 5. dec]
17. Whitehead, J.L. Graffiti: The Use of the Familiar. *Art Education*, Vol. 57, No. 6, 2004. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/27696041> [skatīts 2015, 13. nov]
18. Willard, M. B. Vandals or Visionaries? The Ethical Criticism of Street Art . Weber State University, 2016.
19. Zvakos, R. The Streets Are Art. Pieejams: <https://freshwriting.nd.edu/volumes/2014/essays/the-streets-are-art> [skatīts 2016, 3. apr]
20. Andersson, C. Gatukonst – på plats i staden. Paper från ACSIS nationella forskarskonferens för kulturstudier, Norrköpping 2005. Pieejams: www.ep.liu.se/ecp/015/ [skatīts 2016, 30. mar]
21. Bjerhem, J. Graffitifrågan i Sverige – två städers förhållningssätt. Lunds universitet, 2005. Pieejams:

<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1332282&fileOid=1332283> [skatīts 2016, 17.mar]

22. Hellqvist, S. Konstnärligt intrång – om att hävda sin rätt till plats i det offentliga stadsrummet. SLU Alnarp, 2008. Pieejams: http://ex-epsilon.slu.se/2703/1/Konstn%C3%A4rligt_intr%C3%A5ng.pdf [skatīts, 2016, 10. Feb.]
23. Huldt, K. Varför gatukonst? Institutionen för bildpedagogik, 2007. Pieejams: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:413288/FULLTEXT01.pdf> [skatīts 2016, 30. mar]
24. Lindqvist, M. Nolltoleransens förändring. Processen bakom Stockholms nya policy mot klotter och annan skadegörelse. Uppsala Universitet, 2015. Pieejams: <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:898514/FULLTEXT01.pdf> [skatīts 2016, 20. apr]
25. Lundqvist, E. “Graffiti är till sin natur illegal”- En uppsats om nolltolerans mot graffiti och dess föreställningar. Lunds universitet, 2013. Pieejams: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=3798569&fileOid=3798570> [skatīts 2016, 20. apr]
26. Moya, G. Graffiti – en immateriell kulturarv. Ved å se på graffitiens historie og unike uttrykk kan man påstå at graffiti må sees på som en immateriell kulturarv. UiT, Norges Arktiske Universitet. Tromsø, 2015. Pieejams: <http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/8155/thesis.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [skatīts 2016, 17.mar]
27. Segerud, L. Graffiti – konst eller klotter. Hur har graffitins grafiska utveckling skapat en konstform som nått erkännade inom konstvärlden? Luleå tekniska universitet, 2007. Pieejams: <http://epubl.ltu.se/1402-1773/2007/284/LTU-CUPP-07284-SE.pdf> [skatīts 2016, 17.mar]

Publicistika:

28. 4. Starptautiskais Mākšlas simpozijas „Mākšlas dienas 2016. Pašportrets. Identitāte.” 02. – 08.05.2016 Pieejams: <http://lms.lv/index.php/module/Articles/cmd/fullText/artId/673/title/> [skatīts 2016, 8. mai]

29. Ar „Skaņu vīru” Liepājas ielās ienāk laikmetīgā māksla. irLiepaja, 2015. Pieejams: <http://www.irliepaja.lv/lv/raksti/kultura/ar-skanu-viru-liepajas-ielas-ienak-laikmetiga-maksla/> [skatīts 2015, 5. nov.]
30. Ar darba „Saule, Pērkons, Daugava” atklāšanu noslēdzies ielu maksas festivāls. Kultūra Rīgā, 2014. Pieejams: <http://www.kultura.riga.lv/public/60434.html> [skatīts 2015, 5. nov]
31. ART Kryš Pieejams: <http://artkrys.lv/> [skatīts 2016, 10. jan]
32. Autentika – B2. Pieejams: <https://www.facebook.com/autentika.b2/info/?tab=overview> [skatīts 2016, 8. mai]
33. Gabre, A. Grafiti: māksla vai cūcība? Pieejams: <http://nra.lv/latvija/116888-grafiti-maksla-vai-cuciba.htm> [skatīts 2015, 23. okt]
34. Graffiti. Pieejams: <http://graffiti.ueuo.com/vesture.html> [skatīts 2015, 25. okt.]
35. Grafiti – māksla vai vandalisms? Tvnet, 2016. Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/602324-grafiti_riga_maksla_vai_vandalisms [skatīts 2016, 15. apr]
36. Grafiti mākslas eksponē Andrejsalā. Nra.lv, 2009. Pieejams: <http://nra.lv/izklaide/p-s-kultura/izstades/9416-grafiti-makslas-eksponē-andrejsala.htm> [skatīts 2016, 3. apr]
37. Grafiti mākslinieku postījumi nekustamajam īpašumam pieaug. Pieejams: <http://www.building.lv/2-zinas/119062-grafiti-makslinieku-postijumi-nekustamajam-ipasumam-pieaug> [skatīts 2016, 15. apr]
38. Grafiti zīmējumi Rīgas ielās. Izdaiļo vai bojā skatu? Pieejams: <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/165527/grafiti-zimejumi-rigas-ielas-izdailo-vai-boja-skatu> [skatīts 2016, 15. apr.]
39. Hansabankas dāvana rīdziniekiem – Hanza Tunelis Kīpsalā pie Hansabankas Centrālās ēkas. Pieejams: <https://www.swedbank.lv/zinas/12.11.2004/> [skatīts 2016, 10. jan]
40. Hop Louie. Pieejams: http://www.blankcanvas.lv/en/map/hop_louie [skatīts 2016, 30. mar]
41. J.G.Herdera Rīgas Grīziņkalna vidusskolai būs grafiti interjers. Rīgas Pašvaldības portāls, 2014. Pieejams: <https://www.riga.lv/NR/exeres/7AEF35E2-21F3-4C6A-A0B2-A94E808341A1.htm?WBCMODE=PresentationUnpublished> [skatīts 2016, 1. mai]

42. Kampanas ievaros notīrīti 275,6 m² apzīmētu un aprakstītu objektu. Pieejams:
<http://laiki.lv/kampanas-ietvaros-notiriti-2756-m%C2%B2-apzimetu-un-aprakstitu-objektu/> [skatīts 2016, 15. apr]
43. Krišjāņa Barona ielā atklāts lielākais ielu mākslas darbs Baltijā „Saule, Pērkons, Daugava”. Ir, 2014. Pieejams: <http://www.irlv.lv/2014/5/27/krisjana-barona-iela-apskatams-lielakais-ielu-makslas-darbs-baltija-saule-perkons-daugava> [skatīts 2015, 5. nov]
44. Landmarks. Pieejams: <http://www.andrejsala.lv/162/103/> [skatīts 2016, 3. apr]
45. Latvian Museum of Naive Art. Pieejams: <http://www.andrejsala.lv/99/102/> [skatīts 2016, 3. apr]
46. LMS vēsture. Pieejams: http://lms.lv/index.php/cat_id/205/lng/lv [skatīts 2016., 5. apr]
47. Magdelēna multifunctional complex development, 1. stage. Pieejams:
<http://merks.lv/en/projekt/residential-and-commercial-building-in-riga-str-antonija-17a/> [skatīts 2016, 8.mai]
48. MTO. Pieejams: <http://www.blankcanvas.lv/en/map/mto> [skatīts 2016, 8. mai]
49. Neatļautā māksla – grafiti. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=250621>
[skatīts 2016, 15. apr]
50. Pasākumu pārskats. Pieejams: <http://www.jau.lv/113/2552/> [skatīts 2016, 3. apr]
51. Pavāre, K. Graffiti vēsture. Pieejams: <http://www.ritmainsituts.lv/?l1=blog&l2=207>
[skatīts 2015, 13. nov]
52. Pieprasītie nelegāļi jeb pasaules spicākie grafiti mākslinieki. Pieejams:
<http://www.delfi.lv/kultura/news/art/pieprasitie-nelegali-jeb-pasaules-spicakie-grafiti-makslinieki.d?id=43209544&page=2> [skatīts 2015, 13. nov]
53. Rīgā notiek pirmais Baltijas grafiti čempionāts. Pieejams:
http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/183742-riga_notiek_pirmais_baltijas_grafiti_cempionats [skatīts 2015, 13. nov]
54. Rudenī Rīgā tiks atklāts „Zelta Zivtiņas” tunelis. Pieejams:
<http://www.lvportals.lv/visi/preses-relizes?id=179927> [skatīts 2016, 30. mar]
55. Rudens gatavs apgleznot Latviju. Fold.lv, 2014. Pieejams:
<http://www.fold.lv/2014/03/rudens-gatavs-apgleznot-latviju/> [skatīts 2015, 5. nov]

56. Sabiedriskās kārtības noteikumi Rīgā. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=160837> [skatīts 2016, 15. apr]
57. Vadims Meikšāns jeb Krys: grafiti kā profesionāla māksla. Pieejams: <http://www.la.lv/grafiti-ka-profesionala-maksla/> [skatīts 2016, 10. jan]
58. Viesojoties Brasalonā. Latvijas Sabiedriskie mediji, 2014. Pieejams: <http://www.lsm.lv/lv/raksts/maksla/kultura/reportazha-viesojoties-brasalona.a89088/> [skatīts 2016, 8. mai]
59. Viss par grafiti. Pieejams: <http://visspargraffiti.blogspot.com/2009/05/kas-pie-vellna-ir-graffiti.html> [skatīts 2015, 13. nov]
60. Кубасова С. В скучные рампы вдохнули жизнь. Наша Газета, 2006, 26 окт.
61. Стены для искусства. Latvijas Sabiedriskie mediji, 2016. Pieejams: <http://ltv.lsm.lv/lv/raksts/06.05.2016-steni-dlja-iskusstva.id71514/> [skatīts 2016, 8. mai]
62. 10 places where graffiti is legal. Pieejams: <http://matadornetwork.com/trips/10-places-where-graffiti-is-legal/> [skatīts 2016, 3. apr]
63. About Street Art and its Function Within the Urban Landscape. Pieejams: <https://streetartscene.wordpress.com/about-street-art-and-its-function-within-the-urban-landscape/> [skatīts 2016, 3. apr]
64. Arms, S. The Heritage of Berlin Street Art And Graffiti Scene. Smashing magazine, 2011. Pieejams: <https://www.smashingmagazine.com/2011/07/the-heritage-of-berlin-street-art-and-graffiti-scene/> [skatīts 2016, 3. apr]
65. Banksy and the blue wall in Calais. Pieejams: <https://www.francealumni.fr/de/news/1313> [skatīts 2016, 3. apr]
66. Crossman, R. Paris street art: Gare du Nord goes graffiti with Quai 36 project. The Guardian, 2015. Pieejams: <http://www.theguardian.com/travel/gallery/2015/jun/12/paris-street-art-gare-du-nord-goes-graffiti-with-quai-36-project> [skatīts 2016, 3. apr]
67. Find legal graffiti walls around the world. Pieejams: <http://www.legal-walls.net/#lat=47.5378&lng=8.773270000000025&zoom=2> [skatīts 2016, 3. apr]
68. Graffiti – work of a master or just a disaster? Pieejams: <http://www.baltictimes.com/news/articles/31165/> [skatīts 2016, 3. apr]

69. History of Street Art in France: A Quick Overview. Pieejams:
<http://www.widewalls.ch/history-of-street-art-in-france/> [skatīts 2016, 3.apr]
70. Jones, S. Spray can prankster tackles Israel's security barrier. The Guardian, 2005.
 Pieejams: <http://www.theguardian.com/world/2005/aug/05/israel.artsnews> [skatīts 2016, 3. apr]
71. MTO x Blank Canvas Festival in Riga, Latvia. Pieejams:
<https://urbanitewebzine.com/2014/05/22/mto-x-blank-canvas-festival-in-riga-latvia/>
 [skatīts 2016, 8. mai]
72. New Graffiti Law Makes Stockholm City with Most Legal Walls. Pieejams:
<http://www.artslant.com/9/articles/show/41122> [skatīts 2016, 30.mar]
73. Nick Riggle. Pieejams: <http://www.nickriggle.com/curriculumvitae/> [skatīts 2015, 5. nov]
74. Swoon Biography. Pieejams: <http://www.artnet.com/artists/swoon/biography> [skatīts 2015, 5. nov]
75. The Art Story. Pieejams: <http://www.theartstory.org/artist-basquiat-jean-michel.htm>
 [skatīts 2015, 13. nov]
76. The Legalization of Street Art in Rio de Janeiro, Brazil. Pieejams:
<http://untappedcities.com/2012/02/13/the-legalization-of-street-art-in-rio-de-janeiro-brazil/> [2016, 3. apr]
77. Vhils. Pieejams: <http://www.widewalls.ch/artist/vhils/> [skatīts 2016, 3. apr]
78. Akayism as Urban Recreation. Pervasive Games: Theory and Design, 2009. Pieejams:
<https://pervasivegames.wordpress.com/2009/12/08/akayism-as-urban-recreation/>
 [skatīts 2016, 10. feb]
79. Beckman, M. De stickar in staden i garn. Dialogweb, 2011. Pieejams:
<http://old.nordvux.net/object/29279/destickarinstadenigarn.htm> [skatīts 2016, 2. feb.]
80. Brittiska The Guardian hyllar Stockholms gatukonstnär Herr Nilsson. Pieejams:
<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/brittiska-the-guardian-hyllar-stockholms-gatukonstnar-herr-nilsson/aRKobg!bb@103pisVYpi7wjzAB49A/> [skatīts 2015, 10. dec]
81. Brödrena Banksy. Gatukonst, 2014. Pieejams:
<http://www.gatukonst.se/2014/03/23/broderna-banksy/> [skatīts 2016, 10. Feb.]

82. Bröderna Barsky. Pieejams:
http://www.highlights.nu/images/products/762/pdf_762.pdf?PHPSESSID=tbkcnkzvc
[skatīts 2016, 30. Jan.]
83. DN Debatt. Nolltolerans mot graffiti – en politisk linje som spårar ur. Pieejams:
<http://www.dn.se/debatt/stockholmsdebatt/nolltolerans-mot-graffiti-en-politisk-linje-som-sparat-ur/> [skatīts 2016, 20. apr]
84. En mer positiv attityd till gatukonst och graffiti. Pieejams:
<https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1747845> [skatīts 2016, 20. apr]
85. Evers & Olio @HAK. Pieejams: <http://www.wallery.se/commissions/evers-ollio-hak/>
[skatīts 2016, 30. mar]
86. Fascinate. Pieejams: <http://fascinategraffiti.blogspot.com/2011/03/about-intro.html>
[skatīts 2016, 10. mar]
87. Fel att släppa nolltolerans motklotter. Pieejams: <http://www.svd.se/fel-att-slappa-nolltolerans-mot-klotter/om/debatt> [skatīts 2016, 20. apr]
88. Förslag: Lagliga väggar för gatukonst i Vällingby. Pieejams:
<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/forslag-lagliga-vaggar-for-gatukonst-i-vallingby/aRKOjo!AOCNLaCX4D1g4p0UAFapw/> [skatīts 2016, 30. mar]
89. Gamla Stan – stickers & tags. Pieejams: <http://www.gatukonst.se/2013/03/01/gamla-stan-stickers-tags/> [skatīts 2016, 30. mar]
90. Gatukonst på Slussen. Pieejams: <http://www.stockholmkonst.se/aktuellt/gatukonst-pa-slussen/> [skatīts 2016, 30. mar]
91. Gatukonst. Pieejams: <http://www.gatukonst.se/2012/04/20/gatukonstvandring-i-stockholm-i-morgon/> [skatīts 2016, 10. feb]
92. Graffiti väggar snart i Årsta – kanske. Pieejams:
<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/graffitivaggar-snart-i-arsta-kanske/aRKOjo!Nt2n8@KqZqgitfdFCb9SEw/> [skatīts 2016, 30. mar]
93. Gustaf Engström, Sverige. Konstnärerna, 2015. Pieejams:
<http://www.streetartosterlen.se/gustaf-engstrom-sverige/> [skatīts 2016, 2. feb]
94. Här är Stockholms största frizon för graffiti. Pieejams:
<http://www.metro.se/nyheter/har-ar-stockholms-storsta-frizon-for-graffiti/EVHodq!ARNzFAhnyys/> [skatīts 2016, 30. mar]

95. Hela Kolingsborg ska målas med graffiti. Pieejams:
<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/hela-kolingsborg-ska-malas-med-graffiti/aRKofo!fJGpSoqnW9Qt7fO5RDZXBA/> [skatīts 2016, 30. mar]
96. Henrikson, L. Meningslöst klotter eller kreativ gatukonst? Pieejams:
<https://lovahenrikson.files.wordpress.com/2013/03/meningslc3b6st-klotter-eller-kreativ-gatukonst1.pdf> [skatīts 2016, 20. apr]
97. Konstvetare kritiserar nolltolerans mot graffiti. Pieejams: <http://www.su.se/om-oss/press-media-nyheter/nyheter/konstvetare-kritiserar-nolltolerans-mot-graffiti-1.88758> [skatīts 2016, 20. apr]
98. Nu är det klart, Fascinate officiellt k-märkt. Pieejams:
<http://www.gatukonst.se/2015/12/07/nu-ar-det-klart-fascinate-officiellt-k-markt/> [skatīts 2016, 20. apr]
99. Nya förslaget: Skapa graffiti-paradis under Tranebergsbron. Pieejams:
<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/nya-forslaget-skapa-graffitiparadis-under-tranebergsbron/aRKpbj!T5dsJVWa5uHVSdvltxCp@A/> [skatīts 2016, 30. mar]
100. Olaglig graffiti stoppas lättare utan nolltolerans. Pieejams:
<http://www.dagenssamhalle.se/debatt/olaglig-graffiti-stoppas-laettare-utan-nolltolerans-11617> [skatīts 2016, 20. apr]
101. Policy mot klotter och liknande skadegörelse i Stockholm. Pieejams:
<http://www.gatukonst.se/wp-content/uploads/2013/08/klotterpolicy2.pdf> [skatīts 2016, 20. apr]
102. Polis: Nolltolerans mot graffiti är estetisk censur. Pieejams:
<http://www.dn.se/debatt/stockholmsdebatt/polis-nolltolerans-mot-graffiti-ar-estetisk-censur/> [skatīts 2016, 20. apr]
103. Shora målade Justin Biebers ”What do you mean?”-vägg i Stockholm! Pieejams: <http://www.tidningenjulia.se/artiklar/artiklar/20151029/shora-malade-justin-biebers-whatdoyoumean-vagg-i-stockholm> [skatīts 2016, 30. mar]
104. Snart finns lagliga graffiti-väggar på Söder. Pieejams:
<http://www.stockholmsfria.se/artikel/116576> [skatīts 2016, 30. mar]
105. Snösättras väggar har vaknat till liv. Pieejams: <http://www.svd.se/snosatras-vaggar-har-vaknat-till-liv> [skatīts 2016, 30. mar]

106. Sosse protesterade mot nolltolerans – målade graffitipå laglig väg. Pieejams:
<http://www.stockholmsfria.se/artikel/91634> [skatīts 2016, 20. apr]
107. Stadsmuseet anordnar vandringar i gatukonst. Pieejams:
<http://www.stockholmsfria.se/artikel/7164> [skatīties 2016, 20. apr]
108. Stockholm avskaffar nolltolerans mot graffiti. Pieejams:
<http://www.svt.se/kultur/konst/stockholms-graffitiforbud-avskaffas> [skatīts 2016, 20. apr]
109. Stockholm behöver mer graffiti. Pieejams:
<http://www.stockholmdirekt.se/nyheter/stockholm-behover-mer-graffiti/Ldendk!9CcWIdZVI3PNCITZQ4W5g/> [skatīts 2016, 30. mar]
110. Urban Recreation from Akay and Peter. Wooster Collective, 2007. Pieejams:
<http://www.woostercollective.com/post/urban-recreation-from-akay-and-peter> [skatīts 2016, 10. feb]
111. Wallery. Pieejams: <http://www.wallery.se/sveriges-storsta-gatukonstutstallning/> [skatīts 2016, 15. apr.]
112. Balade du dimanche SUPER STREET ART sur les pas de KASHINK.
 Pieejams: <https://socutesoculture.com/balade-du-dimanche-super-street-art-sur-les-pas-de-kashink/> [skatīts 2016, 3. apr]

Intervijas:

113. Intervija ar Daini Rudeni. Tiešā intervija, 2016. gada 5. aprīlī, Coffee Inn, Rīga.
114. Intervija ar Vadimu Meikšānu. Tiešā intervija, 2016. gada 10. aprīlī, Lačplēša iela, Rīga.
115. Intervija ar Gustavu Engstrēmu. Netiešā intervija, 2016. gada, 14. aprīlī.

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba „Ielu māksla Rīgā un Stokholmā: lokalitāte un leģitimitāte” ietvaros tiek sniegts ieskats ielu mākslas attīstībā Latvijā un Zviedrijā, tiek veikts salīdzinājums starp ielu mākslas lokācijas vietām Rīgā un Stokholmā, kā arī salīdzinājums starp ielu mākslas leģitimitāti abās galvaspilsētās, turklāt tiek piedāvāta Rīgas ielu mākslas darbu karte. Par bakalaura darba mērķi ir izvirzīts ielu mākslas vietas izvēles un tiesiskā regulējuma aspektu pētīšana Rīgā un Stokholmā un to savstarpējais salīdzinājums. Darba mērķa sasniegšanai tika izvirzīti tādi darba uzdevumi kā literatūras analīze, interviju veikšana un kartes veidošana. Darba gaitā tika izmantoti 115 avoti 5 dažādās valodās (latviešu, krievu, angļu, zviedru un franču), to skaita 4 monogrāfijas, 2 vārdnīcas, 20 zinātniskie raksti, 84 publicistikas avoti un 3 intervijas.

Bakalaura darbs ietver sevī četras nodaļas. Pirmā nodaļa ir veltīta ielu mākslas vēstures un attīstības izpētei. Tajā tiek atklāts ‘ielu mākslas’ jēdziena skaidrojums un tiek vēstīts par ielu mākslas attīstības priekšnosacījumiem Latvijā un Zviedrijā. Otrajā nodaļā tiek sniegta ielu mākslas lokalitātes analīze Rīgā un Stokholmā un iegūto datu salīdzinājums. Darba trešā nodaļa ir veltīta ielu mākslas leģitimitātei Rīgā un Stokholmā un iegūtās informācijas salīdzinājumam. Darba ceturtajā nodaļā tiek aprakstīta Rīgas ielu mākslas darbu karte, kas tika veidota darba ietveros un kas piedāvā ieskatu ielu mākslas daudzveidībā Rīgas pilsētas telpā. Pētījuma beigās tiek piedāvāti secinājumi, kas tika izdarīti darba gaitā.

SUMMARY

Thesis „Street art in Riga and Stockholm: locality and legitimacy” provides information about the development of street art in Latvia and Sweden, provides a comparison between location of street art in Riga and Stockholm, provides a comparison between legitimacy of street art in both capitals, and provides a map of street art in Riga. The aim of this thesis is to analyse the choice of street art locations and aspects of legislation in Riga and Stockholm and to make a comparison. For achieving the aim the following tasks were set: analysis of literature, conducting of interviews and creation the map. During the research there were used 115 sources in 5 different languages (Latvian, Russian, English, Swedish and French), between them 4 are monographs, 2 are dictionaries, 20 are scientific papers, 84 are publicistic articles and 3 are interviews.

The thesis consists of 4 parts. The first part is devoted to the reserach on history of street art and its development. It provides an explanation of ‘street art’ definition and an insight into prerequisites of street art developement in Latvia and Sweden. The second part is dedicated to analysis of street art location in Riga and Stockholm and comparison of the data. The third part is devoted to legitimacy of street art in Riga and Stockholm and comparison of the data. In the last part a description of the map could be found which provides an insight into diversity of street art in Riga’s public space. Conclusions which were made during the research are found in the end of the thesis.

SAMMENDRAG

Informasjon om utvikling av gatekunst i Latvia og Sverige, sammenligning av gatekunsts lokasjonssteder i Riga og Stokholm, sammenligning av gatekunsts legitimitet i både hovedstatene og kartet over gatekunst i Riga er oppgitt innenfor bacheloroppgaven ”Gatekunst i Riga og Stokholm: lokalisering og legitimitet” („Street art in Riga and Stockholm: locality and legitimacy”). Målet av denne bacheloroppgaven er å undersøke og å sammenlikne valg av gatekunsts lokasjonssteder og å undersøke reguleringsmessige forholdene i Riga og Stokholm. For å oppnå målet ble følgende oppgavene reist: literatursanalyset, gjennomføring av intervjuer og kartlegging. Det var brukt 115 kilder på 5 språk (latvisk, russisk, engelsk, svensk og fransk), blant annet 4 monografier, 2 ordbøker, 20 vitenskapelige artikler, 84 journalistiske kilder og 3 intervjuer innenfor bacheloroppgaven.

Oppgaven består av fire deler. Den første delen handler om gatekunsts historie og utvikling. Den forteller om betydning av begrepet ’gatekunst’ og gatekunsts utviklings forutsetninger i Latvia og Sverige. Den andre delen oppgir analyset av gatekunsts lokasjonssteder i Riga og Stokholm og sammenligning av samlet data. Den tredje delen forteller om gatekunsts legitimitet i Riga og Stokholm og sammenligning av samlet data. Den fjerde delen oppgir en beskrivelse av kartet og tilbyr en innsyn i flerheten av gatekunst i Riga. I slutten av bacheloroppgaven er konklusjonene oppgitte.

PIELIKUMI

Topcat 126

Pieejams: <http://collections.mcnyc.org/Collection/Topcat-126-24UAKV9QR1U.html>

[skatīts 2016, 25. apr]

Keith Harring

Pieejams: <http://publicdelivery.org/keith-harings-subway-drawings/>
[skatīts 2016, 25. apr]

Space Invader

No darba autores privātā arhīva. Nofotografēts Parīzē, 2015. gada 20. oktobrī

Blu, fragments no animācijas „Muto”

Pieejams: <https://artsenglish.wikispaces.com/Urban+Artists>

[skatīts 2016, 25. apr]

Dainis Rudens, Kiive „Saule, Pērkons, Daugava”

Pieejams: <http://www.irlv.lv/2014/5/27/krisjana-barona-iel-a-pskatams-lielakais-ielu-makslas-darbs-baltija-saule-perkons-daugava>

[skatīts 2016, 25. apr]

Dainis Rudens, Ēriks Caune „Skaņu vīrs”

Pieejams: <http://www.irliepaja.lv/lv/raksti/kultura/ar-skanu-viru-liepajas-ielas-ienak-laikmetiga-maksla/>
[skatīts 2016, 25. apr]

Uzlīmes Rīgā

No darba autores privātā arhīva. Nofotografēts 2016. gada 9. maijā

Fascinate

Pieejams: https://www.geocaching.com/geocache/GC1AXJB_fascinate?guid=dc98fb58-ae8a-40b5-9dff-bab4e90a25be

[skatīts 2016, 25. apr]

Uzlīmes Stokholmā

Pieejams: <http://www.ekosystem.org/photo/6467>

[skatīts 2016, 25. apr]

Brödrene Barsky

Pieejams: http://ex-epsilon.slu.se/2703/1/Konstn%C3%A4rligt_intr%C3%A5ng.pdf

[skatīts 2016, 25. apr]

Gustaf Engström

Pieejams: <https://erikssonskultursidor.wordpress.com/tag/osterlen/>

[skatīts 2016, 25. apr]

Herr Nilssen „Hell Kitty”

Pieejams: <http://www.stockholmdirekt.se/internal/cimg!0/6uczr65f1pfae7xr7772qlvdtnl1fvn>
[skatīts 2016, 25. apr]

Banksy „Slave Labour”

Pieejams: <https://static-secure.guim.co.uk/sys-images/Guardian/Pix/pictures/2013/5/11/1368272251323/banksy-mural-slave-labour-010.jpg>

[skatīts 2016, 25. apr]

Banksy

Pieejams: https://electronicintifada.net/sites/default/files/styles/original_800w/public/2005-08/livingroom483.jpg?itok=32cw7NOT&timestamp=1448949295

[skatīts 2016, 25. apr]

Banksy

Pieejams: <http://home.bt.com/images/new-banksy-artwork-of-apples-steve-jobs-at-the-jungle-in-calais-136402858969003901-151212175007.jpg>

[skatīts 2016, 25. apr]

Vhils

Pieejams: <http://www.widewalls.ch/wp-content/uploads/Vhils-art-for-Guarani-community-at-Aracai-village-in-Brazil-2014.jpg>

[skatīts 2016, 25. apr]

Latvijas Naīvās mākslas muzejs

Pieejams:

http://orig11.deviantart.net/e754/f/2009/240/2/d/naive_art_museum_of_latvia_by_kwaman.jp

[pg](#)

[skatīts 2016, 25. apr]

MTO

No darba autores privātā arhīva. Nofotografēts 2016. gada 9. maijā

Ielu mākslas darbi uz Kaņepes Kultūras centra sienām
No darba autores privātā arhīva. Nofotografēts 2016. gada 9. maijā.

Ielu mākslas darbu uz Autentika 2 ēkas
No darba autores privātā arhīva. Nofotografēts 2016. gada 9. Maijā

Rīgas ielu mākslas darbu karte

1 – stencila tehnikā veidotais zīmējums

2 - uzlīme

3 - stencila tehnikā veidotais zīmējums

4 – sienas gleznojums

5 - sienas gleznojums

6 - uzlīmes

7 - afiša

8 – uzraksts uz sienas

9 - stencila tehnikā veidotais zīmējums

10 - stencila tehnikā veidotie zīmējumi un afiša

11 – mozaīka uz sienas

12 – uzraksts uz sienas

13 - stencila tehnikā veidotie zīmējumi

14 - uzraksti

15 - stencila tehnikā veidotie zīmējumi

16 - stencila tehnikā veidotais zīmējums

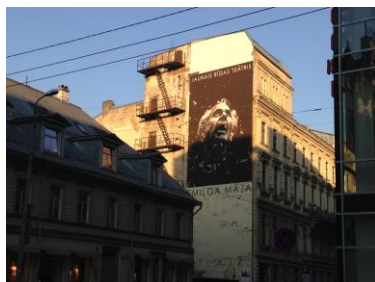
17 - stencila tehnikā veidotais zīmējums un uzlīme

18 - stencila tehnikā veidotais zīmējums

19 - stencila tehnikā veidotais zīmējums

20 - stencila tehnikā veidotais zīmējums

21 - stencila tehnikā veidotais zīmējums

**22 - stencila tehnikā veidotais sienas
apgleznojums**

23 - stencila tehnikā veidotais zīmējums

Intervija ar ielu mākslinieku Daini Rudeni

Intervijas laiks un vieta: 05.04.2016 19:45, Coffee Inn Matīsa ielā

Intervijas ilgums: 1 stunda

1. Kas Tavuprāt atšķir ielu mākslas no grafiti? Kādā virzienā Tu darbojies un kāpēc?

Nu, tā atšķirība ir par to, ka grafiti ir rakstīšana, vārdu rakstīšana un ielu māksla ir viss cits, kas nav klasificējams. Grafiti ir jābūt tam, kas ir vandālisms, ka tu raksti savu vārdu un staigā apkārt, un parakstīšanās – kaligrāfiski vai nekaligrāfiski, bet nu idejiski. Tas ir galvenais, kas nodod to, kas ir rakstīts, aprakstīts vai vārdi, kas ir uzzīmēti - tas ir grafiti. Attiecīgi pārējais, kas ir trafareti un uzlīmes vai pat kaut kādi objekti – tas būtu ielu māksla. Es pats darbojos ielu mākslas virzienā, bet es aizsāku, zīmējot grafiti, un tikai, man liekas, 2008. vai 2009.gadā es pirmo reizi pamēģināju griezt trafaretus un tad es pats pie sevīm sapratu, ka laikam tas grafiti periods ir beidzies, un es vienkārši pārslēdzos uz trafaretiem, ielu mākslu, jo es sapratu to, ka man bija mērķis – gribēju izdarīt kaut ko normālu, sevi apliecināt, ir tā doma, ka es varu, bet, veidojot grafiti, neko tādu nevarēšu izdarīt, un tā es sapratu, ka tas grafiti laiks varbūt jau ir pagājis, ka ir jāpievēršas ielu mākslai un trafaretiem.

2. Pastāsti par iegūto pieredzi, piedaloties „Blank Canvas” festivālā 2014.gadā.

Es esmu piedalījies vēl arī citos festivālos, bet „Blank Canvas” nosacīti viss bija kārtībā. Bija tā, ka es pats iesaistījos, arī palīdzēju cilvēkiem tās krāsas sagādāt, vietas, kur zīmēt, ar kaut kādiem ieteikumiem, jo organizatori pirmo reizi saskārās vispār ar kaut ko tādu un vienkārši nebija pieredzes – tad es centos palīdzēt, cik nu tur varu. Tur bija organizācija, kas palīdzēja, visu nodrošināja, un vislielākais atbalsts bija saistībā ar institūcijām. Šeit varu minēt tādu labu piemēru, kas ir klasisks Latvijas variants, par to, ka, ja es pats personīgi vai ar tevi kopā mēs izdomātu uztaisīt projektu kaut kādu, ko mēs uzzīmēsim, tad to sienu mums visdrīzāk neatļautu izmantot, mums nedotu atļauju. Tad būtu jāiesniedz vizualizācijas, tad viņi paši izvērtētu, nu attiecīgi, kas ir arī vērtētāji un tas viss. „Blank Canvas” ietvaros tas notika tā, ka viņi vienkārši apstiprināja šīs vietas bez vizualizācijām, jo šeit bija uzaicināti internacionāli mākslinieki, un tu viņiem neprasi tās skices. Uz tā tad viss varēja notikt. Es pieļauju, ka „Blank Canvas” ietvaros es uztaisīju Tallinas ielā darbu kopā ar Kiewie, jo tā bija vislielākā

siena, ko varēja dabūt, ko mēs atradām. Viņa bija principā centrā un tā ir vislabākā iespēja. Skaidrs tas, ka, ja, piemēram, būtu es pats vai kopā ar Kivie, mēs ietu, būvvaldē mums neviens neko tādu nekad neatļautu darīt. Ja mēs, piemēram, rādītu skici, tad mums neļautu to realizēt. Es tā uzskatu, man ir tāda ļoti liela pārlicība. Bet nu tas viss notika, un, manuprāt, ir diezgan labas atsauksmes, cilvēki nav bēdīgi, apmaitots un aizkrāsots nav, ir tā ar to pozitīvo noti. Bet, ja nebūtu šāds festivāls, kaut arī būtu tās domas un visas vēlmes, tad nekas tāds nenotiktu.

Tuvākajā laikā nekas tāds nav plānots, nekas nebūs. Ja būtu tādi kultūras galvaspilsētas un finansējumi, kurus var atgūt, tad noteikti tas notiktu biežāk. Tā cilvēkiem nav īpaši liela interese to darīt. Es esmu pats domājis, ka varētu varbūt kādu festivālu rīkot vai kaut ko tam līdzīgu, bet es katrā projektā saskaros ar to, ka jāsaskaņo pasūtītāju vai mājas īpašnieku, skices, tad man vajag atrast finansējumu, tad, sākot ar pagarinātājiem, pacēlāju, kas to visu atvilks, aizvilks. Kad es tieku līdz tai zīmēšanai, man vairs nav spēka. Par to festivālu domājot, ir jābūt cilvēkiem, kas ir projektu rakstītāji utt., bet šis nav tas pelnošākais sektors, tādēļ domāju, ka nevienam nav intereses par to tik ļoti, lai ko tādu darītu.

3. Kā Tev šķiet, kur Rīgā pastāv legāla ielu māksla? Kādus darbus Tu varētu pieskaitīt pie ša virziena?

Es teiktu, ka tas ir tas, kas ir uztaisīts festivālu ietvaros – lokācijas visas saskaņotas. Piemēram, Rīgā nav tādas legālas vietas, kur varētu kāds iet un kaut ko darīt, tāpēc var redzēt, ka nav tās kvalitātes, jo viss notiek pa tumsu. Viss ir laika un kvalitātes ziņā ierobežots. Līdz ar to mēs saņemam to, ko nosacīti dodam.

Nav izdevīgi saskaņot lokāciju ar namu īpašniekiem, tā ir liela ņemšanās, lai cīnītos par kaut ko, lai kāds atļautu, lai par savu naudu tu varētu kaut ko kaut kur izdarīt. Grūti pateikt, kāpēc nav citu, kas zīmē uz fasādēm, viņiem nav intereses vai neredz iespējas to izdarīt, domā, ka tas nav reāli un pat nepamēģina. Tā pieredze ir tāda, ka viss beidzas vēl nesācies.

Es arī nodarbojos ar pasūtījumiem, tas ir tas, no kā var dzīvot. Cik ir cilvēka kapacitāte, cik cilvēks var ņemt tos komercpasūtījumus, lai pats nepazustu, bet tas tikai attīsta. Tu vari būt neatkarīgs. Ja tu nepelni ar mākslu, tad tev ir jāpagādā kaut kas cits, kāds cits darbs – tu strādā restorānā par viesmīli vai vienalga kaut kur par kaut ko, kas nebūs diez ko augstā amatā. Un brīvajā laikā nodarbojies ar mākslu. Praktiski tu ļoti maz arī saņem, bet nu labāk, lai

mākslinieks ir mākslinieks, kas dara gan komercdarbus, gan pats, ko viņš pats dara, nekā mākslinieks ir celtnieks, kas brīvā laikā ir mākslinieks. Ja tu visu laiku vari ar to nodarboties, tas ir pavisam savādāk, tajā ikdienā esi iekšā un tamlīdzīgi. Bet ja pa dienu tev ir jālej vīns vai apkalpo, vai kaut kādas tādas lietas, tad māksla paliek apgrūtināta. Labāk tiecies uz to, lai būtu par profesionālo mākslinieku, jo tur ir skaidrs, ka būs lielāka izaugsme; gan arī mākslinieks būs priecīgāks par to, ka nopelnīja ar to, ko viņš dara. Tas ir arī mans gadījums. Agrāk strādāju kaut kādus darbus, ko var strādāt ikviens, bet vēlāk sapratu, ka tas ir jāatmet, ka ir jādara tā viena lieta, šajā gadījumā ielu māksla. Tā es arī dzīvoju. Es pieņemu, ja man būtu vienalga kas, ko es citu darītu, tad es nebūtu spējīgs realizēt kaut kādus projektus. „Blank Canvas” mani neviens jau nelaistu uz pusotru mēnesi atvaļinājumā no darba uzzīmēt sienu. Es domāju, ka mani atlaistu. Es būtu bēdīgs, un viss, ko es varētu izdarīt, arī ietu uz leju. Agrāk nebija tādu pasūtījumu, no kuriem nācās atteikties, bet pēdējā laikā jā. Agrāk es darīju visu, bet tagad es nezinu, varbūt esmu izlēpis, varbūt priekšā tādi cilvēki, kas neuzrunā. Mēs sarunājamies, bet es saprotu, ka katrs no mums runā par kaut ko citu, un es nekad nevarēšu viņiem izpatikt. Es cenšos laicīgi atteikties, lai citiem laiku nekavētu un tamlīdzīgi. Teiksim, es no kaut kā atsakos, tad idejiski viņiem vajadzētu piedāvāt kādam citam. Varbūt viņi nodomā, ka visi ielu mākslinieki ir tādi kaut kādi kretīni. Man pašam likās interesanti, nav kāda cita, kas ņemtos realizēt.

4. Vai Tavuprāt ielu māksliniekiem ir nepieciešama speciāla telpa pilsētā, lai varētu aktīvāk darboties?

Pēdējā laikā ir runa to. Televīzijā es arī par to runāju. Protam, ka augtu tā kvalitāte. Visos laikos visi gribēja pamēģināt. Tad labāk kāds aiziet un pamēģina tur, kur var pamēģināt, nevis uz kaimiņa jaunās jūgendstila fasādes. Pašvaldībai, manuprāt, būtu pašai jārosina, ka jābūt šādai vietai, jāveic preventīvie pasākumi, lai novērstu īpašumu bojāšanu. Viņi to nedara, viņi uzskata, ka tas nav vajadzīgs, līdz ar to tiek likti sodi par tām fasādēm. Ir skaidrs, ka vienmēr kāds kaut ko tādu darīs. Ir smieklīgi norakstīt to uz to, ka cilvēki ir aprobežoti un stulbi. Šī problēma ir jārisina pat ar tik primitīvu lietu kā Sarkandaugavā uz žoga ļaut zīmēt, uzrakstīt preses relīzi, uztaisīt atklāšanas pasākumu un viss.

Es domāju, ka vajadzētu būt brīvākai pieejai, jo mums nav tik daudz cilvēku kā Stokholmā, jo, manuprāt, tas būtu liels panākums, ja cilvēki ietu un zīmētu tur, un viņi nestaigātu un nezīmētu

citur apkārt. Bet, ja būs kaut kādi ierobežojumi, ja prasīs skices, tad neviens neko tādu nedarītu. Tad viņi turpinās darīt tā, kā viņi darīja līdz šim. Principā tad pazūd tā jēga. Man ir bēdīgi skatīties, kā izskatās Rīga. Cilvēkiem izpratne ir tāda, ka pilsētas centrs nepārtraukti tiek aprakstīts, bet centrs reāli ir aprakstīts līdz 2009.-2010.gadam. tad tā zīmēšana, tas lielais vilnis beidzās. Tas, kas ir tagad – tā ir tā vēsture, 4 gadus veca, kas nav notīrīta. Tad visiem liekas, ka tas visu laiku notiek, bet reāli nē. Katru gadu pavasarī pamostas sniegpulkstenīši, tāpat arī šis jautājums par grafiti. Visi saprot, ka ir šī problēma, bet tas tā vienmēr arī paliek.

Man patīk uz ielām redzētie nelegālie darbi. Tie ir grafiti, bet var redzēt, cik cilvēkam ir laba izjūta par burtu formām un dizainu; kā tad ir izveidots, lielā steigā, bet nu tomēr. Acīmredzams, ka cilvēkam ir dzelzs nervi, ka viņš jūtas brīvs, cik ļoti tas ir kvalitatīvi. Varbūt cilvēki uz to skatās, ka tas ir briesmīgi un tā tālāk, neiedziļinoties tajā, kas tas ir. Pilnīgi noteikti tas ir tāds Eiropas līmeņa darbs. Iespējams, mums ir tā sliktā pieredze, bet šad tad ir darbi, kad var just, ka cilvēkam ir spējas un zināšanas. Var redzēt, ka ir uzrakstīts bet ir uzrakstīts smuki, rokraksts smuks. Ja skatās kvalitāti, tad daudziem ir kvalitāte, ļoti daudzos gadījumos. Rīgas gadījumā tie ir tādi 2-3 cilvēki, kuriem tā kvalitāte atkārtojas, teiksim, kad ir ko paskatīties, kad ir interesanti papētīt. Centrā mēs vairāk redzam visus, kas izmēģina. Pieņemsim centrā ir simts aktivitātes, 25 varētu būt ok, tad pārējās ir tādas bēdīgas.

(swedbank tunelis) 2004.-2005.gadā Rīgā bija 2-3 vilnis, vislielākais, kas bija līdz šim principā. Liela daļa no tiem darbiem, joprojām stāv uz tā lielā fona. Tad bija principā tā, ka grafiti ir nelegāli, tas ir vandālisms, tu raksti savu vārdu, nevis zīmē smukus kaķīšus, eiromonētas, dolārus, kas ir vairāk jau mākslinieki. Tad, piemēram, atnāk šie mākslinieki, kas ir bijušie grafiti džeki, viņi ir aizgājuši uz to nākošo, ka viņi ir jau tajā mākslā, un jau sevi pie tā pieskaista. Rīgā teiksim ir kādas domubiedru grupas ar nosaukumiem, tur jau katrs vairāk vai mazāk savus tēlus zīmē viņu apkārtnē, izpaužas. Tad pēkšņi notiek festivāls, kur uztaisa konkursu, katram samaksā 50 latus par uzvaru, lai viņš varētu to darbu realizēt, tad cilvēki ļoti cīnījās par patiesību neīstenību, par to, ka kultūru nedrīkst bojāt un tamlīdzīgi, jo viņi, manuprāt, pat nezaicināja nevienu no tiem grafiti džekiem, viņi to klāji noignorēja un sazīmēja rozā puķītes. Viņi tad acīmredzot ar sekām nerēķinājās. Jo viņi to uztaisīja kā šiku grafiti pasākumu, bet nu tas ir vairāk ielu mākslas pasākums, bet viņi to prezentēja tā, un tad attiecīgi visa tā ideoloģija līdzī. Tas ir tas piemērs, ko piemin visi, bet neviens tajā nav iedziļinājies, jo neko tādu nedrīkst darīt, jo visu tad aizkrāšos. Tik, cik ir bijuši mani darbi,

neviens man nav zīmējis pāri. Tie darbi stāv. Facebook ir tāda „Rīgas sienas” grafiti lapa, ir bijis tā, ka viņi nošēro arī manas bildes, bet viņi liek tikai grafiti burtus, bet viņi nošēro mani un tur ir klāt komentārs par to, ka viņi jau parasti nešēro, bet tas ir kaut kas, uz ko paskatīties. Protams, ja es demagoģētu, ka esmu grafiti vandālis, tad es kā tie, kas ēnā stāv cilvēki, kas ir kultūras stūrakmeņi, gan jau viņi kaut ko arī man pāri. Cenšos domāt līdzīgi un respektēt viņus, lai nebūtu kaut kādas domstarpības, mums ir kopīgs krāsu baloniņš, tas arī viss. Es necenšos uztaisīt no sevis to, kas es neesmu. Tas ir tāds pats stāsts, kas notika tur, un visi dabūja bēdīgu pieredzi.

Banksy arī nedara to legāli, bet arī ir ielu mākslinieks. (kāpēc Blu aizkrāsoja savus darbus) notika kaut kāds festivāls, un viņi sāka reklamēt kaut kādus brendus, un viņi sāka iekļaut tos darbus festivāla ietvaros. Viņi apzīmogo ar Adidas, Samsung, Coca-Cola, bet viņiem reāli pat neko nemaksā un nepiedāvā. Tas bija vienkārši protests, ka viņš neiedalīsies, un savus darbus aizkrāsoja.

Sabiedrība paliek par ielas mākslas īpašnieku, es to uzskatu par devumu tautai. Es atnāku, kaut ko izdaru, un to var apskatīt jebkurš jebkurā brīdī. Tāds publiskais atvērtais muzejs, kas strādā visu diennakti. Tas pieder visiem, un tiklīdz kāds grib uzlikt savu brendu, kaut kādās savās kampaņās iesaistīt, tad var uztaisīt tādu gājieni. Tas ir par to, lai tas paliktu brīvs, un neviens to ne pavilktu zem kaut kā apakšā.

5. Kā Tu izvēlies sava darba lokācijas vietu? Vai Tu to izpēti? Vai tā tiek izvēlēta pavisam nejauši?

Vairāk vai mazāk es varu izvēlēties kaut kādas vietas, bet, piemēram, īpašnieks neļaus to darīt, un nekas tur nebūs, nevar būt pārliecinātam. Esmu taisījis Facebook uzsaukumu, ka es meklēju fasādes, cilvēki man iesūta, es izpētu tās vietas, cik ir lielas, cik tā fasāde ir laba, kāda ir tā lokācija. Kad es to taisu, man ir svarīgi, lai tā pēc iespējas ilgāk tur stāvētu, lai neaizkrāsojās ātri, un lai ir pēc iespējas labākā lokācijā, kur viņu redzēs cilvēki. Tās ir tādas vadošās pozīcijas. Tagad jau ir 2 gadi kopš es uztaisītu Sārdaugavā uz divstāvu mājas, un tas likās tāds melnais caurums Sarkandaugavā. Noskaņa bija forša apkārt, kaut gan tur ir briesmīgi, bet bija ok. Nama īpašniece bija ļoti atvērta, visu var sarunāt. Tas notika tikai laba kontakta dēļ. „Blank Canvas” pasākumā bija atraduši kaut kādas vietas, kuras gribētu, tad viņi meklēja īpašniekus, viņi centās saskaņot, bet ar daudziem nesaskaņoja, neatrada īpašniekus vai

daudzdzīvokļu mājām ir jāsavāc 51%, kas ir par. Piemēram, Pļavnieki vai Purvciems, pieļauju arī uz otru pusi – Imanta un Zolitūde – kad brauc iekšā Rīgā ir tā, ka mājas gals viens pie otra, tāda kā kapsēta, ar tiem tādiem kā kapakmeņiem pelēkiem. Es pirms kāda laika jau esmu iedomājies, ka var jau kaut ko tur izdarīt, bet, ja tā ir pieņemsim 12 stāvu māja, tur ir 10 korpusi, un katrā korpusā ir nezinu, 50 dzīvokļi. Es taču nestaigāšu pie katra, cik tur aizies laika, vairāki mēneši. Kamēr es katru satikšu, katram izstāstīšu. Vai man tas ir vajadzīgs, vai nē? Tādas lietas es vienkārši ignorēju, man tas nav vajadzīgs, jo es gribu kaut ko darīt un taisīt, nevis skaidrot kādam kaut ko, pierādīt, ka to vajag. Un tad tā vietu izvēle burtiski sarūk. Daži namīpašnieki mēdz piepalīdzēt, teiksim ar krāsu un tā. Tas ir patīkami, jo tas viss ir dārgi.

6. Kur Tavuprāt Rīgā ir visvairāk atrodami ielu mākslas darbi?

Es pat nezinu, kur ir visvairāk. Andrejsalā agrāk bija vieta, kur nevienu netraucēja, tur bija arī Dirty Deal Bārs. Tāda jauniešu vide. Līdz to pārbūvēja par glamūrīgu restorānu, tā vieta palika savādāka. Vieta, kur var tagad iet kaut ko darīt, nosacīti neoficiāli legālā vieta, kur jāprasa atļauja ir Brasalona, kas ir pie tilta, Latvijas mākslinieku savienība, tā ir otrā vieta, kur kāds kaut ko zīmē. Rīgā zinu, ka ir Bolderājā, pie Jūras skolas ir baseins pamests – tur viss ir izzīmēts (tur vairāk tāds grafiti). Visas šīs gar dzelzceļu līnijām, betona žogi, tur koncentrējas visi šie grafiti, tur tā vide ir diezgan nepiespiesta. It kā viņi tur iet un zīmē, it kā neviens neko tur nesaka un nesauc policiju. Tādās nosacīti pažobelēs un malu malās, kur var justies brīvi, tās ir arī tās vietas. Ielu māksla kā tāda tikai laikam Brasā vai arī ar atsevišķiem izņēmumiem pilsētas centrā, bet tādas ielu mākslas sienas 30 metru garumā – tādas nav. Varbūt ir, bet es nezinu.

7. Vai kādreiz bijī sodīts par saviem darbiem?

Kādreiz es esmu bijis sodīts. Vienreiz mani noķēra, bet palaida tāpat vaļā, bet tas bija sen. Un otro reizi bija arī Rīgā, tad gan mūs nepalaida vaļā. Mums bija sods jāmaksā, mēs visu nakti nosēdējām aiz restēm jo bija zvanīts, ka kaut kur Rīgā bija ielikta bumba. Tad viņi bija sanervozējušies par to. Mēs sēdējām 5 stundas līdz sagaidījām kamēr viņi ar to tiek galā, un tikai tad pievērsās mums.

Policisti arī bija tādi saprotoši. Piedāvāja uzpipēt un prasīja, vai viņiem mājās arī nevar kaut ko uzzīmēt. Beigu beigās mēs tikām pie administratīvā soda – 20 latu, mājas īpašnieks

paprasīja 400 latus par 2x2 metru kvadrātu, vai arī 600 latu par visu, jo tur bija sazīmēts arī 1.stāvs, vai arī viņš mūs iesūdzētu tiesā kā krimināllietu par tīšo mantas bojāšanu. Tad tas paliktu uz mūzu, ka esi bijis krimināli sodīts. Nevar pašvaldībā strādāt, bankā, daudzas lietas tev tiek nogrieztas. Tas bija 2009.gadā. Bet tas joprojām kaut kur rādās. Mani vakar naktī aptur ar riteni uz ielas, iepūšana trubiņā, es iepūšu, viss kārtībā, tad man saka nosaukt savu vārdu un uzvārdu. Tad viņi prasa, vai man ir ieraksti, ka tu tur esi izdarījis kaut ko sliktu, ka tu esi huligāns, tad mēs tev iedosim brīdinājumu, jo tev nav atstarojošās vestes virsū, kad tu brauc ar riteni. Tad es domāju, nez pie kā es tiktu, ja es būtu krimināli sodīts.

8. Kā Tavuprāt būtu jāattīsta ielu mākslu Rīgā?

Es domāju, ka vajag noteikti uztaisīt to legālo sienu. Iespējam es pats būšu tam iniciators, man ir pazīstami puīši, kas rīko tādu „Draw Orgy”, tā ideja ir paņemta no vāciešiem, divi cilvēki vienā komandā, ir noteikta tematika, teiksim, zoodārzs, ir laiks 20 minūtes, uz vietas improvizējot tev ir jāzīmē. Tas ir tāds kaut kāds vingrinājums nosacīts. Es domāju, ka svarīgākais būtu tas, lai kvalitāte tiktu celta. Līdz ar to vajadzētu kādu legālu vietu, varbūt kādu regulāru pasākumu, gadā vismaz reizi, kur cilvēki varētu redzēt es esošo brīdi labākos māksliniekus, un ņemt to labāko piemēru, nevis nekādu piemēru. Visiem būtu labāk. Zīmēšana uz ielām nekad nekur nepazudīs. Grafiti periodā cilvēki iztrakojas un tad paliek mierīgi. Varbūt tad labāk, lai viņi iztrakojas tādas ielu mākslas manierē, kaut kā nosacīti koordinēti, kontrolēti, tad tas būtu pavisam cits rezultāts. Es teiktu tad sabiedrībā būtu daudz vairāk ieguvēju un tad tā latiņa celtos. „Blank Canvas” rīkotājs teica, ka viņi uzaicināja tos, kas bija uz to brīdi pasaulē slaveni ielu mākslinieki, jo puse bija latvieši un puse bija ārzemju. Man gribējās redzēt, ka šie pasaulē slaveni ielu mākslinieki ir tādā pašā līmenī kā daži vietējie, viņiem tur viss griežas, bet mūsējiem ir jālūdzas, lai viņus kaut kur palaistu. Tā bija gan man, gan Kivi tā lielā motivācija izdarīt kaut ko tādu, ko visi varētu saprast, kas uzrunā pēc iespējas vairāk cilvēku un man liekas, ka sanāca. Jā kādai tantei, onkulim vai jaunietim parāda, ka tā ir ielu māksla, tas lielais zīmējums uz sienas, vai parāda kādu uzrakstu, kas ir paraksts (ja tu neesi tam pievērsies, tad tev visi parakti ir vienādi), tad tā izpratne ir savādāka. Visi runā par to, lai cilvēkiem izpratne tiktu veicināta. To dara visādu kvalifikāciju cilvēki, jo to daudz kur izmanto legālos veidos. Tas ir tāds labs efekts, piemēram, Kuldīga. Tur Kuldīgas galvenais mākslinieks vai arhitekts, tur galvenās ielas, vecpilsēta, un tur ir tas veikals TOP, ir izkārtne.

Nostādījums ir tāds, ka tur nedrīkst būt nekas drukāts. Veikalam TOP logo ir zīmēts, uzgleznots. Visiem veikaliem tas viss ir zīmēts, uzgleznots tādiem fontiem, kaligrāfiski. Tas ir tas grafiti, bet tas ir pagriezts nedaudz savādāk. Visi staigā un priecājas, fotogrāfē uzrakstiņus, un cik smuki un forši. Ja mēs kaut ko tādu pareizi izmantotu, tas papildinātu sabiedrisko telpu, viņa būtu daudz kvalitatīvāka. Ja to pareizi mācētu izmantot, izmantotu.....

Pirms kāda laika bija aktuāls RĪGA uzraksts. To taisa grafiskie dizaineri, viņiem ir dažādas saknes. Dažiem no grafiti raisījās interese par burtiem, tad dažs aiziet tālāk. Tad veco laiku tāds neapzinātais grafiti vīrietis tikpat labi var radīt šo uzrakstu. Es pilnīgi labi varu pieļaut iespēju, ka kāds tagad var parādīties, kas zīmētu grafiti, viņam palūgtu uztaisīt tādus vai šādus burtus vai Rīgas logo, tad tādi džeki iespējams būtu spējīgi uztaisīt kaut ko daudz labāku, bet tas viss tiek nogriezts nost, jo ir slikti – vandālisms, huligānisms. Tās ir manas pārdomas par to, ka, ja tas attīstītos, tad tas varētu aiziet daudz dažādos līmeņos.

Paldies par Tavām atbildēm, Daini!